

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

ทุนวัฒนธรรม เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคม นอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ (David Throsby ๒๐๐๑) เป็นทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือทุนการเงิน ทุนบริการในระบบทุนนิยมโลกปัจจุบันที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมที่สื่อถึงนัยทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมที่ผลิตสินค้าวัฒนธรรม(Cultural Product) และบริการที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ในสินค้าและบริการนั้น (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ๒๕๓๙) Pierre Bourdieu กล่าวว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวในสามรูปแบบ คือ ๑)เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่ม ความเชื่อ ๒)เป็นสิ่งที่ป็นรูปลักษณะและเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก และ ๓)ความเป็นสถาบัน เช่น กติกา การยอมรับที่หลายๆ คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันกษัตริย์ วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม

ในบริบทพื้นฐานของสังคมไทย กล่าวได้ว่าเป็นสังคมที่ร่ำรวยทุนวัฒนธรรม ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔) ได้กล่าวไว้ว่า ทุนวัฒนธรรม เป็นทุนทางภูมิปัญญาที่เป็น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาเรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพัฒนาสืบสานกันมายาวนาน และสังคมไทยมีแกนกลางเป็นสังคมและวัฒนธรรมแบบชุมชนและเศรษฐกิจไทยประกอบด้วยเศรษฐกิจสองระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน โดยระบบเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่เป็นวิถีการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุด ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายการผลิต คือ การดำรงอยู่ การรักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือนผลิตเพื่อขายก็ได้แต่ก็เพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้และเลี้ยงบุตรได้ วิถีการผลิตหลัก คือ ผู้ผลิตเล็กอิสระใช้แรงงานของสมาชิกครอบครัวเพราะเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่แล้ว โดยธรรมชาติระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่สายญาติมิตรสังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น แกนกลางของสังคมและวัฒนธรรมไทย คือ น้ำใจ เป็นสังคมและวัฒนธรรมแบบชุมชน เขตพื้นที่อาจครอบคลุมตั้งแต่หมู่บ้านเดียวและขยายกว้างถึงเขตภาษาและวัฒนธรรมชนชาติ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๕๐) ช่วงที่ผ่านมากระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมโลกตะวันตกที่เข้ามาสู่ประเทศแถบตะวันออก รวมถึงประเทศไทย ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนในพื้นที่ที่ระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศ ทำให้วิถีชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงวิถีชีวิตเดิมเข้ากับวัฒนธรรมจากนานาอารยประเทศที่มีความหลากหลายมากขึ้น เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยน จาก “สังคมวิถีชุมชน” สู่ “สังคมอุตสาหกรรม” และ “สังคมฐานความรู้” และได้สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมใน ๕ กระแสหลัก คือ กระแสการสร้างความทันสมัย ความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเสรี ความเป็นสากลและการเคลื่อนไหวของเขตแดนประเทศ

การเข้ามาของวัฒนธรรมโลกตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับระบบการค้าแบบทุนนิยมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในชุมชนสังคมไทย ในลักษณะวิวัฒนาการไปตามกระแส ทำให้วิถีชีวิต ทักษะคติ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้ การบริโภคและวิถีการผลิต ที่มุ่งแสวงหาความสุขและ

สร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้น วิธีการผลิตที่เน้นการใช้ทุน (เงิน) ที่เข้มข้นยิ่งขึ้น มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านโลกไซเบอร์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัย (Contemporary Subculture) มากมายในรูปแบบของการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน วิธีชีวิตและวิธีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าของชุมชนแต่เดิมที่มีวิธีการผลิตที่เป็นคุณค่าของชุมชนเดิมที่ยึดโยงกับวัฒนธรรม ของชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีหัวใจบริการ มีประเพณีที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มีทักษะการสร้างสรรค์งานฝีมือและหัตถกรรมที่ประณีต รวมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติได้ถูกลบเลือนไป (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ ๒๕๕๑) พร้อมกันนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในสังคมและชุมชน อันเป็นภาวะที่บ่งชี้ถึงการพัฒนาที่มีปัญหา อันเกิดจากฐานความคิด ความเชื่อและการทำกิจกรรมของมนุษย์ที่ไม่เป็นไปในทางพัฒนาชีวิต สังคมและธรรมชาติ แวดล้อม สังคมไทยยอมรับในความเป็นมาตรฐาน ความเป็นเป้าหมาย เป็นวิธีปฏิบัติการ เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ควรจะเป็น จนกระทั่งในหลายสถานการณ์ก็นึกเอาเองว่า นั่นเป็นทัศนคติและวัฒนธรรมของเราเอง (ชัยประนิน วิสุทผล ๒๕๕๔) การเข้ามาของวิธีการพัฒนาแบบตะวันตกดังกล่าว ซึ่งเป็นวิธีการพัฒนาที่ไม่ตระหนักและให้ความสำคัญในวัฒนธรรมและคุณค่าทางวัฒนธรรมทำให้สังคมไทยมีปัญหาที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัวและน่าจะไม่ใช่วิธีการพัฒนาที่จะเป็นคำตอบของโลกในอนาคต ดร.จิรายุ อิศรางกูล ณ อยุธยา ประธานอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (สศช. ๒๕๔๘) ให้ความเห็นว่า วิกฤตเศรษฐกิจ ปี ๒๕๔๐ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังขาดความรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงหรือกล่าวได้ว่าขาดภูมิคุ้มกันที่ดี คือพึ่งพาตนเองไม่ได้และขาดความพอดีในเรื่องสำคัญ ๕ ประการ คือ ขาดความพอดีด้านจิตใจ ยังคงนึกถึงประโยชน์ส่วนตน ขาดความพอดีด้านสังคม ชุมชนขาดความเข้มแข็งและไม่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง ขาดความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังใช้และจัดการอย่างขาดความรับผิดชอบ ขาดความพอดีด้านเทคโนโลยี ยังไม่รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และขาดความพอดีด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย เกินฐานะของตนและนภาพรณ์ หะวานนท์ (๒๕๔๓) กล่าวว่าชุมชนจะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมการพึ่งตนเองในระบบเศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นแบบแผนความเป็นอยู่ วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม กฎ ระเบียบ ประเพณีที่จรรโลงให้ชุมชนดำรงอยู่

ในช่วง ๗ ปีที่ผ่านมา รัฐได้ดำเนินกลยุทธ์การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและความเข้มแข็งของทุนทางสังคม วัฒนธรรม (Cultural-Social Capital) ในระดับชุมชนอย่างเต็มที่ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า ๑ ตำบล ๑ ผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) กอปรกับกระแสการพัฒนาตามราชปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ ๒๕๕๑) จึงทำให้ชุมชนหลายแห่งหันมาพิจารณาทบทวนและประยุกต์ใช้วิธีการผลิตบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น และน่าจะเป็นวิธีการผลิตทางเลือกและเป็นวิธีการผลิตที่เป็นทางออก ซึ่งชุมชนจะต้องปรับตัวและปรับปรุงการผลิตและสร้างสรรค์สินค้าและบริการบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวได้ดี มีการตื่นตัวและรับรู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตนเองและนำคุณค่าเหล่านั้นมาใช้เป็นฐานในการผลิตสินค้าหรือบริการของชุมชนตามวิธีการผลิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งมีวิธีการผลิตบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษาการสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา

(Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง และมั่นคงในทุกมิติในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ เจริญชัย ไชยไพฑูรย์วงศ์ (๒๕๕๓) กล่าวว่ากลยุทธ์ที่ดีที่สุดในการรับมือกับโลกาภิวัตน์จึงไม่ใช่การเดินตามอย่างคนตาบอดหรือปิดตัวเองอย่างคนหุนหวก แต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งรอบด้าน เพื่อการประยุกต์โลกาภิวัตน์ให้กลายเป็นเครื่องมือรับใช้

กลยุทธ์การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและความเข้มแข็งของทุนทางสังคมวัฒนธรรม (cultural-social capital) กล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เป็นระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของชุมชนไทยเพราะระบบเศรษฐกิจชุมชนเดิมของไทยนั้น ครอบคลุมและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายการผลิต คือ การดำรงอยู่การรักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำได้ แม้อาจจะผลิตสินค้าเพื่อขาย ก็เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว ไม่ได้เพื่อกำไรสูงสุด ให้ร่ำรวย วิธีการผลิตใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักไม่ใช่ใช้แรงงานจ้าง ในช่วง ๕๐ ปี ที่ผ่านมา ชุมชนหลายแห่งยังรักษาระบบนี้ไว้ โดยการปรับตัว ผันการใช้จ่ายจากข้าวไปสู่อะไหล่หลายชนิด ผักและผลไม้ งานบริการและการค้า โรงงานขนาดเล็กในชนบท อาหาร ขนมและเสื้อผ้าพื้นเมือง เครื่องปั้นดินเผาสมุนไพร เป็นเศรษฐกิจแบบหัตถกรรมที่มีพื้นฐานจากวัฒนธรรมและฝีมือศิลปะสุนทรีย์ หรือใช้แรงงานเข้มข้นขึ้นภายในชุมชนและระหว่างชุมชนยังคงมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตร เป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่าง ๆ ของระบบจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต เช่น การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การแลกเปลี่ยนในตลาดนัด และการจัดการเหมืองฝาย เป็นต้น มีการวิจัยที่ผ่านมาหลายงานที่แสดงถึงวิถีการผลิตภายใต้บริบทวัฒนธรรมของชุมชน สามารถที่จะแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างยั่งยืน อาทิ อัจฉลา ภานุรัตน์ และคณะ (๒๕๔๖) การวิจัยผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ สุทธิรา ชุมกระโทกและคณะ (๒๕๔๘) เกี่ยวกับการพัฒนาผักพืชบ้านอีสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน กนิษฐา แยมโพธิ์ไช้ (๒๕๕๐) เกี่ยวกับบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน จรินทร์ ศิริ (๒๕๕๑) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชน เป็นฐานการพัฒนา ไพฑูรย์ ทองทรัพย์ (๒๕๕๓) เกี่ยวกับการสร้างอาชีพเสริมจากวัสดุท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและศูนย์ ชมชื่น (๒๕๕๕) ต่างได้ข้อสรุปในทิศทางเดียวกันว่าการพัฒนา การผลิตที่อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนและโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชน ทั้งในด้านการผลิต การค้า การจ้างงานและการใช้จ่ายและการดำรงชีพส่งผลทำให้เศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนมีทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และตลาดนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี

วิถีการผลิตบนฐานปัจจัยทุนทางวัฒนธรรม มิใช่ปรากฏในชุมชนสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังปรากฏในทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน ซึ่งในปี ๒๕๕๘ เป็นปีที่เปิดเสรีของประชาคมอาเซียน (Asean Community) ซึ่งเป็นการเริ่มรวมตัวกันเป็นทางการของ ๑๐ ประเทศ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน ลาว พม่าและกัมพูชา โดยประชาคมอาเซียนประกอบด้วย เสาหลัก ๓ เสา คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งเสาหลักในด้านประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนแต่ละประเทศอาเซียนอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคมที่เอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมที่ดีและมีความมั่นคงทางด้านสังคม

ภายใต้กรอบความร่วมมือของประเทศในประชาคมอาเซียน มีกรอบความร่วมมือของกลุ่มประเทศในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ... (Quadrangle Economic Cooperation) ที่เป็นแผนการความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจของสี่ประเทศลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนอันประกอบไปด้วย มณฑลยูนนานของจีน พม่า ลาว และไทย ที่มีเป้าหมายจะร่วมมือกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การพัฒนาการท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนร่วมกันและในทุกปีมีการจัดงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และมีพัฒนาการและสืบทอดสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ที่ส่งผลเชิงบวกทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงได้เป็นอย่างดี

เขตพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ นับว่ามีความสำคัญในด้านยุทธศาสตร์การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศจีนกับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยจะเป็นประตูการค้าและการลงทุนของจีนสู่กลุ่มประเทศในประชาคมอาเซียน ซึ่งสิ่งที่น่าจะศึกษาทำความเข้าใจ คือ พื้นที่เป้าหมายในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานของประเทศไทยแล้ว ยังประกอบด้วยเมืองในประเทศของประชาคมอาเซียน คือ เมืองเชียงตุงของประเทศพม่า แขวงหลวงน้ำทาของประเทศลาว และจังหวัดเชียงรายของไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์และรากฐานทางวัฒนธรรมอันเดียวกัน ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเปี่ยมด้วยคุณค่า (Value) ในตัวเองและถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตครอบครัวและชุมชนในพื้นที่ เป้าหมายการพัฒนาในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุน ทำให้ชุมชนในพื้นที่ต่างมีการปรับตัว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญคือมีการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมของตนเองเพื่อการผลิตในหลากหลายรูปแบบ ดังนั้น เห็นควรที่จะศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน ๓ ประเทศ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงรายของไทย เมืองเชียงตุง ประเทศพม่าและแขวงหลวงน้ำทา ประเทศลาว อันจะเป็นการค้นหาคำรู้ทางวัฒนธรรมกับการผลิตในระดับชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

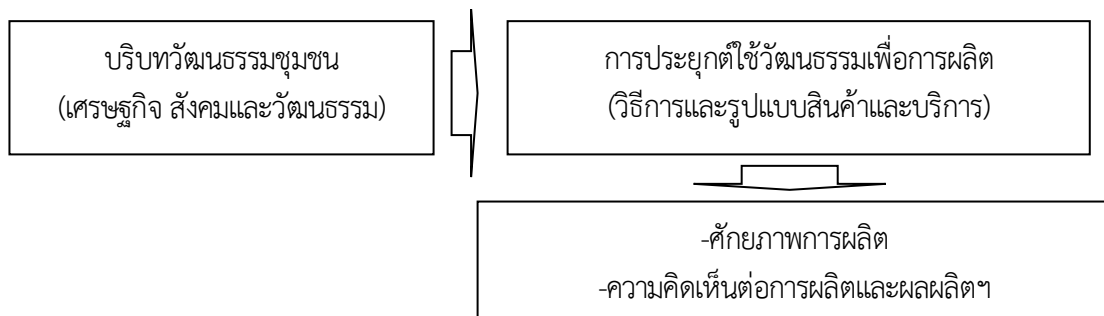
- ๑ เพื่อศึกษารูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ
- ๒ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ
๓. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม

คำถามหลักในการวิจัย

๑. ชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่ศึกษา ได้ประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการผลิตสินค้าและบริการในเชิงเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง
๒. ชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่ศึกษา มีศักยภาพในการผลิตสินค้าและบริการ ด้วยทุนวัฒนธรรมหรือไม่อย่างไร
๓. ประชาชนในพื้นที่ที่มีความคิดเห็นต่อการผลิตสินค้าและบริการด้วยทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมกับการผลิตเชิงเศรษฐกิจในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนกับวัฒนธรรม มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชนที่มีนัยทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ภูมิปัญญาในด้านสถาปัตยกรรม หัตถกรรม เกษตรกรรม การจัดระบบชุมชน ด้านศิลปะ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมและวิถีชีวิต

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วยกิจกรรมการผลิต กิจกรรมการซื้อขายและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไรของชุมชน

รูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของสินค้าและบริการที่ชุมชนใช้ทุนวัฒนธรรมของชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการ

ศักยภาพการผลิต หมายถึง สภาวะที่เป็นอยู่ของชุมชนในด้านปัจจัย กระบวนการผลิตสินค้า/บริการของชุมชน ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น (Resources) การผลิตและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Technology) ความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต ความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชนและคุณภาพของสินค้าและบริการ อันจะทำให้การผลิตสินค้า/บริการของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ดี

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการของชุมชนด้วยทุนวัฒนธรรม ผลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจชุมชน การจัดจำหน่ายสินค้าชุมชน (การตลาด) ความช่วยเหลือ สนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเปิดประชาคมอาเซียนกับผลกระทบการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนและปัญหา/อุปสรรค

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการผลิตเชิงเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ประเทศในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

๒. ได้ทราบจุดอ่อนและจุดแข็งของการผลิตสินค้าและบริการโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพการผลิตของชุมชน

๓. ภาครัฐมีการปรับตัวนำเอาวัฒนธรรมมาเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน อาทิ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและเขตพื้นที่ที่สืบทอดเศรษฐกิจ ซึ่งมีสาระโดยสังเขป ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชน

ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของ วัฒนธรรม จากการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับนโยบายวัฒนธรรมที่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และสหประชาชาติ ได้จัดขึ้นในเม็กซิโก ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ก่อ สวัสดิพานิช ได้กล่าวถึงผลการประชุม โดยเฉพาะคำนิยามของ วัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมได้แก่ผลรวมของลักษณะอันเด่นชัดทางจิตใจ วัตถุ ปัญญาและอารมณ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่ง” วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจะมีองค์ประกอบอยู่ ๓ ประการคือ

๑. ความเชื่อทางวัฒนธรรม คือ ความคิดของมนุษย์หรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งๆ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับวัตถุสิ่งของ เป็นความคิดในด้านความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างมีเหตุผล จากความคิดความเชื่อของมนุษย์หรือกลุ่มชนในด้านความต้องการนี้ จะส่งผลไปสู่การแสดงออกเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานี้ก็คือรูปแบบทางวัฒนธรรมหรือถ้าจะกล่าวโดยสรุป ความเชื่อทางวัฒนธรรม เป็นความต้องการของมนุษย์และกลุ่มชนที่อยากได้อะไรก็ เพื่อสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความต้องการนี้จะมีผลสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน

๒ รูปแบบทางวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับมนุษย์ หรือมนุษย์สัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของของพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกนี้ก็เพื่อที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ย่อมเกี่ยวกับปัจจัย (input) กระบวนการ(process) และผลลัพธ์ (product) อีกทั้งศักยภาพของมนุษย์และชุมชนด้วย

๓. คุณค่าทางวัฒนธรรม จะเป็นการประเมินคุณค่าของความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรม โดยบุคคลหรือสมาชิกของชุมชนว่า รูปแบบทางวัฒนธรรม เมื่อบังเกิดผลแล้วได้ตอบสนองความต้องการของบุคคลหรือชุมชนตรงตามความเชื่อทางวัฒนธรรมหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลดีมีความพอใจได้รับความสุขความสงบสำหรับตนเองและสังคมหรือไม่ ถ้าผลการประเมินความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นปรากฏออกมาว่า มีคุณค่าทำให้บุคคลและกลุ่มชนในสังคมมีความสุขสงบความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นก็จะมีการสืบทอดต่อไปได้

วัฒนธรรม ตามความหมายของพระยาอนุมานราชธน (๒๕๑๕) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ในส่วนรวมผลิตสร้างมันขึ้นมา โดยการเรียนรู้จากกันและสืบทอดเป็นความเจริญก้าวหน้า หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี ส่วนวัฒนธรรม ในความหมายที่ สุพัตรา สุภาพ (๒๕๑๘) ได้ให้ไว้ ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอ ความหมายเกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ดังนี้ วัฒนธรรม คือ มรดกสังคมเป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒) ให้ความหมายของ วัฒนธรรม ไว้ว่า คือ สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ และประเทศ วะสี (๒๕๓๓) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจจิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกัน

วัฒนธรรมและลักษณะวัฒนธรรม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

โดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ถือเป็นแบบแผนปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถดำเนินการร่วมกัน

วัฒนธรรมชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่ม มารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน มี การพบปะสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้ายๆ กัน ชุมชนจึงประกอบด้วยคน ความสนใจร่วมกันอาณานิคม การปฏิบัติต่อกัน และความสัมพันธ์ของสมาชิก (จิรพรรณ กาญจนจิตรา ๒๕๓๐)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เกิดจากการที่ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเอง มีความเชื่อแบบดั้งเดิมในระบบเครือญาติและระบบครอบครัวที่ผูกพันกันในชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๕๐) สภาพสังคมไทยในอนาคตรับแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ดังนั้นสิ่งที่สังคมไทยจะต้องสร้างคือ การสร้างกลไกการจัดการกับปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน โดยกลไกการจัดการก็คือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ในลักษณะร่วมกันหรือมีความคิดที่เหมือนกัน เช่นมีขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ภาษาเดียวกัน ความเป็นญาติกัน การที่ต้องเผชิญปัญหาเดียวกัน (พงศธร คำใจหนัก ๒๕๕๕)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อนักพัฒนาชุมชนภาคเอกชนเป็นจำนวนมาก

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมได้ทำลายชุมชนในประเทศแถบละตินอเมริกาเป็นจำนวนมาก แต่ชุมชนไทยกลับดำรงอยู่ได้โดยไม่แตกสลายสาเหตุที่เป็นเช่นนี้มี ๓ ประการคือ

ประการแรก ชุมชนไทยมีแรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนเหนียวแน่น ภายในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ มีการช่วยเหลือกันในระดับหมู่บ้านที่ชัดเจนในกิจกรรมการผลิตต่างๆ อาทิ การทำนา การเกี่ยวข้าว นวดข้าว จับปลา ล่าสัตว์ หัตถกรรมและค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือและพึ่งพากันในด้านสังคม เช่น การแต่งงาน งานศพและการทำบุญตามประเพณีต่างๆ รวมทั้งการมีวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือและพึ่งพาซึ่งกันและกันในด้านเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ประสานความสัมพันธ์ของชาวบ้านให้เหนียวแน่น และส่งผลให้ชุมชนมีแรงเกาะเกี่ยวกันสูง

ประการที่สอง การคงอยู่ของฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์เป็นเวลายาวนาน สืบเนื่องจากจำนวนประชากรต่อพื้นที่มีสัดส่วนที่ต่ำ ทำให้ประชาชนสามารถทำมาหากินจากธรรมชาติได้และสามารถแบ่งปันกันในระดับเพียงพอ ในชนบทบางพื้นที่นั้นมีป่าชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนตลาดสำหรับชาวบ้าน แต่เป็นตลาดที่ไม่

จำเป็นต้องใช้เงินซื้อ ใครมีความต้องการเพียงเดินเข้าไปในป่าและสามารถหาอาหารกลับมารับประทานยังชีพได้ โดยไม่ต้องอยาก

ประการที่สาม ลักษณะรัฐศักดินาและระบบทุนแตกต่างจากส่วนอื่นของโลก โดยในประเทศไทยนั้นรัฐและระบบทุนไม่ปรารถนาเข้าไปแทรกแซงอย่างเต็มที่ในหมู่บ้าน โดยรัฐเข้าไปเพียงเพื่อเอาทรัพยากรเท่านั้น แต่ไม่ได้เข้าไปจัดการผลิตในหมู่บ้านดังเช่นระบบศักดินาในประเทศยุโรป ขณะที่ระบบทุนก็เข้าไปในหมู่บ้านด้วยลักษณะที่คล้ายกับรัฐในอดีตคือเข้าไปเพื่อโยกย้ายผลผลิตส่วนเกินของหมู่บ้าน โดยไม่ไปเพิ่มประสิทธิภาพของพลังการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านไทยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากหมู่บ้านในละตินอเมริกา

จากการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอ แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยมีเป้าประสงค์ให้ชาวบ้านพึ่งตนเอง และมีกระบวนการพัฒนา ๖ ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก การพัฒนาจะต้องดำเนินการเป็นกลุ่ม (Collective) ซึ่งการรวมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ดำเนินการมาอย่างยาวนาน ดังนั้นชาวบ้านมีประสบการณ์ของการรวมกลุ่มเป็นอย่างดี การรวมกลุ่มนี้ อาจเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการผลิต ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ประเด็นที่สอง การสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) การรวมกลุ่มต้องเป็นไปอย่างสมัครใจไม่มีการบังคับ ในประวัติศาสตร์มีหลักฐานชัดเจนว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกเช่นนี้ดำรงอยู่ จึงควรมีการรื้อฟื้นจิตสำนึกนี้ โดยให้ชาวบ้านร่วมกันศึกษาประวัติศาสตร์รากเหง้าของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้จิตสำนึกของชาวบ้านมีความกระฉ่างชัดยิ่งขึ้น ในการสร้างจิตสำนึกนั้นควรกระทำอย่างเป็นขบวนโดยรวมเอาชาวบ้านทุกกลุ่ม ทุกฐานะเข้ามามีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีพลังในการผลักดันการพัฒนา

ประเด็นที่สาม การตอกย้ำจิตสำนึกที่สร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่และขยายออกไปทั่วทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะในคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวซึ่งไม่ทราบประวัติและรากเหง้าที่แท้จริงของตนเอง และหากบุคคลเหล่านี้ทิ้งทราบและสำนึกแล้ว พวกเขาจะเกิดความผูกพันอยู่กับหมู่บ้าน รักหมู่บ้านและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

ประเด็นที่สี่ การรวมตัวในรูปสหพันธ์ หรือในลักษณะเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างหมู่บ้าน และเป็นการเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ห้า การประสานวัฒนธรรม โดยมีการร่วมกันประสานทางวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นกลางในเมือง และชาวบ้าน วัฒนธรรมที่ดีของชาวบ้าน เช่น การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมถะ หรือ อหิงสา ถือว่าเป็นรากฐานของสังคมไทย ซึ่งมีลึกลงในสังคมเมืองขณะที่วัฒนธรรมที่ดีของชนชั้นกลาง เช่น การแสวงหาติดตามข้อมูลข่าวสาร หากมีการแลกเปลี่ยนและปรับใช้ซึ่งกันและกันก็จะเป็นการเสริมพลังในการพัฒนาต่อไป

ประเด็นที่หก การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนอาศัยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมในการอนุรักษ์และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาที่นำเสนอโดยฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๘) ได้มีการนำไปขยายและปฏิบัติในหลายท้องที่ของสังคมไทย การอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยการบวชต้นไม้หรือการทำพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำในภาคเหนือ เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ได้กระตุ้นให้ชุมชนและสังคมได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์

และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งอาจมีผู้มองว่าตกสมัยไปแล้วได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาและกลายเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน ที่ควรค่าแก่การยกย่อง

อรสุดา เจริญรัช (๒๕๔๘) ได้ศึกษาการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย พบว่า เงื่อนไขสำคัญที่สุดของการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการทำชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเอง อำนาจดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างและพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ในรูปแบบบรรทัดฐานของหมู่บ้านที่ปรากฏอยู่ในจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อหรือ พิธีกรรม ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงจากอิทธิพลของโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชน

ทุนทางวัฒนธรรม

รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (๒๕๓๙) อธิบายว่า "...ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตตามปกติของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำรงชีวิตและพฤติกรรมใดๆจนเป็นวิถีแห่งชีวิตจึงเป็นปมเงื่อนไขสำคัญในการทำ ความเข้าใจกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า..." และทุนทางวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการเติบโตของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการที่มีมิติทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะสินค้าและบริการเหล่านี้มีการฝังตัวของวัฒนธรรมการลงทุนที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การลงทุนรายจ่ายทางวัฒนธรรม คือค่าใช้จ่ายที่ช่วยให้กิจกรรมด้านวัฒนธรรมได้รับการจรรโลงและเกิดการเติบโตของงาม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทุนวัฒนธรรม เป็นทุนที่ใช้ในการผลิตและบริการ ที่มีนัยทางวัฒนธรรม และจะเติบโตใหญ่ได้ต้องอาศัยการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products) ซึ่งสินค้าทางวัฒนธรรมนี้เป็นสินค้าหรือบริการที่มี "การฝังตัวของวัฒนธรรม" (Cultural Embodiment) สินค้าหรือบริการบางประเภทอาจมีนัยยะ เกี่ยวกับวัฒนธรรมไม่ชัดเจน แต่บางประเภทมีความชัดเจนยิ่ง เช่น ผัก ผลไม้ มิได้มีนัยที่ชัดเจน เพราะล้วนเป็นผลผลิตทางธรรมชาติ แต่อาหารที่ปรุงแต่งโดยมนุษย์มีนัยทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพราะกระบวนการที่ปรุงแต่งอาหารมีเรื่องของวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ ได้แสดงความเห็น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสินค้าวัฒนธรรมแล้ว ยังได้อธิบายการก่อเกิดและเติบโตของทุนวัฒนธรรมจากเหตุปัจจัย ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้ (รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ ๒๕๔๔)

๑. กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commoditization of Culture) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยปฐมนฐานที่เกื้อกูลการก่อเกิด และการเติบโตของทุนทางวัฒนธรรม หากวัฒนธรรมมิได้แปรสภาพเป็นสินค้า อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมย่อมมีอาจเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตตามปกติของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมแล้วนั้น วัฒนธรรมต้องแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า เพื่อให้เกิดความต้องการซื้อ เมื่อมีความต้องการซื้ออรรถประโยชน์เกิดแก่ผู้ซื้อ ความต้องการซื้อสินค้าวัฒนธรรมนั้นก็จะเกิดขึ้น

๒. กระบวนการเทคโนโลยีานวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Technologization of Culture) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดผลผลิตใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมในด้านต่างๆ กระบวนการปรับตัวทางเทคโนโลยี จึงมีผลกระทบด้านวัฒนธรรม เพราะทำให้โครงสร้างความต้องการทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

๓. กระบวนการพาณิชย์ยานุวัตรวัฒนธรรม (Commercialization of Culture) วัฒนธรรมจะกลายเป็นสินค้าได้ มีจำเพาะแต่จะต้องมีความต้องการหรืออุปสงค์ หากยังต้องมีตลาดขนาดใหญ่พอสมควร การผลิตสินค้าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ ข้อสำคัญต้องเป็นการผลิต เพื่อที่จะขายไม่ใช่เพื่อเอาไว้กินใช้ กระบวนการสร้างอุปสงค์จึงต้องโยงใยที่หยั่งรากลึกและมีฐานอันกว้างขวาง

4. กระบวนการโทรทัศน์านุวัตรวัฒนธรรม (Televisualization of Culture) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคมนาคม ผสมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอากาศ ก่อให้เกิดบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๑๐ เป็นต้นมา การขยายตัวของเครือข่ายและบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศมีส่วนช่วยเริ่มกระบวนการโลกาภิวัตน์ บทบาทและอิทธิพลของบริการโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการยอมรับวัฒนธรรมของชาติมหาอำนาจ

Bourdieu. Storey, John (๑๙๙๙) กล่าวว่า ทุนวัฒนธรรม คือ กระแสสังคมที่ตั้งอยู่บนความรู้ ความคุ้นเคย และรู้สึกกับสิ่งที่เกิดขึ้นและวิถีของวัฒนธรรมที่ครอบงำหรือมีอำนาจในสังคมนั้น เป็นเรื่องธรรมดา ทุนวัฒนธรรมรวมไปถึงภูมิหลังของครอบครัว สถานภาพทางสังคม การลงทุนและความผูกพันกับการศึกษา และทรัพยากรอื่นๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จด้านวิชาการ

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (๒๕๔๗) กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

David Throsby (๒๐๐๑) ให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ทรัพยากรสินทรัพย์ทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคมนอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ

นอกจาก รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (๒๕๔๖) ได้กล่าวถึงลักษณะบางประการของทุนทางวัฒนธรรม โดยแยกลักษณะเด่นของทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น ๗ ประการด้วยกันประกอบด้วย

๑. สินค้าวัฒนธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ต้องมีการฝังตัวของวัฒนธรรมสินค้าวัฒนธรรม หมายถึง สินค้าและบริการที่มีนัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางจริยธรรม แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นและการกีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ ศิลปะ ฯลฯ

๒. ทุนทางวัฒนธรรมมีชาวยุทธศาสตร์ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ

๓. บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมหยั่งรากถึง ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวของทุน (Concentration of Capital) อย่างสูง จึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง

๔. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ด้วยการควบและครอบกิจการ

๕. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การทุ่มเทรายจ่ายในการวิจัยพัฒนา วงจรชีวิตของสินค้าบางอย่างค่อนข้างสั้น

๖. กลุ่มทุนวัฒนธรรมต้องพยายามสร้างอุปสงค์ ที่มีต่อสินค้าของตนอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นย่อมยากที่จะดำรงส่วนแบ่งทางการตลาดไว้ได้

๗. กลุ่มทุนวัฒนธรรม แม้จะเป็นบรรษัทยักษ์ใหญ่ระหว่างประเทศและเป็นหัวหอกของ กระแสโลกาภิวัตน์ แต่มักเลือกจะทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่นในประเทศโลก ที่สาม เพราะต้องการหาประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในการนี้อาจต้อง ปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับรสนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (๒๕๔๐) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมไว้ว่า คือ ทุน มีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่า วัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้ว ก็มี culture stock ได้และมีการเปลี่ยนแปลงได้ น่าจะถือได้ว่าเป็น การลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่นคงทางจิตวิญญาณ เน้น ความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ชัยอนันต์ สมุทรวณิชยัง มองว่า วัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคม ซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมและไม่สูญสลายหายไป ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่นๆ ในช่วงที่อยู่ภายใต้อิทธิพลอื่น วัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีบทบาทรับเป็นสำคัญ มองวัฒนธรรมในฐานะ “สินค้าทาง วัฒนธรรม” เป็นการมองว่าสินค้าและบริการมีบทบาทหลัก และการมีมิติทางวัฒนธรรมเป็นบทบาท รอง เกิดกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า กระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นฝ่าย ถูกกระทำ และมีบทบาทรับเป็นสำคัญ โดยมีสินค้าและบริการเป็นตัวหลัก ทำให้วัฒนธรรมถูกกลืน ปลายและอาจสูญเสียเอกลักษณ์ไป

Bourdieu แบ่งรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

๑. ขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง (Embodied state)
๒. ขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน (Objectified state)
๓. ขึ้นเป็นสถาบัน (Institutionalized state)

ในมุมมองของ Bourdieu เขาเห็นว่าทุนวัฒนธรรมใน **ขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง** เกี่ยวข้องตรง ๆ กับ บุคคลและสื่อให้เห็นว่าเขาทำอะไร และทำอะไรได้ ทุนวัฒนธรรมในขึ้นเป็นรูปเป็นร่างนี้จะเพิ่มขึ้นได้ ด้วยการลงทุนลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ เมื่อทุนในขึ้นเป็นรูปเป็นร่างนี้เป็นส่วนหนึ่ง ของบุคคลแล้ว จะกลายเป็นนิสัยและไม่สามารถที่จะถ่ายทอดออกมาได้ในแบบไวไว คือจะถ่ายทอดให้ คนอื่นได้รับรู้ได้ในปริบทาไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวคนไทย สอนให้ลูกหลานรู้จักไหว้พระ ไหว้ ผู้ใหญ่ ไม่ใช่เท้าชี้สิ่งของ เดินเบาๆ เพื่อแสดงความสุภาพ

ใน **ขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน** นั้น ทุนวัฒนธรรมจะถูกสื่อผ่านสินค้าวัฒนธรรม เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุ จับต้องได้เช่น หนังสือ ภาพเขียน อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเครื่องจักรที่นำมาผลิตสินค้า เราสามารถเชื่อมโยง วัตถุเหล่านี้เข้ากับทุนทางเศรษฐกิจและการสื่อความหมายเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในขึ้นเป็นรูปเป็นร่างด้วย สัญลักษณ์ทางวัตถุเหล่านี้

ในส่วนของทุนวัฒนธรรม **ขึ้นเป็นสถาบัน** นั้นให้ความน่าเชื่อถือทางวิชาการและแสดง คุณสมบัติที่สร้าง “ใบรับรองทางความชำนาญทางวัฒนธรรม (Certificate of cultural competence) ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ถือได้รับประกันอำนาจตามธรรมเนียม ตามศรัทธา และตาม กฎหมาย” คุณสมบัติทางวิชาการเหล่านี้สามารถนำไปใช้เพื่อการแลกเปลี่ยน (ปรีวรรต) ระหว่างทุน วัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจได้ ยกตัวอย่างเช่น การเรียนสูงๆ ก็เพื่อที่จะได้ปริญญาตรี ปริญญาโท หรือนำไป “ขึ้นค่าตัว” เวลาหางานทำ

การสะสมทุนวัฒนธรรม เริ่มขึ้นเมื่อลูกหลานได้รับการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมจากครอบครัว Bourdieu เห็นว่าพ่อแม่ และครอบครัวเป็นผู้ที่ลงทุนทางวัฒนธรรมคนสำคัญให้กับลูกหลาน ผ่านการศึกษา การที่เรามีการศึกษาดีนั้น เชื่อกันว่าทำให้ช่องว่างในสังคมลดลง อย่างไรก็ตาม Bourdieu เห็นตรงข้ามว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่ได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมลดลงแต่เป็นเครื่องมือที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเหล่านี้เป็นเรื่องชอบธรรมไปเสียอีก ระบบการศึกษาเป็นสิ่งที่ทำตามหน้าที่ทางสังคมและการเมือง นั่นคือทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมเป็นเรื่องถูกต้อง

อรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ (๒๕๕๔) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม และผลงานศิลปะแขนงต่างๆ เช่น ภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์ และวรรณกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต วิถีชีวิต ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

ทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาในมิติการส่งเสริมให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้ ประชาชาติอย่างต่อเนื่อง ที่ส่งผลให้รายได้/ประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนทั่วไป แต่ในทางตรงกันข้ามการพัฒนาในมิติดังกล่าวการนำไปสู่การสูญเสียทางสังคมและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมาก

การพัฒนาในมิติปัจจุบันและอนาคตน่าจะให้ความสำคัญในเรื่อง “คุณภาพชีวิต” และ “คุณภาพสิ่งแวดล้อม” เป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความสุขสมบูรณ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อมวลมนุษยและสัตว์โลกทั้งมวล ซึ่งเป็นมิติการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ตั้งบนหลักการพื้นฐาน ๓ ประการ คือ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ๒๕๓๗ : ๒๗๒)

๑. เน้นมิติแห่งความคงทนทางนิเวศน์ให้ความสำคัญสูงสุดแก่ค่าของสิ่งแวดล้อม

๒. เน้นมิติอนาคตที่ยาวไกล

๓. เน้นมิติแห่งความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

โดยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนทางนิเวศ (Ecological Sustainability) ประกอบด้วย

๑. พิทักษ์รักษากระบวนการทางนิเวศที่สำคัญๆ และระบบการรองรับการดำรงชีวิตมนุษย์

๒. คุ้มครองความหลากหลายของระบบนิเวศ

๓. ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

๔. รักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และ

๕. สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรกับการเพิ่มประชากร

พีระ ลีวธม (๒๕๕๒) ศึกษาแนวทางการลงทุนทางวัฒนธรรมในสินค้าหัตถกรรมไทย และหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทางวัฒนธรรมในสินค้าหัตถกรรมกระดาษสา พบว่า การลงทุนทางวัฒนธรรม สามารถมีผลต่อการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและเพิ่มโอกาสทางการตลาด รวมทั้งเป็นการส่งเสริมคุณค่าความหมาย

ความภูมิใจในวัฒนธรรมการผลิตในท้องถิ่นของตน ซึ่งสามารถแบ่งปัจจัยออกเป็น ๕ ด้านคือ นวัตกรรม ทุนคลัง (เช่น วัตถุดิบในท้องถิ่น ชื่อเสียงที่สะสม วิถีชีวิต เป็นต้น) กระบวนการผลิต กระบวนการแปรรูป วัฒนธรรมลงไปสินค้า และกระบวนการตลาด ทั้งนี้รูปธรรมในการนำไปสู่ปัจจัยทั้ง ๕ ด้านดังกล่าว สามารถใช้ทฤษฎีปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ในการสื่อคุณค่าความหมายของท้องถิ่นออกไปในระดับสากล ประกอบด้วยรูปธรรม ๓ ด้าน คือด้านแรกการพัฒนากระบวนการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ที่ติดไปกับสินค้า ซึ่งจะสามารถสื่อออกมาได้ดี ได้ตรง ย่อมมิใช่การคิดสัญลักษณ์ขึ้นมาลอยๆ แต่ประกอบด้วยการมีรูปธรรมด้านที่ ๒ ความสามารถในการทางทักษะ ความชำนาญ และเทคนิควิธี ซึ่งทั้งหมดดำเนินการผ่านรูปธรรมด้านที่ ๓ ที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งหมดนั่นคือ “กลุ่มผลิตภัณฑ์กระดาศา” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีที่เป็นผู้ผลิต ซึ่งความสามารถในการจัดการกลุ่ม การพัฒนาความสามารถของผู้นำกลุ่ม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมให้เกิดศักยภาพรูปธรรมด้านที่ ๑ และ ๒ ดังกล่าว นอกจากนี้ในการทดสอบตลาด ปรากฏผลชี้ชัดเจนว่าความหมายเรื่องคุณค่าวัฒนธรรมสตรี วัฒนธรรมกลุ่มสตรีที่มีแปรรูปการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ลงไปสินค้ามิใช่ความหมายที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อแต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของผู้ซื้อเป็นหลัก ซึ่งทำให้การลงทุนทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ มีความเหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าแตกต่างกันไป และทำให้สามารถใช้หลักการเดียวกันนี้ไปประยุกต์กับการลงทุนทางวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ ในสินค้าประเภทอื่นๆ ได้ ทั้งนี้บทบาทที่สำคัญที่สุดในการลงทุนทางวัฒนธรรมก็คือ การนำคุณค่าความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่นประกาศตนเข้าสู่ความเป็นวัฒนธรรมสากลได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งในที่นี้ระบบทุนนิยมสากลจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการประกาศศักดิ์ศรี ความภูมิใจในตัวตนของวัฒนธรรมท้องถิ่น.

แนวคิดด้วยเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมาย ขอบข่ายของเศรษฐกิจชุมชนดังนี้

ประเวศ วะสี (๒๕๓๓) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่า เป็นการบูรณาการของชุมชนทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมด เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การเมือง การเรียนรู้ ไม่มีอะไรแยกจากกัน เศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชนหรือเป็นเศรษฐกิจพื้นฐาน โดยเน้นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็งทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งหมายถึงชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนนั้นทำหน้าที่เชื่อมโยงให้ผู้คนในสังคมมาหันมองแบบมีขมิ้นมาปฏิบัติไม่มองแบบสุดโต่ง ซึ่งจะเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และไม่มีอะไรขัดแย้งกัน ไม่ได้มองแยกว่าเป็นทุนนิยมหรือไม่อันนั้นจะเป็นแบบแยกส่วน ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชน ในความคิดเห็นของประเวศ วะสี จึงหมายถึง การรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน และเศรษฐกิจชุมชนยังมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมกับเรื่องของประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เพิ่มพูนขึ้นไป ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นการบูรณาการของชุมชน ทุกอย่างเชื่อมโยงกัน ในความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมโยงชุมชน เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน (๒๕๔๔)

ชัชรินทร์ ไชยรัตน์ (๒๕๔๒) ได้วิเคราะห์และให้ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การแปรรูป การค้า การบริการ การบริโภค และการบริหารซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติและเห็นได้ชัดเจน

๒. ลักษณะนามธรรม คือ ความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมและยังมองอีกว่าเศรษฐกิจชุมชน คือ การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยเน้นในเรื่องของการใช้พื้นฐานการผลิต กำลังทรัพย์ กำลังคนที่มีอยู่ก่อนเป็นลำดับแรกมีการพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ดึงภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ก่อนที่จะต้องนำปัจจัยภายนอกเข้ามาในชุมชนและเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ผลที่ได้รับนั้นตรงกับความต้องการและในขณะเดียวกันก็เสริมการมีส่วนร่วมจากภายนอก เพื่อเป็นภาคีและเมื่อเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่ายมากขึ้นจะก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือออกมาเป็นรูปแบบของเครือข่าย นอกจากนั้นแล้วเศรษฐกิจชุมชนในมุมมองของ ชัชวรินทร์ ไชยรัตน์ นั้นไม่ได้มองแต่ระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะต้องเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ฯลฯ เป็นการมองในลักษณะบูรณาการทุกสิ่งเข้าด้วยกัน โดยให้ทุกส่วนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งด้วยจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจชุมชน ที่มีความหมายรวมถึงการลดการยึดติดในความเป็นตัวตนของสมาชิกในชุมชนมีการเปิดใจกว้าง ยอมรับผู้อื่น มีความไว้วางใจกัน เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสามัคคี ความสำนึกในความเป็นเจ้าของและความเป็นชุมชนร่วมกัน ส่วนการนำสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นมาใช้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการกระทำในลักษณะนี้ถือได้ว่า เป็นการสร้างค่านิยมร่วมกันของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีมีความเป็นไปได้ในการกระจายทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่เข้ามาทำงานในด้านการแปรรูปการผลิตจากสิ่งของหรือสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดมูลค่าและสร้างรายได้และความเจริญให้กับชุมชนบนพื้นฐานของความสามัคคี ความพร้อมใจ ด้วยการทำสมาธิพ โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นความร่วมมือร่วมกันรักษาผลประโยชน์ บนพื้นฐานของคุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย แต่อยู่ภายใต้การตัดสินใจของคนในชุมชน

ลักษณะและความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๓) ได้เสนอแนวคิด เศรษฐกิจชุมชน ที่มีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยสำคัญ ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง ขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานที่ครอบครัวยุคใหม่อยู่โดยธรรมชาติ ไม่ต้องมีการจ้างซื้อ สะสมและค้าขายเป็นการพึ่งแรงงานในครอบครัวยุคใหม่ พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อนและสามารถพัฒนาการขยายในขั้นตอนที่สูงขึ้น โดยขยายหรือค้าขายในตลาดใกล้เคียง ตลาดภูมิภาค ตลาดในประเทศและที่สำคัญคือ ตลาดชุมชน ถือว่าเป็นเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการผลิตที่เพิ่มพูน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ดีถือว่าเป็นฐานคิดเดียวกันระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและแนวคิดทุนทางสังคม ได้แก่ ความเป็นชุมชน เพราะคำว่า ความเป็นชุมชนนั้น มีความหมายกว้างลึกครอบคลุมไปถึงความสำนึกของสมาชิกในความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน และการที่สมาชิกจะมีความสำนึกอย่างนี้ได้ย่อมหมายถึงสมาชิกทุกคนอยู่ภายใต้ระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือวัฒนธรรมร่วมกัน นั่นก็หมายความว่า สมาชิก

ทุกคนไม่ได้ยึดติดในความเป็นตัวตนที่แปลกแยกไปจากคนอื่นในชุมชน ทุกคนเปิดใจเปิดความคิดยอมรับสมาชิกคนอื่น มีความเข้าใจเห็นใจสมาชิกคนอื่น ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ได้นำไปสู่ความไว้วางใจกัน ความเกื้อกูลกัน การต่างพึ่งพาอาศัยกันและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนที่มีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่จะเอื้อให้เกิดประโยชน์และเกิดพลังของชุมชน ดังนั้น คำว่า ความเป็นชุมชนที่แท้จริงจึงเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนนั้นด้วย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๓) กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมกับเรื่องประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงด้วยลักษณะ ๕ ประการของเศรษฐกิจชุมชน คือ

๑. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล
๒. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน
๓. มีความเป็นบูรณาการ เชื่อมโยง สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม

ศีลธรรม และจิตใจ

๔. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง (พื้นฐานวัฒนธรรมไทย)

๕. การจัดการและนวัตกรรมต่างๆ

ลักษณะและความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความเป็นชุมชนบูรณาการของชุมชนและมัชฌิมาปฏิปทา หรือการเดินทางกลางที่มาจากความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นทุนทางสังคมที่แฝงตัวอยู่ในเรื่องดังกล่าว

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ (๒๕๔๖) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนที่ได้มีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นจะมีใช้เพียงแค่การผลิตการแปรรูปและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนเท่านั้น แต่เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าดังกล่าวจะสามารถต่อรอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชนที่ทำการผลิตสินค้ากับพ่อค้าคนกลางหรือหน่วยงานในภาคบริการที่จัดการระบบการ ค้าขายได้ กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการดำเนินการที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีการแลกเปลี่ยนเฉพาะภายในชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนที่แปรเปลี่ยนไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการขยายตัวออกสู่นอกชุมชน และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจกระแสหลักได้ ซึ่งดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชนโดยผ่านการดำเนินงานจากกลุ่มองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย ก็ถือเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนได้รูปแบบหนึ่งเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีความชัดเจนในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่ถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบหนึ่ง อาจจะต้องพิจารณาเกณฑ์ต่างๆ ประกอบด้วย ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวประกอบไปด้วย

๑. ธุรกิจชุมชนนั้นสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในชุมชนได้ และประชาชนชุมชนได้รับประโยชน์ ทั้งในรูปของผลกำไรที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน เช่น สวัสดิการชุมชน กลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

๒. การค้าขายแลกเปลี่ยนกับภายนอกชุมชน ทั้งในองค์กรธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป ไม่ใช่ทำการค้าขายในระดับปัจเจกชน แต่จะต้องดำเนินการผ่านกลุ่มหรือเครือข่าย

๓. ประชาชน กลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีอำนาจการต่อรองในด้านการผลิต แลกเปลี่ยน ค้าขาย คือเป็นผู้กำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ และสามารถเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าทั้งตลาดภายในชุมชนและตลาดภายนอกชุมชน

๔. วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตนั้นเป็นทรัพยากรที่ได้ในชุมชนให้มากที่สุดและถ้าเป็นวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนนั้นจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่คนในชุมชนนั้นได้รับด้วย

๕. แรงงานที่ใช้ในการผลิตนั้นต้องใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก

๖. ทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสามารถระดมทุนได้จากภายในชุมชนเอง คือ พึ่งพาทุน (เงิน) ในชุมชนเองเป็นหลัก

๗. เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาคนในชุมชนและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนในการดำเนินการและสมาชิกในชุมชนสามารถเรียนรู้ พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันได้

๘. สมาชิกสามารถเรียนรู้จากการดำเนินธุรกิจชุมชนและธุรกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถในการพัฒนาสมาชิกและชุมชนนั้นได้

๙. การดำเนินการธุรกิจชุมชนจะต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเสื่อมโทรมลง จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและความเป็นชุมชนคือ ต้องยึดหลักของความพอเพียง ความมีเหตุผล

จะเห็นได้จากลักษณะดังกล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนนั้น เน้น ที่กระบวนการผลิตที่อยู่ในระดับชุมชน เน้นความเอื้ออาทร ความสามัคคีกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของคนในชุมชนและมีการขยายเป็นองค์กร เป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่จะอย่างไรก็ตาม การให้ระบบเศรษฐกิจทั้งสอง คือ ทั้งเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจระดับชาติสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพและเกื้อกูลกันและกัน ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชาติ และนั่นเป็นเป้าหมายของแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนที่ว่า จะเป็นส่วนหนึ่งที่น่าพาไปสู่วิถีชีวิตที่สันติและเป็นธรรมบนการพึ่งพาอย่างเป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงมิติต่างๆ เข้าด้วยกัน

องค์ประกอบของเศรษฐกิจชุมชน

วรวิทย์ โธมรัตน์พันธ์ (๒๕๔๖) ได้กล่าวไว้ว่า จากแนวคิด ปรัชญา หลักการ และความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนตามที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสรุปถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

๑. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบฐานรากของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจของชาติ เน้นการพึ่งพิงตนเอง ทางสายกลาง ไม่มองสุดโต่ง การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้าน เน้นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็ง ทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของสังคม

๒. ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ไม่ต้องจ้างซื้อสะสมและค้าขาย เป็นการพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่นพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และสามารถพัฒนาการขยายในขั้นตอนที่สูงขึ้น โดยขยายในตลาดใกล้เคียง ตลาดภูมิภาค ตลาดในประเทศ

๓. เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พร้อมทั้งสร้างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี

๔. เป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ เนื่องจากทุกสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เช่น การพัฒนาสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ (คน) และเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (ปัจจัยภายนอก) ต้องกระทำ

ไปพร้อมๆ กัน

๕. เป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย อยู่บนเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่เป็นของชุมชนเอง และเป็นแกนกลางในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย สัจจะ ความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการยึดหลักคำสอนของศาสนาของประชาชน ในชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่ถูกกำกับด้วยคุณธรรม

๖. เป็นการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งอยู่ในรูปที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน และให้ความสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมกับเรื่องประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

๗. เป็นการประกอบสัมมาชีพของคนในชุมชนที่ เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อความพอกินพอใช้ จากนั้นกิจกรรมลักษณะกลุ่มอาจขยายตัวสู่ระดับชุมชน

๘. สามารถพัฒนาตนเองได้ เพราะมีความเข้มแข็งโดยธรรมชาติเป็นทุน ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนแล้วจึงค่อยโยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายกับกิจกรรมในเมืองหรือในระดับสูงขึ้น

๙. องค์กรชุมชนเป็นหัวใจของวิธีการและกลไกการพัฒนา รวมทั้งการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน ขยายหน้าทีไปสู่การแปรรูปผลผลิตเกษตรกรรม การค้าและกิจกรรมรากฐานของท้องถิ่นอาจเรียกว่า สหกรณ์ โยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายเข้าด้วยกันกับโรงงานและกิจกรรมในเมืองมีวัฒนธรรมชุมชนร้อยรัดทั้งระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเข้าไว้ด้วยกัน

๑๐. เครือข่ายของชุมชนจะต้องรวมกันในระดับชาติ เป็นการบูรณาการทุกส่วนในสังคมเพื่อให้เกิดพลังประชาคม ประเทศจะมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันยิ่งขึ้น มีความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่ละพื้นที่การปกครอง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีคนในชุมชนมีประชาชนเป็นสถาบันพื้นฐาน

๑๑. แนวคิดเศรษฐกิจพึ่งตนเองยอมรับ สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนคนในชุมชนที่ปรารถนาจะก้าวพ้นจากระดับการผลิตเพียง เพื่อพออยู่พอกินไปสู่ระดับการเปลี่ยนให้เป็นเจ้าของทุนและหรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง ภายใต้การตัดสินใจด้วยตนเองของสมาชิกชุมชน

๑๒. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หรือการแลกเปลี่ยนในตลาดหากเกษตรกรสามารถทำการผลิตได้พอเพียง เกษตรกรเป็นผู้กำหนดต่อตลาดไม่ใช่ตลาดเป็นตัวกำหนดหรือตัวกระทำต่อเกษตรกรดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๑๓. สามารถประสานกับระบบเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออกและเชื่อมต่อกันได้ เศรษฐกิจชุมชนไม่ได้ปฏิเสธการค้าส่งออก แต่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์การร่วมมือกันผลิตและขาย จากเดิมความสัมพันธ์เป็นแบบปัจเจกชนก็ให้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์การร่วมมือกันผลิตและขาย จากเดิมความสัมพันธ์เป็นแบบปัจเจกชนก็ให้ปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบกลุ่มกับปัจเจกชนแทนเศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม เริ่มต้นที่ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยการผลิตขนาดเล็ก อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง การผลิตอาหารบริโภคเองเหลือจึงทำการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นเศรษฐกิจชุมชนขึ้น เป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการยืนบนพื้นฐานของตัวเอง ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสืบต่อไปยังสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะของเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชนและสามารถพัฒนาจากเศรษฐกิจพื้นฐานไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชาติ และเป็นการพัฒนาที่คู่ขนานบนความเกื้อกูลระหว่างชุมชนกับสรรพสิ่ง

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมการค้าขายและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไรของชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๔๒) มองลักษณะเศรษฐกิจชุมชนโดยให้ความสำคัญในระดับครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวจะเป็นหน่วยผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอันเป็นแรงงานที่พึ่งใน ครอบครัว พึ่งทรัพยากรในท้องถิ่น พึ่งตนเองและพึ่งกันเองในสมัยก่อนที่สำคัญเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของ สังคมและวัฒนธรรมเนื่องจากเป็นการพัฒนาด้วยความสามารถของตนเองที่อยู่บนเส้นทางชีวิตของตัวเอง นั้นเอง ส่วนพิทยา ว่องกุล (๒๕๔๒) ได้เสนอว่าแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนหลัก ความช่วยเหลือพึ่งพึงกันของสมาชิกในชุมชน ยึดถือการมีส่วนร่วมและสร้างศักยภาพการพัฒนาตนเองของ ชุมชน เอาชุมชนเป็นเป้าหมายในการกระจายรายได้ สร้างสวัสดิการชุมชนเป็นหลักมากกว่าการแบ่งดอกเบีย จากการประกอบธุรกิจร่วมกัน

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน อันประกอบด้วยการผลิต การจำหน่าย จากความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้และกระจายรายได้ในชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เริ่มได้รับการยอมรับจากการปลดปล่อยของแนวคิดทุนนิยมจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ สังคมและภูมิปัญญาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ถือว่าเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้สองแนวคิด คือกระแส การพัฒนาของแนวเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือแนวทางทุนนิยมและแนวทางเศรษฐศาสตร์ชุมชนอันเป็น การต่อสู้ทางความคิดและนโยบายที่สำคัญที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากที่ผ่านมาประเทศไทยเป็นประเทศที่ ยึดแนวคิดทุนนิยม จึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนและแนวทางนี้เป็นเศรษฐกิจทุนนิยม ที่ครอบงำจากต่างชาติ

มงคล ด้านธานินทร์ (๒๕๔๗) กล่าวถึงกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วย

๑. ปณิธาน เศรษฐกิจชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจและ ความมุ่งมั่นร่วมกันว่าการกระทำของเรานั้นเพื่อความรุ่งเรืองและความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมไทย ทั้งนี้ เศรษฐกิจชุมชนต้องสัมพันธ์กับการเมือง การปกครอง การศึกษาวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ

๒. ทำอะไร ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาอาชีพเพื่อการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์อื่นในหมู่บ้าน ได้แก่ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าว ผลไม้และสมุนไพรเป็น ต้น การผลิตนอกภาคเกษตร เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การบริการ

๓. ทำกับใคร ชาวบ้านรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการหรือกลุ่มที่เป็นนิติบุคคล เช่นสหกรณ์ สมาคม หรือรวมกลุ่มนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่รัฐนักวิชาการหรือว่าพหุภาคีอาจร่วมทุนกับพ่อค้าทำการผลิตและ แปรรูปสินค้า

๔. ทำอย่างไรรวมกลุ่มแล้วทำการผลิต แปรรูป แลกเปลี่ยนสินค้า ค้าขาย

๕. ทำทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน ดังนั้นการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อเกิด ความพออยู่ พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุน

๖. เพื่ออะไร การรวมกลุ่มนี้ถือเป็นการรวมตัวระดับล่างสุดของสังคม ดังนั้นการรวมกันทำงาน เพื่อให้เกิดผล ให้คนมีความสุขก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

โสภณ สุภาพงษ์ (๒๕๓๘) กล่าวว่า การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมหรือตัวนำที่เป็น การพัฒนาศักยภาพของคนและเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนมากที่สุด โดยเน้นชุมชนและประชาชนเป็น ศูนย์กลางการพัฒนา ชุมชนเป็นเจ้าของริเริ่มและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน ในแนวคิดนี้จะ

ไม่เน้นการทำงานในระดับครอบครัวเพราะมีจำนวนและมีความกระจัดกระจายสูง ควรเน้นการรวมตัวของชุมชนในลักษณะเป็นกลุ่ม เมื่อมีความเข้มแข็งจึงจะกลับไปเสริมในระดับครอบครัวต่อไป

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (๒๕๔๒) ได้เสนอแนวความคิดการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนว่าการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้มั่นคงโดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาแบบแยกส่วน (Split Type Development) ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ เป็นองค์รวม (Holistic Development) ซึ่งทุกส่วนมีความเชื่อมโยงกันในการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและบริการเกื้อกูลกัน ขณะเดียวกับสร้างโอกาสให้แก่คนในชุมชน “การสร้างอาชีพที่หลากหลาย” สอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อให้เกิด “ผลประโยชน์” ในการเพิ่มพูนรายได้ ความรู้และความเอื้ออาทรต่อกัน

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๘) ได้รายงานผลการศึกษารูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ควรมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ นั่นคือชุมชนควรจะต้องสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเปลี่ยนจากการเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือมาเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือ โดยคนในชุมชนต้องเรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน

พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน (๒๕๔๓) ศึกษาวิเคราะห์การอยู่รอดของชุมชนในเศรษฐกิจการค้า ได้ข้อสรุปว่า ภายใต้ระบบกระบวนการ และความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ชุมชนจะอยู่รอดได้ก็ต่อเมื่อชุมชนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจชุมชนกับระบบเศรษฐกิจที่เหนือกว่าให้เป็นความสัมพันธ์แบบสมดุล (Bilateral power relation) ซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันของกลไกที่สำคัญ ๓ ประการ คือ กลไกภาคอุดมการณ์ กลไกภาคปฏิบัติและกลไกการผลิตซ้ำ ในทำนองเดียวกัน พนารัตน์ ปริดากรณ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า พลังขององค์กรเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดผลเป็นรูปธรรม อันจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยน ได้แก่ การสร้างกลไกปรับตัวในด้านการผลิตและการตลาดและการสร้างกลไกที่เป็น “ทุนทางสังคม” ทุนทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพทางสังคมให้การดำเนินการร่วมกันในเศรษฐกิจชุมชนเป็นไปได้อย่างสะดวก การมีอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนของเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีอำนาจต่อรองในการขายผลผลิตของตน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็งโดยสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและมีอำนาจควบคุมกระบวนการแลกเปลี่ยนของชุมชนเอง จึงเป็นการพลิกสถานการณ์ให้เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคงภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนแบบตลาด

ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (๒๕๓๐) แบ่งระดับการพึ่งตนเองเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับ ๑. การพึ่งตนเองในเชิงปัจเจกบุคคล หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกและครัวเรือนเพื่อให้บรรลุถึงการมีหลักประกันในการดำรงชีพ

ระดับ ๒. การพึ่งตนเองในเชิงกลุ่ม หมายถึง สังคม (กลุ่ม) มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ต้องกินความรวมถึงว่ากลุ่มนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของคน

ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ สามารถจัดลำดับขั้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้เป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ พึ่งตนเอง คือ พอเพียงในระดับครอบครัว สมดุลพอดี พออยู่ พอกิน เน้นผลิตให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือน สามารถเลี้ยงตนเองได้ มีชีวิตที่ประหยัด การพึ่งตนเอง

ระดับที่ ๒ พึ่งพากัน ร่วมมือกัน คือ พอเพียงในระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ร่วมมือกันในการพัฒนาการผลิต การตลาด คุณภาพชีวิต ดูแลสวัสดิการ การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมแก้ปัญหา ทำให้คนในชุมชนรู้จักการให้และการรับ

ระดับที่ ๓ ร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน คือ พอเพียงในระดับประเทศ มีปริมาณการผลิตมากขึ้นสามารถป้อนออกสู่ตลาดสากล เป็นการร่วมมือที่เป็นพันธมิตรกับระดับที่ ๓ ร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน คือ พอเพียงในระดับประเทศ มีปริมาณการผลิตมากขึ้น สามารถป้อนออกสู่ตลาดสากล เป็นการร่วมมือที่เป็นพันธมิตรกับภาคเอกชน ภาครัฐบาลอย่างเสมอภาค พร้อมทั้งจะเข้าสู่สภาพการแข่งขันในระดับประเทศและในระหว่างประเทศได้

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ทุนวัฒนธรรมเริ่มปรากฏอย่างแพร่หลายในวาทกรรมการพัฒนาในประเทศไทย ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ ที่เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ กระแสดังกล่าวเป็นเหตุให้ในอาณัติประเทศชานรับกับกระแสของทุนทางวัฒนธรรม และอีกปรากฏการณ์ของสังคมไทย ได้เกิดวาทกรรมในการพัฒนาประเทศในเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม เนื่องมาจากการตระหนักถึงข้อผิดพลาดและข้อจำกัดต่าง ๆ ของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ระบบของชุมชนได้รับ ความสนใจในระดับรองจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าในระดับชุมชนจะมีการผลิตซ้ำผลิตภัณฑ์อยู่ตลอดเวลา แต่ก็ทำให้ชุมชนอยู่ได้แม้จะถูกกลืนเลย ทำให้ทุกฝ่ายเริ่มตระหนักในเรื่องของบทบาทและความสำคัญของระดับ “ฐานราก” ที่สามารถอยู่รอดได้ภายใต้วิกฤตการณ์ล่มสลายภายใต้การตระหนักในประเด็นดังกล่าว ก่อให้เกิดแนวคิดอีกประการหนึ่งคือแนวคิดในเรื่องของ “ทุนทางวัฒนธรรม”

ทุนทางวัฒนธรรมได้มีการนำมาใช้พัฒนาในประเทศมานาน แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมมองปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนา เป็นปัจจัยที่จะสามารถทำให้สังคมได้รับการพัฒนาหรือการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนดังที่กล่าวไปแล้วนั้นว่า ความเป็นชุมชนนั้นเกิดจากความสำนึกของสมาชิกในชุมชนทุกคนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าทุกคนไม่ยึดติดกับความเป็นตัวตน เปิดใจยอมรับกัน ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันรู้จักการแบ่งปันกัน ทรัพยากรต่างๆ มีอยู่ในชุมชนอย่างกระจายทั่วถึง ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครมีมากน้อยจนเกินไป ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอย่างสบายกลางได้โดยไม่เดือดร้อนและจากการที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงทำให้มีการประสานกิจกรรมด้านต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการบูรณาการของชุมชนในทุก ๆ ด้านเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจพื้นฐาน ที่ยึดการดำเนินชีวิตตามสายกลาง ยึดความเพียงพอและเน้นการพึ่งตนเองของสมาชิก เป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็งและถือเป็นส่วนหนึ่งของ

ความเป็นชุมชนโดยมีการบูรณาการ และมีการเชื่อมโยงกันทุกอย่างทั้งหมดเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เศรษฐกิจ ศิลธรรม จิตใจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม สุขภาพและการเรียนรู้ เศรษฐกิจชุมชน จึงถือเป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เพราะประชาชนจะต้องมีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสิ่งที่ถือว่า เป็นฐานคิดเดียวกันระหว่างแนวคิด เศรษฐกิจชุมชนและแนวคิดทางวัฒนธรรมคำว่าทุนทางวัฒนธรรมถ้าจะสังเกตให้ดี จะพบว่าเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจตั้งแต่ต้น นับแต่ได้มีการพบว่าความมุ่งหวังที่จะพัฒนาให้มนุษย์ในสังคมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น จะต้องอาศัยทุนทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ดังนั้น ทำให้หลาย ๆ หน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชนได้ประจักษ์ถึงการพัฒนาที่ล้มเหลวในอดีตที่ผ่านมา เกิดจากการให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากเกินไป และขณะเดียวกัน กลับละเลยการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม เป็นเหตุให้มีการหันกลับมาทบทวนบริบททางด้านสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของ “ทุน” ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว พลังที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรมน่าจะมีผลในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชนในหลายด้านด้วยกัน จะทำให้พลังความรู้หรือพลังความคิด และพลังทางปัญญาสามารถถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันได้ นอกจากนี้ การแบ่งปันของคนในชุมชนก็จะทำให้เกิดการกระจายของทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง และเกิดช่องว่างระหว่างบุคคลภายในชุมชนนั้น ๆ น้อยลง พรฟิโล เลิศวิชา (๒๕๓๒) กล่าวว่าความสำเร็จของหมู่บ้านศิริวง แสดงว่ามีมรดกวัฒนธรรมของชุมชนคนในชุมชนไทยเป็นสินทรัพย์ที่มีค่ามหาศาล ซึ่งเป็นของคนในชุมชนเอง หากสามารถนำมาใช้ก็จะก่อให้เกิดพลังแก่ชุมชนอย่างมาก คนไทยเราควรรู้คุณค่าของทรัพย์สินนี้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของเราจากต้นทุนที่สูงค่าเราได้เปรียบที่มีอยู่แล้ว ศิริวงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ

๑. การมีทุนบุคคล ผู้นำ และกรรมการที่เข้มแข็ง
๒. การยกวัฒนธรรมชุมชนเดิมขึ้นเป็นอุดมการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลง
๓. การจัดองค์การแห่งการรวมทุนสมัยปัจจุบันโดยพึ่งพิงกับระบบเครือญาติเดิม
๔. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัญญาชน ซึ่งเป็นคนในชุมชน
๕. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ดึงศักยภาพมาใช้มีเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ มีองค์ความรู้ใหม่จากการวิภาวิธีแห่งการปฏิบัติ การไตร่ตรองและประสบการณ์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกำหนด มรดกวัฒนธรรมและลักษณะองค์กรจากอดีตเป็นต้นทุนที่มหาศาล

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (๒๕๓๔) ได้ศึกษาความเป็นชุมชน : กรณีศึกษาทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ และได้สรุปว่า ความเป็นชุมชน หมายถึง อุดมการณ์ อำนาจ หรือสิทธิของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรภายใต้ความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนและรัฐที่ผลิตซ้ำในบริบททางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ กมลารณ์ เสราดี (๒๕๓๕) ศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับคุณค่าของพืชผักพื้นบ้านภาคเหนือ พบว่า พืชผักพื้นบ้านในชุมชนที่ศึกษาที่ประชาชนได้นำมาใช้ในการดำรงชีพในด้านต่างๆ มีจำนวน ๑๖๘ ชนิด พืชผักเหล่านี้ได้แบ่งการจำแนกออกเป็น ๔ แบบ คือ การจำแนกตามลักษณะ จำแนกตามแหล่งที่อยู่ การจำแนกตามคุณลักษณะและการจำแนกตามคุณประโยชน์ บทบาทและคุณค่าของพืชผักพื้นบ้านต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนมีหลายด้าน นับตั้งแต่คุณค่าทางสุขภาพอนามัย ได้แก่ พืชผักที่นำมาเป็นอาหาร เครื่องปรุงรสอาหารและพืชผักที่ใช้เป็นยาสมุนไพร คุณค่าทางด้านศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ พืชผักที่นำมาใช้ในการบูชาพระ พืชผักที่ใช้พิธีกรรมต่างๆ อาทิ การสงเคราะห์

การสืบชะตา การเอาข้าวขึ้นยุ้ง พืชผักที่ใช้ในประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ งานสงกรานต์ งานยี่เป็ง คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พืชผักที่นำไปขายเป็นรายได้ และพืชผักที่นำมาใช้สอยต่างๆ คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พืชที่ช่วยยึดดินริมน้ำ นอกจากนี้การมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีไร่ ผีนา ยังส่งผลต่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมได้ด้วยคุณค่าทางด้านศิลปะและความงาม ได้แก่ การนำลวดลายของพืชผักไปปรากฏบนลายปูนปั้นหน้าอุโบสถ บนลายผ้าตีนจก และลายหน้าหมอนจก นอกจากนี้ยังมีความงามของสีที่ได้จากต้นไม้เพื่อใช้ย้อมผ้าฝ้ายการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการลดลงและหมดไปของพืชผักพื้นบ้าน พบว่าเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีการผลิตทางการเกษตร การเพิ่มขึ้นของประชากร การสร้างถนนหนทางและการเข้ามาของไฟฟ้า การทำถนนสายหลักเข้าอำเภอ และการรับเอาวัฒนธรรมการรักษารูปแบบใหม่จนละทิ้งสมุนไพรรวมไป สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของพืชผักพื้นบ้าน ได้แก่ การคงอยู่ของวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน และ อนุรักษ์ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมในแบบจำลองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Cultural Capital in an Endogenous Growth Model) โดยมุ่งศึกษาบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมต่อระบบเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาแบบจำลองความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งมีลักษณะที่ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสาเหตุให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และถูกกำหนดจากภายในแบบจำลอง ซึ่งพัฒนาแบบจำลองของ Bucci และ Serge (๒๐๐๙) และ Jones (๑๙๙๕) โดยแบบจำลองที่พัฒนาได้ มีลักษณะให้มีการแบ่งจำนวนแรงงานเพื่อมาทำงานในการผลิตทุนทางวัฒนธรรม ทำให้การสะสมทุนทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น เมื่อทุนทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นจะทำให้ประสิทธิภาพของแรงงานที่ทำการผลิตสินค้าและบริการทั่วไปเพิ่มขึ้น และทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในที่สุด โดยใน balanced growth path พบว่าอัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตต่อประชากร ทุนกายภาพต่อประชากรและการบริโภคต่อประชากร จะเท่ากับอัตราการเจริญเติบโตของทุนทางวัฒนธรรมต่อประชากรซึ่งถูกกำหนดจากสัดส่วนของแรงงานที่ทำงานในภาควัฒนธรรม

มิติทุนทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบัน คือ การใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการของคนเราที่จะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชนชาติและการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากที่อาศัยอยู่เดิม เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวเอง (Pizan and Mansfeld.๑๙๙๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี (ราณี อลิษฐ์กุล. ๒๕๔๖) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความงดงามศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการและแตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน (รสิกา อังกูร ๒๕๔๙) และถ้าเป็นการดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่น ก็เรียกว่าเป็นการการท่องเที่ยวโดย ชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น (มิ่งสรรพ ขาวสอาด ๒๕๔๘) ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยก่อให้เกิดรายได้ทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและการประกอบการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ประการที่สอง ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิด

ความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในสังคมและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก (ชนัญ วงษ์วิภาค ๒๕๔๕)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าในเศรษฐกิจสังคมโลกปัจจุบัน ทิศทางวัฒนธรรมนับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในหลากหลายรูปแบบ ทั้งเป็นทุนในการสร้าง หรือออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายและการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่ารายได้มาสู่ท้องถิ่นและประเทศชาติ

เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Quadrangle Economic Cooperation)

เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมืออนุภูมิภาค (Sub regional Cooperation) ตามกลไกการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ในแถบอาเซียน (อาคม สุวรรณกันธา ๒๕๕๑)

สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ประกอบด้วยประเทศไทย-ลาว-พม่า-จีน (Quadrangle Economic Cooperation) เป็นการเกิดขึ้นมาตามกระแสของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นรูปแบบความร่วมมือหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ภาวะหลังการสิ้นสุดลงของสงครามเย็นเมื่อปลายทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ต่อต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ ซึ่ง การเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจที่มีอุดมการณ์ต่างกันได้ค่อย ๆ สลายตัวไป และภาวะการณ์ใหม่ที่เข้ามาแทนที่คือ การแข่งขันทางเศรษฐกิจการค้า ผสมกับความก้าวหน้าในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ “ระบบโลกาภิวัตน์” (Globalization) ที่ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนต่าง ๆ ของสังคมโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วเหมือนกับโลกไร้พรมแดนอันส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ใญ่ภูมิภาคเดียวกันแต่เป็นศัตรูกันทางด้านอุดมการณ์เมื่อในอดีตได้หันมาเป็นมิตรกัน และร่วมมือต่อกันในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นแผนการความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจของสี่ประเทศลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน อันประกอบไปด้วย มณฑลยูนนานของจีน พม่า ลาว และไทย ที่มีเป้าหมายจะร่วมมือกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคม ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ การพัฒนาการท่องเที่ยว การค้า และการลงทุนร่วมกัน

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนที่ดีขึ้นหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. ๑๙๗๕ และความสงบของสงครามในเวียดนามและกัมพูชาใน ค.ศ. ๑๙๘๘ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านตั้งแต่จีนถึงลาว กัมพูชาและเวียดนามดีขึ้น ดังนั้น จึงได้เพิ่มการติดต่อและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน สภาพที่ตั้งภูมิศาสตร์ที่ใกล้ชิดกัน และปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้ภาครัฐและเอกชนของไทยในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดเชียงรายได้มีการติดต่อสัมพันธ์และค้าขายกับพม่า ลาว และจีนตอนใต้แถบมณฑลยูนนาน เนื่องจากจังหวัดเชียงรายติดต่อกับพม่าและลาว อีกทั้งยังใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมไปถึงยูนนานของจีนได้ จึงมีความพยายามที่จะส่งเสริม “ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคระหว่างสี่ประเทศ” หรือ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ในเรื่องการเชื่อมโยงเส้นทางการคมนาคม ระหว่างกันทั้งทางบก และทางน้ำมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากจะทำให้การเคลื่อนย้ายทางการค้า บริการ และประชาชนเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และประหยัด อันจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยส่งเสริมการค้าและการลงทุนในอนุภูมิภาค

เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ จัดเป็นโครงการที่ตอบสนองทั้งแผนพัฒนามณฑลภาคใต้ของจีน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือของไทย กล่าวคือ ในความพยายามของจีนที่จะพัฒนามณฑลยูนนาน จึง

ดำเนินนโยบาย “มุ่งสู่ใต้” เพื่อหาทางออกสู่ทะเล โดยหวังที่จะร่วมมือกับไทยในโครงการพัฒนาถนนเชื่อมมณฑลยูนนานกับไทย พัฒนาการขนส่งตามแม่น้ำโขงจากเชียงรุ่งมาถึงไทย มีโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อจำหน่ายให้ไทย และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับไทยและท้ายที่สุดตั้งเป้าหมายที่จะส่งสินค้าออกไปต่างประเทศไทยโดยผ่านทางท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังของไทย

ในขณะเดียวกันไทยก็ปรารถนาที่จะขยายตลาดเข้าไปในจีน รวมทั้งเข้าไปลงทุนด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การบริหาร และการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าพลังน้ำด้วย และแผนการจัดตั้ง “เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากเมื่อจังหวัดเชียงรายได้เสนอ “แผนยุทธศาสตร์ ๕ เชียง” เพื่อเชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวระหว่างเชียงใหม่ เชียงราย เชียงตุง (ในพม่า) เชียงรุ่ง (ยูนนาน) และเชียงทอง (หรือหลวงพระบางในลาว)

โครงการ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ได้มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อมีการประชุมสี่ฝ่ายครั้งแรกระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๖ ซึ่งได้ตกลงที่จะร่วมกันพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน และร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยได้จัดทำข้อเสนอเพื่อขอความช่วยเหลือจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) และธนาคารนี้มีความเห็นด้วยกับโครงการ มีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าหากมีการจัดตั้งเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจได้สำเร็จ ประเทศไทยจะได้ประโยชน์หลายด้าน ซึ่งได้แก่

๑. การค้าขายระหว่างประเทศไทยกับลาว และพม่า โดยเฉพาะกับจีนซึ่งเป็นตลาดใหญ่ และมี การขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง

๒. การลงทุนในประเทศ พม่า ลาว และจีนจะได้ผลดีมาก เนื่องจากเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งแร่ แหล่งน้ำมัน โดยมีตลาดใหญ่รองรับ และจีนมีแรงงานจำนวนมาก

๓. การท่องเที่ยวระหว่าง ๕ เชียงจะดึงดูดความสนใจสำหรับทั้งคนไทยและต่างชาติ เป็นต้นซึ่งโครงการนี้อาจจะเป็นบันไดที่จะทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางการขนส่งในเขตแม่น้ำโขง และศูนย์กลางการเงินของภูมิภาคในอนาคตได้

โดยสรุปแล้วโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ จะส่งผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อทุกประเทศในโครงการ รวมทั้งประเทศไทยแต่ผลกระทบในทางบวกจะมีมากกว่า กล่าวคือเศรษฐกิจของประเทศจะขยายตัว การส่งสินค้าออกจะคล่องตัวขึ้น ประชาชนจะมีงานทำ การใช้แรงงานต่างชาติจะเป็นสิ่งที่จำเป็นและถูกต้องมากขึ้น แรงงานไทยจะต้องปรับตัวแข่งขันกับแรงงานต่างชาติโดยเฉพาะแรงงานพม่ามากขึ้นไทยจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันคนไทยก็จะไปท่องเที่ยวในเขตอนุภูมิภาคมากขึ้นด้วย ทำให้เกิดการพัฒนาทางวัฒนธรรม

พื้นที่เป้าหมายของโครงการเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ คือ

๑. จังหวัดเชียงรายของไทย
๒. เมืองเชียงตุงของพม่า
๓. แคว้นสิบสองปันนาในมณฑลยูนนานของจีน
๔. เมืองหลวงน้ำทาของลาว

แผนพัฒนาร่วมกันที่สำคัญของทั้ง ๔ ประเทศ คือการพัฒนากระบวนคมนาคม การพลังงาน การสื่อสารและการท่องเที่ยว

โครงการในกลุ่มสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจจะได้รับความสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารพัฒนาเอเชียหรือ ADB กองทุนพัฒนาอินโดจีนของประเทศญี่ปุ่น และเงินทุนรัฐบาลของแต่ละประเทศ โครงการในกลุ่มสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ จะเน้นให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมเป็นอันดับ

แรก เนื่องจากทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ และประชาชนเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและประหยัด ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการค้าและการลงทุนในอนุภูมิภาคสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา ปริมาณและมูลค่าการค้าชายแดนของกลุ่มสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ เช่น

- การที่พม่าเปิดให้เมืองเชียงตุงเป็นเมืองท่องเที่ยว โครงการปรับปรุงถนนสายท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมไทยกับพม่า

- โครงการเดินเรือจากเมืองเชียงรุ่งของจีน มายังเชียงรายที่ต้องผ่านพม่าและลาว ซึ่งให้ประโยชน์มากในการขนส่งสินค้าและการท่องเที่ยว

ดังนั้น สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคที่สำคัญ ซึ่งแต่ละประเทศต้องร่วมกันพัฒนาอย่างจริงจังเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาวิจัยในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ๓ พื้นที่ คือ จังหวัดเชียงรายและเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์และแขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมกับการผลิตในชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่ผ่านมา มีดังนี้

ลักขณา จิตุโพธิ์ (๒๕๔๑) ทำการวิจัยเรื่องเครื่องจักสานไม้ไผ่ของชาวผู้ไทยบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่าบ้านโพนเป็นท้องถิ่นที่อยู่ในที่ราบอุดมสมบูรณ์ด้วยพืช พันธุ์สามารถเลือกมาทำเป็นเครื่องจักสานได้เป็นอย่างดี ประกอบกับประเพณี วัฒนธรรมของชาวบ้านโพนยึดแนวความคิดทางศิลปหัตถกรรม แบบดั้งเดิมที่ว่าผู้หญิงทอผ้าที่มาจากความงามทางด้านลวดลาย ส่วนผู้ชายทำเครื่องจักสานด้วยความประณีต ซึ่งเป็นคำกล่าวที่แสดงให้เห็นสมดุระหว่างผลงานของผู้หญิงกับผู้ชาย สืบทอดมาจากบรรพชน ความซื่อสัตย์ต่อเผ่าพันธุ์จึงมีผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดีในการทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ให้มีคุณภาพในกลุ่มของผู้ชาย ทั้งในด้านรูปทรงความประณีตและการ สร้างสรรค์

จุลดิษฐ์ อุปฮาด (๒๕๔๓) ศึกษาศิลปะกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย และพบว่า อาชีพหลักและอาชีพเสริมทางด้านศิลปะของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเลย แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนและประเภทศิลปหัตถกรรมของชำร่วย ของที่ระลึก เดิมการประดิษฐ์ผลงานศิลปหัตถกรรมมีจุดประสงค์เพื่อการใช้สอยและเป็นของฝากในชุมชนตนเองและชุมชนใกล้เคียง เมื่อมีความเจริญด้านการคมนาคม การสื่อสาร เทคโนโลยีเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสะดวกสบายในการไปมาหาสู่กัน การติดต่อสื่อสารและการนำเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ ทำให้การประกอบอาชีพทางศิลปะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ เน้นทำขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รูปแบบเทคนิควิธีการ ก็ถูกพัฒนาให้ดีขึ้น ประณีต สวยงามขึ้น มีเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้ในการทำ ทำให้สามารถผลิตผลงานได้เร็วและเพิ่มจำนวนได้มาก รายได้จากการจำหน่ายก็เพิ่มขึ้น คนในชุมชนท้องถิ่นก็หันมาประกอบอาชีพศิลปะมากขึ้น จากสาเหตุที่มีนักท่องเที่ยวมีมากขึ้น ความต้องการที่จะผลิตผลงานศิลปะให้ได้มากและมีจำนวนผู้ผลิตผลงานศิลปะเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และ

เครื่องมือ ขาดทักษะเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ขาดงบประมาณ แหล่งจำหน่ายผลงานมีจำกัด และหลักการตลาดไม่ดี จึงเป็นสาเหตุทำให้การประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในจังหวัดเลย ไม่เจริญก้าวหน้าไปตามความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมท้องถิ่นจังหวัดเลยเท่าที่ควร หากมีการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องแก้ปัญหา อุปสรรค ดังกล่าวแล้ว จะช่วยให้อาชีพทางด้านศิลปะของชุมชนเจริญก้าวหน้าเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและจะนำมาซึ่งการมีเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนในจังหวัดเลยสืบต่อไปได้

วัลย์ลิกา สรรเสริฐโชติ (๒๕๔๕) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในมิติหญิงชายของชุมชนกะเหรี่ยง พบว่า พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนทิพuye เริ่มจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่เป็นระบบการผลิตเพื่อการยังชีพ ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และรูปแบบการผลิต เป็น ๒ ระบบ คือ ระบบการผลิตเพื่อการยังชีพและระบบการผลิตเพื่อขาย โดยปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ (๑) ปัจจัยกลไกการพัฒนาของรัฐ คือ กฎหมายที่ใช้ในการควบคุมและจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (๒) ปัจจัยด้านระบบกลไกตลาดทุนนิยม ที่ชุมชนออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมกะเหรี่ยง จากปัจจัยดังกล่าวถึงแม้ว่าจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปแต่สำหรับบทบาทหญิงชายในการมีส่วนร่วมทางการผลิต บทบาทภายในครอบครัวและบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชนยังวางอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หญิงชายมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมโดยเฉพาะรูปแบบการผลิตเพื่อยังชีพ ผู้หญิงจะมีบทบาทสูงแต่ถ้าหากรูปแบบการผลิตในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้น บทบาทผู้หญิงจะลดลงเพราะถูกแทนที่ด้วยเครื่องจักรกลทางการเกษตรและเทคโนโลยีทางการเกษตร ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะความรู้เดิมที่ผู้หญิงมีอยู่ และผลการศึกษาสามารถสรุปบทเรียนได้ว่า วิธีคิดของคนกะเหรี่ยงที่มีความพอเพียงในตนเอง ให้ความสำคัญกับคุณค่าของข้าวและวิถีแห่งวัฒนธรรมข้าวไว้ในฐานะอุดมการณ์ที่ต้องสืบทอดไม่สามารถทดแทนได้ด้วยการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับอำนาจในการควบคุมและจัดการปัจจัยการผลิตที่อยู่ภายใต้การจัดการของครอบครัวและชุมชน ซึ่งก็คือที่ดิน ทุนและแรงงาน สุดท้ายโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่วางไว้อยู่บนฐานระบบเครือญาติ และการให้คุณค่ากับระบบความดีงามของครอบครัวตามวิถีของกะเหรี่ยง ซึ่งทำหน้าที่ทั้งทางด้านการเกื้อหนุนทางสังคม การช่วยเหลือกันในการผลิตและการควบคุมตรวจสอบทางสังคม ซึ่งจะนำมาซึ่งการคงอยู่ในบทบาทหญิงชายที่มีความเท่าเทียมกันถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาแต่ก็ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมชุมชนสืบไป

ชลิตตา สุขสวัสดิ์ (๒๕๔๗) ศึกษาการสื่อสารกับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็งในชุมชนบ้านนาทะเล ตำบลจุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งศึกษาถึงภูมิหลังเกี่ยวกับประวัติชุมชน การสื่อสารในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเติบโตของเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า สภาพพื้นฐานของชุมชน การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาและการสื่อสารในชุมชนถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อ

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านมีวิถีคิดและภูมิปัญญาของตนเองในการสร้างกระแสเศรษฐกิจชุมชน เมื่อเงินทุนเติบโตและมีทั้งทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง คนในชุมชนสามารถใช้ทุนมาพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ จึงทำให้เกิดพลังและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง และชุมชนเข้มแข็งในความหมายของชาวบ้าน คือ คนในชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกัน ความสามัคคีกลมเกลียว การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สภาพสังคมดี มีผู้นำชุมชนที่ดี คนในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์ไว้และมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี

ศรชัย ไทรชมพู (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยและมอญอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้ศึกษาศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยววัฒนธรรมไทยและมอญในพื้นที่ศึกษามีศักยภาพทั้งทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีความเก่าแก่ ด้านธรรมชาติมีเอกลักษณ์ดึงดูดใจ และเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเหล่านี้มากที่สุด สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวทางจักรยานได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่มากเนื่องจากมีความร่มรื่น มีวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีจุดบริการที่แวะพัก ป้ายบอกทาง ทั้งนี้ในส่วนองค์กรบริหารส่วนตำบล อำเภอ และจังหวัด ควรให้การสนับสนุนชมรมจักรยานในท้องถิ่นและสนับสนุนเรื่องเส้นทางจักรยาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังขาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทยและมอญให้คนรุ่นหลังต่อไปได้ศึกษา

ปัทวิ สัตยวงศ์ทิพย์ (๒๕๔๙) ศึกษาการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออก โดยศึกษาในกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรร จังหวัดระยอง พบว่า ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมได้แก่ ราคาพืชผลทางเศรษฐกิจตกต่ำ นโยบายส่งเสริมสมุนไพรรของรัฐบาลและกระแสการดูแลสุขภาพและห่วงใยสุขภาพในกลุ่มชนชั้นกลาง เกษตรกรกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรรได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากเกษตรเคมีไปสู่เกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นวิถีทางในการพัฒนาตนเอง จากชาวไร่ไปเป็นผู้ประกอบการทางการเกษตรโดยใช้การสะสมทุนทางวัฒนธรรมอันได้แก่ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับแพทย์พื้นบ้านและเกษตรอินทรีย์ ส่วนกระบวนการในการผลิตที่ปรับเปลี่ยนนั้น เป็นการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าโดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานประสานกับทุนทางเศรษฐกิจให้เกิดเป็นสินค้าได้แก่ ผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพรรและเกษตรอินทรีย์ ผลที่เกิดขึ้นได้ปรากฏออกมาเป็น ๓ ระดับ คือ ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ที่ตามมา (Outcome) และผลกระทบต่อสังคม (Impact) ในแง่ผลผลิตพบว่า มีผลในเชิงบวก คือ สามารถผลิตสินค้าสมุนไพรรและเกษตรอินทรีย์เป็นที่นิยมของตลาดแต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเครือข่าย ส่วนผลลัพธ์ที่ตามมาต่อชุมชนพบว่า ต้องประสบผลในเชิงลบ คือ การสร้างความขัดแย้งระหว่างธุรกิจของครอบครัวกับธุรกิจของชุมชนรวมถึงการช่วงชิงการจัดการความรู้ระหว่างชุมชนกับภาครัฐและผลกระทบต่อออกมาในเชิงบวกสู่สังคม คือ ความสามารถในการตอบสนองการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์และสมุนไพรรของชนชั้นกลางรวมถึงการสร้างนวัตกรรมใหม่ในการรักษาผู้ป่วยโดยใช้สมุนไพรร

ศรีสุตา พรหมทอง (๒๕๔๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์ การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางและเพื่อศึกษานักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยถึงความประทับใจและเข้าใจในอุดมการณ์ ในอันที่จะสอดคล้องกับผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควาย ผลการวิจัยพบว่า ๑) หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกำเนิดขึ้นมาเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ โดย นายประภัตร โพธสุธน อดีต ส.ส. พรรคชาติไทย เป็นผู้ก่อตั้งโครงการ วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งหมู่บ้านเพื่อเป็นสถานที่ในการดำรงค่อนอนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์และ ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า เพื่อให้คนไทยและเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษาสภาพวิถีชีวิตบรรพบุรุษไทยพื้นบ้านภาคกลางในสมัยก่อน เพื่อรณรงค์ให้คนไทยละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย โดยเมื่อบรรลุทั้ง ๓ วัตถุประสงค์แล้วจึงเกิดเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ขึ้นมา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ๒) การใช้สื่อพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยในฐานะทุนวัฒนธรรม สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง ประกอบไปด้วย ๕ ประเภท ที่สำคัญ คือ (๑) ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยภาคกลาง เช่น การแสดงเพลงอีแซว (๒) สถาปัตยกรรมไทยภาคกลาง เช่น บ้านทรงไทยภาคกลาง เครื่องมือและอุปกรณ์การดำเนินวิถีชีวิตชาวนาไทย (๓) ประเพณีและวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เช่น การจำลองประเพณีการแต่งงาน (๔) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง (๕) อาหารไทยภาคกลาง ประกอบไปด้วยขนมไทย เช่น ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด ๓) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ดังนี้ (๑) ความเข้าใจต่อโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่เป็นโครงการจัดขึ้นเพื่อดำรงค่อนอนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ และรณรงค์ให้บริโภคเนื้อควาย (๒) ความเข้าใจต่อการแสดงการจำลองวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง เช่น การจำลองพิธีการแต่งงานและวิถีชีวิตชาวนาไทยดั้งเดิม เพื่อสืบสานไว้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ศึกษา (๓) ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงของท้องถิ่น เช่น การแสดงเพลงอีแซว ที่นับวันจะหาชมได้ยาก (๔) ความเข้าใจในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่มุ่งหวังให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กล่าวโดยสรุปได้ว่าการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ควายไทยมิให้สูญพันธุ์และรณรงค์ให้ละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย จัดให้มีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษา โดยอาศัยสื่อพื้นบ้านในการสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง จนเกิดเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ปราณี เพชรแก้ว (๒๕๔๙) ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์จากใบยางพารา ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควนสุบรรณ เป้าหมายเพื่อศึกษาบริบทชุมชน และบริบทของกลุ่ม โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด โครงสร้างการเงิน สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และการสืบสานการผลิตผลการศึกษา พบว่า ด้านบริบทชุมชนและบริบทของกลุ่ม กลุ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน ๕๓ คน ผลิต “ผลิตภัณฑ์จากใบยางพารา” รูปแบบต่างๆได้แก่ ฝีเสื้อจากใบยางพารา นาฬิกา โคมไฟ ดอกไม้ และกรอบรูป ปัจจุบันทางกลุ่มมีการแบ่งการบริหารจัดการออกเป็น ๔ ส่วน คือ การจัดการองค์กร การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต การตลาดและการเงิน และการสืบสานการผลิต การจัดการองค์กรของกลุ่ม พบว่า ทางกลุ่มมีการแบ่งโครงสร้างการบริหารออกเป็น ๒ โครงสร้าง คือ โครงสร้างองค์กรและโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่ม หน้าที่ดังกล่าวประธานกลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้ง การจัดหาบุคลากร และการบริหาร ในส่วนการผลิตและเทคโนโลยีการผลิต พบว่า ประธานจะเป็นผู้ดูแลและ

ตัดสินใจในการผลิตแทบทั้งสิ้น ทั้งการจัดหาปัจจัยการผลิต การจ้างแรงงาน กรรมวิธีการผลิต การจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต และการตรวจสอบคุณภาพ ในส่วนของการตลาดและการเงิน พบว่า ทางกลุ่มมีการวางแผนการผลิตที่ค่อนข้างดีโดยแบ่งหน้าที่ให้กับสมาชิกรับผิดชอบ ตั้งแต่การจัดจำหน่ายสินค้า การออกร้าน การทำบัญชี และการส่งเสริมการขาย แต่หน้าที่ดังกล่าวก็ยังผูกขาดอยู่ที่ประธานกลุ่มเพียงผู้เดียว สำหรับการสืบสานการผลิตของกลุ่มสามารถแบ่งการสืบสานการผลิตออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน และการเผยแพร่ความรู้ให้กับระบบราชการ ซึ่งหน้าที่หลักก็ยังคงอยู่ที่ประธานนั่นเอง ส่วนในด้านศักยภาพการผลิต การตลาดและการเงิน และการสืบสานการผลิต พบว่า ทางกลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง และมีความรู้ความสามารถ สามารถผลิตสินค้าซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย เพียงพอที่จะรองรับความต้องการของตลาดได้ดี ตลอดจนมีวัตถุดิบเพียงพอและหาง่ายในท้องถิ่น แต่ทางกลุ่มขาดยังการดำเนินงานที่เป็นระบบ ทั้งเรื่องการตลาด การเงิน และการสืบสานการผลิต ถึงแม้ปัจจุบันทางกลุ่มยังไม่ประสบปัญหาใดๆ แต่ในอนาคตหากมีการขยายกิจการหรือประธานไม่ดำเนินงานต่อ กลุ่มจะต้องประสบปัญหาดังกล่าวอย่างแน่นอน

วันทนี น้าชัยศรีคำ (๒๕๕๐) ศึกษาและวิจัยเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน OTOP อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ตัวผลิตภัณฑ์ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านบริหารเงินทุน และด้านบริหารองค์กร มีจุดแข็งคือ ตัวผลิตภัณฑ์สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้รูปแบบมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา และคุณภาพของผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานในระดับดี แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในชุมชน มีการควบคุมกระบวนการผลิตที่ดี มีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการดำเนินงานของชุมชน มีการลงบัญชีรับ – จ่าย จุดอ่อนคือวัตถุดิบที่ใช้ในพื้นที่ยังไม่เต็ม ๑๐๐% สถานที่การวางจำหน่ายส่วนใหญ่อยู่ภายในจังหวัด ไม่ค่อยมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ ยังไม่มีการบริหารจัดการเพื่อลดต้นทุนในการผลิต การบริหารเงินออมยังน้อยอยู่ และการวิจัยได้พบว่า การเพิ่มศักยภาพ โดยการจัดอบรมของหน่วยงานจะมีผลต่อการพัฒนาด้านการบริหารจัดการอย่างมีนัยสำคัญ

พิทักษ์ ศิริวงศ์ (๒๕๕๐) ศึกษาเรื่องกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไต้ : การสร้างพลังชุมชนด้วยภูมิปัญญาทางชาติพันธุ์ เป็นการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสตรีกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดในการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับสังคมภายนอก ที่มีบทบาท และหน้าที่ในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งสู่การพึ่งตนเองอย่างทรงพลังของกลุ่ม โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษคือการทอผ้าจก ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะทางชาติพันธุ์ของชาวไทยวน ความภูมิใจในรากเหง้าและชาติพันธุ์ ของตนเองประกอบกับความต้องการรักษา ฟื้นฟูให้วัฒนธรรมไทยวนดำรงอยู่ ได้พลิกฟื้นความเป็นอยู่ของกลุ่มสตรีจากที่เคยทำงานบ้าน สภาพความเป็นอยู่ต้องพึ่งพารายได้จากพ่อบ้าน สู่การพึ่งพาตนเองด้วยการหันมาทอผ้าขาย การดำเนินกลยุทธ์ของกลุ่มสตรี เช่น การประกวดผ้าจก การจัดนิทรรศการแสดงผ้า จนกระทั่งผ้าจกของบ้านไต้เป็นที่รู้จักประชาชนเห็นคุณค่าและหันมานิยมใช้ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมและความเป็นไทย มียอดสั่งซื้อ และสั่งทำผ้าจกจากพ่อค้าและประชาชนเข้ามาเป็นจำนวนมาก ประกอบกับความสามารถในการหาตลาด เพื่อจำหน่ายสินค้า การสร้างกลุ่มเพื่อให้ได้รับการยอมรับ และสร้างความน่าเชื่อถือในการนำเสนอโครงการเพื่อขอทุนสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างเครือข่ายทาง ชาติพันธุ์ ในจังหวัดต่าง ๆ การสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อนำประสบการณ์ที่ได้มาพัฒนาปรับปรุงการทอผ้า

ความต้องการให้บุตรหลาน ไทยวน ๆ ได้เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนดังนี้

๑. การยอมรับในสภาพของสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน จากอดีตที่สตรีทำงานและถูกจำกัดพื้นที่อยู่เพียงในบ้าน ขาดโอกาสในการเข้าถึงอำนาจ ชื่อเสียง ส่งผลให้สตรีไม่ได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน ดังนั้นการรวมกลุ่มสตรีและการสร้างวิสาหกิจชุมชนจากการทอผ้าเป็นการสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ที่ดีของกลุ่มสตรี สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีเงินเก็บเงินออม สร้างความเข้มแข็งและหลักประกันความมั่นคงในอนาคต ทำให้เกิดการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน สตรีไม่ต้องพึ่งพารายได้จากบุรุษเหมือนสมัยก่อน และมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือน เช่น อำนาจในการตัดสินใจซื้อสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน การตัดสินใจในการมีบุตร อำนาจในการตัดสินใจในการศึกษาต่อของบุตร และมีบทบาทในสังคม เช่น การเป็นผู้นำกลุ่มสตรี เป็นกรรมการบริหารกลุ่ม เป็นวิทยากรในการบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่เข้าศึกษาในงานในชุมชน และนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ

๒. การสร้างเครือข่ายชุมชนระหว่างกลุ่มทอผ้าจากทั้งในชุมชน และต่างชุมชน นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การตกลงเรื่องราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อไม่ให้เกิดการตัดราคา การติดต่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลับกลุ่มทอผ้าจากทั้งใน และนอกพื้นที่ มาปรับใช้มาบูรณาการ ในการประกอบอาชีพ การมีเครือข่ายที่ดีกับลูกค้านำมาซึ่งการตลาดแบบปากต่อปาก ส่งผลให้ลูกค้าได้รู้จักชื่อเสียงผ้าทอของกลุ่ม และมียอดสั่งซื้อสั่งทำอย่างต่อเนื่อง ในปริมาณที่สูงขึ้น

๓. การจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไต้ ได้ใช้ทุนทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ใช้เครือข่ายทางสังคม ในการสร้างกลุ่มที่เป็นวิสาหกิจระดับชุมชน จากการผลิตเพื่อบริโภค สู่การผลิตเพื่อจำหน่าย โดยชุมชนเป็นเจ้าของ และดำเนินการบริหารจัดการด้วยตนเอง พวกเขาได้ระดมความคิดในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเด่นออกจำหน่าย ความมีระบบคิด และระบบการจัดการทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกลุ่มสตรีบ้านไต้เป็น ผลิตภัณฑ์ “หนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลในระดับ สี่ดาว” สร้างความภูมิใจแก่ท้องถิ่น และชุมชนเป็นอันมาก

๔. บทบาทและสภาพของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไต้ เข้มแข็ง ได้รับการยอมรับ และมีความเสมอภาคไม่ต่างจากบุรุษ กลุ่มสตรีมีความกล้าในการแสดงศักยภาพของตนเองมากขึ้น เช่น มีความเป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางการพัฒนากลุ่ม ส่งผลให้กลุ่มมีความมั่นคง ยืนหยัดมาจนถึงปัจจุบัน สามารถสนับสนุนให้แม่บ้านที่ไม่มีอาชีพมาสู่การมีอาชีพที่ยั่งยืนมั่นคง สามารถมีพื้นที่ของตนในสังคมได้ เช่นเดียวกับบุรุษ และได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกมากขึ้น

กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้ (๒๕๕๐) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก พบว่าชุมชนตากออกมีองค์ความรู้ที่หลากหลายมีการสั่งสมและสืบทอดจนตกผลึกเป็นภูมิปัญญาทั้งในด้านหัตถกรรม ซึ่งพบว่ามี การถ่ายทอดเป็นรูปธรรม อันได้แก่ การทำหมวกใบลาน การทอผ้าลายเกร็ดเต่า การตีเม็ดและการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมประกอบด้วยการขึ้นตาล การเก็บขี้ผึ้ง และการประมง ภูมิปัญญาในด้านการจัดระบบชุมชน โดยจะเห็นได้จากการจัดสรรที่ดิน การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและ การจัดสรรความร่วมมือของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตากออก โดยมีการพัฒนารูปแบบกระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนในด้าน

การผลิต การค้า การจ้างงาน การใช้จ่ายและการดำรงชีพ ส่งผลทำให้เศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัว และชุมชนมีทิศทางพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและตลาดภายนอกชุมชน

ไพฑูรย์ ทองทรัพย์ (๒๕๕๓) ศึกษาการสร้างอาชีพเสริมจากวัสดุท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนตำบลลูกคู่ อำเภอกัทพัตน์ จังหวัดอุทัยธานี ผล การศึกษาพบว่า สภาพทรัพยากร วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นของชุมชนตำบลลูกคู่ อำเภอกัทพัตน์ จังหวัด อุทัยธานี มีไม่มากที่สุด รองลงมาคือฟางข้าวและผักตบชวา สำหรับไม้ไผ่มีการปลูกกันทุกหมู่บ้าน โดยมีไม้ หลายชนิดเช่น ไม้สีสุก ไม้ตง ไม้รวกและไม้ป่า ชาวบ้านนิยมปลูกไม้ไผ่ตามหน้าบ้าน ข้างบ้าน คันนา ข้าง สระน้ำ ข้างลาดคลอง ข้างถนนลูกรัง ข้างถนนลาดยาง เป็นต้น การสร้างทางเลือก โดยการนำทรัพยากรใน ท้องถิ่นมาใช้สร้างอาชีพใหม่ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมเดิม ชาวบ้านในชุมชนตำบลลูกคู่ ตั้งแต่เด็กจนถึง ผู้ใหญ่ มีความคุ้นเคยและรู้จักการนำไม้ไปใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น นำไปใช้ก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่ อาศัย เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำสัตว์บก เครื่องเรือน เครื่องดนตรี เครื่องกีฬา ของเด็กเล่น นอกจากนี้ไผ่ยังนำไปใช้ประโยชน์ในงาน ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีบุญ พระเวส หรือ บุญมหาชาติ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ประเพณีบุญแม่โพสพ ประเพณีหาบสารับ คาวหวาน ประเพณีแต่งงาน ประเพณีบวชพระ ประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีตักบาตรเทโว เป็นต้น ผลการดำเนินการสร้างอาชีพเสริมที่ สอดคล้องกับบริบทชุมชนอย่างครบวงจรเพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ชาวบ้านในชุมชน สามารถลดการใช้สิ่งของต่างๆที่ทำจากพลาสติก หรือโยสังเคราะห์ซึ่งเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตาม เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาเป็นวิถีชีวิตแบบ เดิมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ ของพระ เจ้าอยู่หัว โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีเป็น จำนวนมากมาใช้ทำเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับใช้กันเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ใน ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ไว้ขายเพื่อเป็นอาชีพเสริม โดยได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนโครงการจากเทศบาลตำบลลูกคู่ สำนักงานพัฒนาชุมชน และ สถานศึกษา ต่างๆ ทางกลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ได้ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่โดยมีการพาไป ศึกษาดูงานนอกสถานที่ และเชิญวิทยากรที่มีชื่อเสียง มีความรู้ความสามารถและปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ใน ชุมชน มาฝึกอบรมให้แก่ชาวบ้าน ทำให้เกิดมุมมองที่กว้างขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ ใหม่ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาแนวความคิดและสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างชิ้นงานให้มี คุณภาพ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนร่วมกันจัดทำ หลักสูตรสำหรับท้องถิ่น โดยเน้นการใช้วัสดุในท้องถิ่น โดยให้นักเรียนได้มาเรียนรู้จากพ่อ แม่ พี่ หรือน้องและคนในหมู่บ้าน ทำให้ เด็กนักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานซึ่งก่อให้เกิดการสืบสาน วัฒนธรรมต่อคนรุ่นหลังต่อไป ด้านการตลาด มีการจัดสถานที่ขายอย่างชัดเจน มีป้ายโฆษณา ประกอบหน้าร้าน ภายในร้านจะมีสินค้าของชาวบ้านโชว์ไว้ ถ้ามีผู้สนใจสินค้าก็สามารถสั่งซื้อได้จากสมุดโฆษณาสินค้าซึ่งภายในเล่มจะมีภาพผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ มี รายชื่อผู้จัดทำ ชื่อผลิตภัณฑ์ ขนาดและราคา พร้อมเบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ ผลจากการทำอาชีพ เสริมโดยใช้วัสดุท้องถิ่นคือไม้ ไผ่มาใช้ทำผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและทำเพื่อขายนั้น ทำให้ ชาวบ้านได้มีโอกาสคลุกคลี อยู่กับงานศิลปะ และการคิดสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ทำให้เป็นคนมี สุขภาพจิตที่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใส ประกอบกับทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้วิถีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็ สามารถจะแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างยั่งยืนได้

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล (๒๕๕๓) ศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ ในจังหวัดปทุมธานี และเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ในด้าน ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ ความคิดเห็นของภาคเอกชนภาคประชาชน และ นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนพฤติกรรม และทัศนคติของนักท่องเที่ยวผลการวิจัยสรุปได้ว่าจังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่างเครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาลได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกายแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องแนวทางการพัฒนา ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางเดิน ทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ณงศ์ณัฐ นทีพายัพทิศและสุพัฒน์ ไตรวิจักขณ์ชัยกุล (๒๕๕๔) ได้วิจัยวิเคราะห์รูปลักษณ์และลวดลายจักษสานในมิติที่มา ตำนานเรื่องเล่าวิถีชุมชน วิเคราะห์เชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชน เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์บนฐานทุนทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นสื่อทางวัฒนธรรมร่วมสมัยเชิงนวัตกรรมกระบวนการชุมชน ผลการวิจัยพบว่า รูปลักษณ์และลวดลายจักษสาน ในมิติที่มาตำนานตามวิถีชุมชนในอำเภอที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ รูปลักษณ์และลวดลายจักษสานแบบร่วมสมัย จำนวน ๖ กลุ่ม รูปลักษณ์และลวดลายจักษสานแบบวิถีชุมชน ๔ กลุ่ม รายได้โดยเฉลี่ยต่อปี ต่อ ๑ กลุ่ม ประมาณ ๒๐,๐๐๐- ๒๐๐,๐๐๐ บาท กลุ่มที่ผลิตงานจักษสานแบบร่วมสมัยมีรายได้มากกว่ากลุ่มที่ผลิตงานจักษสานแบบวิถีชุมชน ๒) ต้นแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักษสานที่มีจุดเด่นด้วยตราสินค้าแสดงถึงอัตลักษณ์ วิถีชุมชน มีการผลิตต้นทุนบรรจุภัณฑ์ที่ชุมชนสามารถผลิตได้ด้วยอุตสาหกรรมขนาดกลาง มีราคาตั้งแต่ ๑๒-๔๐ บาทต่อจำนวนการผลิต ๕๐๐ ชิ้น พิมพ์ไม่เกิน ๒ สี ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ที่เพิ่มมูลค่าด้วยชื่อและตราสินค้า รวมถึงลวดลาย รายละเอียดสำคัญบนบรรจุภัณฑ์ เป็นบรรจุภัณฑ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Eco- packaging) ที่ใช้วัสดุเยื่อธรรมชาติด้วยกระดาษลูกฟูกลอนที่มีคุณสมบัติสามารถป้องกันการขนย้ายผลิตภัณฑ์จักษสานได้

พิศาทิมพ์ จันทรพรหม (๒๕๕๕) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทซิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทซิ่น คือ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้าง แนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทซิ่น ปรากฏว่า การพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความต้องการมากที่สุด การพัฒนาด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์มีความต้องการมาก การฟื้นฟูอนุรักษ์ และฟื้นฟูการส่งเสริมอัตลักษณ์ ผลปรากฏว่า มีความต้องการการฟื้นฟู อนุรักษ์ และการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และด้านสถาปัตยกรรมและ

สิ่งปลูกสร้างมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการจัดทำแผนในการปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทซิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต ๑ (๒๕๕๕) ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ผลการศึกษาจากการประเมินกระบวนการ และผลลัพธ์ ในภาพรวม ประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไขพัฒนา ได้แก่ การจัดการความรู้ การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน กระบวนการกลุ่มจัดการสินค้าและบริการ การลดต้นทุน ในส่วนของการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภัยคุกคามของวิสาหกิจชุมชน ประเด็นหลักๆที่ต้องพัฒนา ได้แก่ เทคโนโลยีการผลิต การตลาด ที่ทันสมัย การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูป การประชาสัมพันธ์ การบัญชีที่เป็นระบบ เงินทุน เครื่องจักร อุปกรณ์ที่ทันสมัย สถานที่หรือทำเลที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นที่ตั้งกลุ่มในการดำเนินการผลิต ผลิตภัณฑ์ แหล่งน้ำ หลักการเขียนโครงการขอสนับสนุนเงินทุน การเชื่อมโยงการผลิต การตลาด และ การติดตามผลดำเนินงานที่เป็นระบบ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากผลการวิจัยที่ผ่านมา สรุปได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนต่างๆ นอกจากจะถูกนำมาให้การเรียนรู้กับคนรุ่นใหม่ สร้างอำนาจในการต่อรองกับสังคมภายนอกแล้วยังถูกนำมาใช้เป็นฐานการผลิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชน ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนำมาใช้ในการสร้างหรือออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเองและนำมาใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการที่ชุมชนสังคมได้เรียนรู้ผลกระทบของการพึ่งพิงทุนทางการเงินหรือทุนอื่นๆ จากภายนอกที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอลง ผนวกกับกระแสการบริโภคสินค้าที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในแต่ท้องถิ่น จึงทำให้ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน (Community Study) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

การกำหนดพื้นที่

การเลือกพื้นที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกศึกษาวิจัยในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ๓ พื้นที่ ซึ่งเป็นเมืองหลักในการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Quadrangle...Economic...Cooperation) ในเขตอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงตอนบน คือ จังหวัดเชียงราย และเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ และแขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเลือกศึกษาชุมชนในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

ประเทศไทย	คือ	ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย
สาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์	คือ	ชุมชนเวียงเชียงตุง เมืองเชียงตุง
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	คือ	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา

เนื่องจากทั้ง ๓ ชุมชน เป็นพื้นที่มีลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดียวกัน มีการฝังตัวของทุนทางวัฒนธรรมอันยาวนาน มีรูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ที่มีความเก่าแก่และเป็นทุนของชุมชนที่สร้างเม็ดเงินให้เกิดขึ้นกับระบบเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการผลิต เครือข่ายตลาดภายนอกค่อนข้าง

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น ๔ กลุ่มหลักด้วยกัน โดยอาศัยวิธีการเข้าสู่ชุมชนเพื่อสังเกตและสอบถามคนภายในชุมชนในเรื่องทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏและตามทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท เพื่อหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความต้องการ อันประกอบไปด้วย

1. ผู้อาวุโส/ปราชญ์ของชุมชน เพื่อให้ได้รับรู้เรื่องราวและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน
2. ผู้นำชุมชน อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน
3. กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมในชุมชน
4. ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน หรือผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

๑. การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ทุนวัฒนธรรมและการผลิตในพื้นที่ศึกษา

๒. การวิจัยภาคสนาม (Field work study) โดยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามจากชุมชนหน่วยผลิต หรือกลุ่มการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมในชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์และชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใช้วิธีดังต่อไปนี้

๒.๑ วิธีการสำรวจ (Survey Method) เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของชุมชน การตั้งบ้านเรือน แม่น้ำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและการผลิต เส้นทางเดินติดต่อกันระหว่างชุมชนโดยรอบ รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมคนในชุมชนที่แสดงออกขณะนั้น เพื่อนำสิ่งที่พบไปเป็นพื้นฐานของข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงแสดงถึงความสัมพันธ์กันในชุมชน

๒.๒ วิธีการสังเกต (Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Survey) โดยอาศัยการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยจะเริ่มทำความรู้จักกับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน มีการเดินทางเข้าออกชุมชน เข้าตลาดของชุมชน เมื่อซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนก็จะทำการสนทนาร่วมด้วยในประเด็นทั่วไปของชุมชนและพยายามสร้างความสัมพันธ์ โดยอาศัยวิธีการเดินเยี่ยมเยียนในกลุ่มผู้ผลิตต่างๆ และจะขอความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยความเคารพและความเป็นมิตรภาพ ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) ในการเริ่มเข้าสู่ชุมชนจะทำการเรียนรู้ชุมชน โดยผู้วิจัยจะมีการสังเกตการณ์อยู่โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆของชุมชน จะมีการสังเกตการณ์ในเรื่องของพฤติกรรมความเป็นอยู่ การดำรงชีพ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของคนในชุมชน

๒.๓ การสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) โดยการเข้าไปในชุมชนพื้นที่ศึกษาเพื่อพูดคุยสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำกลุ่ม ทั้งในเรื่องในอดีตว่าเป็นมาของชุมชน วิธีการผลิตเดิมของชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ส่วนกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมในชุมชน และประชาชนในพื้นที่ที่จะสอบถามพูดคุยถึงวิถีการผลิตใหม่ ปัจจัยการผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิต ปัจจัยทุนทางวัฒนธรรม ทุนอื่นๆ ที่ใช้ในการผลิต กระบวนการผลิต ผลผลิตและการตลาด

วิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ที่เป็นวิจัยภาคสนาม (Field work study) แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ แบบจดบันทึกภาคสนาม MP 4 (เครื่องบันทึกเสียง) และกล้องถ่ายภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นกรอบในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงโดยนำเอา ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยทั้งจากการค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการสังเคราะห์และจัดให้เป็นระบบตีความเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา เพื่ออธิบายบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออภิปรายและสรุปผล

บทที่ ๔
บริบทของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ของการวิจัย คือ ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) และชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic) ซึ่งมีสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมมีดังนี้

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

สภาพทั่วไปของพื้นที่

อำเภอแม่สาย เป็นอำเภอเหนือสุดของจังหวัดเชียงรายและเหนือสุดของประเทศไทย ระยะทางจากอำเภอเมืองเชียงรายไปอำเภอแม่สายโดยทางหลวงหมายเลข ๑ (พหลโยธิน ตอน เชียงราย-แม่สาย) ระยะทาง ๖๓ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๘๕ ตารางกิโลเมตร

อำเภอแม่สาย มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับรัฐฉาน (ประเทศพม่า)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบรรณาน (ประเทศพม่า) และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบริเวณ (ประเทศพม่า)

อำเภอแม่สาย เป็นอำเภอชายแดน ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างใกล้ชิดกับประเทศเมียนมาร์ และเป็นพื้นที่ในโครงการพัฒนาเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาและที่ราบระหว่างหุบเขา เป็นเทือกเขาสูงในด้านตะวันตกของอำเภอ และบริเวณส่วนที่ราบตามลุ่มแม่น้ำสาย ในอดีต ชาวอำเภอแม่สาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์อยู่ตามพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนชาวไทยภูเขาที่มีอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ปลูกฝิ่นอยู่บริเวณเขตภูเขาสูง การที่อำเภอแม่สาย มีสภาพ ภูมิประเทศที่อุดมด้วยป่าไม้นานาชนิด ทั้งไม้สัก ไม้มีค่าอื่น ๆ จึงมีการนำไม้เหล่านั้นมาปลูกสร้าง บ้านเรือนในสมัยแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานการถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น ส่งผลให้พื้นที่ป่า ไม้ในอำเภอแม่สาย ลดจำนวนลง ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิต คือ เกิด การพังทลายของดิน เมื่อฝนตกน้ำจะไหลลงมาอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดน้ำท่วมและเกิดความแห้งแล้งใน ฤดูร้อน ปลูกพืชไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ในปัจจุบันจึงมีโครงการพัฒนาภาคเหนือที่ดำเนินตามพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เรียกว่า โครงการหลวงเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้แก่ ชาวเขาที่อาศัยอยู่บนที่สูง และชาวเมืองที่อาศัยในบริเวณที่ราบโครงการหลวงในเขตภาคเหนือมี จุดประสงค์ให้ราษฎรได้ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง ส่งเสริมให้ปลูกพืชเมืองหนาว เช่น ท้อ แอปเปิล ชา ทิวลิป ลิลลี่ เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็ช่วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอแม่สาย ที่เต็มไปด้วยภูเขา หุบเขา มีโครงสร้างทาง ธรณีวิทยาที่เต็มไปด้วยแหล่งแร่ เช่น แร่ดีบุก วุลแฟรม เงิน ลิควินต์ ทำให้ประชาชนรู้จักนำแร่เหล่านี้ มาใช้ประโยชน์เป็นเวลาช้านาน เช่น การทำเครื่องประดับและเครื่องใช้จากแร่เงิน อำเภอแม่สาย (สำนักงานจังหวัดจังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๕: ๒๑) มีทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงาม มีโบราณสถานหลาย แห่งและมีอุณหภูมิอากาศเย็นสบายกว่าภาคอื่น ชาวเมืองและชาวไทยภูเขายังคงรักษาวินัยธรรมเก่าแก่ ของตนไว้ จึงส่งผลให้ภาคเหนือมีผู้นิยมมาท่องเที่ยวมากมาย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น การผลิตงานหัตถกรรมในเวลาว่างก็ต้อง เปลี่ยนมาทำการผลิตงานเพื่อขายเป็นของที่ระลึก งานหัตถกรรมที่สำคัญ เช่น การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม การแกะสลักไม้ การทำร่มกระดาษสา การปั้นเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เพิ่มจากอาชีพเกษตรของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตที่ดี ขึ้นปัจจุบัน สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในอำเภอแม่สาย กำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะผู้คนจากต่าง ถิ่นอพยพเข้ามาในอำเภอแม่สาย มากขึ้น เพื่อลงทุนทำธุรกิจหรือรับจ้างทำงาน ทำให้มีการขายที่ดิน ให้พวคนายทุนเพื่อสร้างที่พักอาศัยและรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนในการทำลายพิ พยาการธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา เมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อมอำเภอแม่สาย กำลังเผชิญ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับเมืองใหญ่อื่น ๆ เช่น ปัญหาจราจร ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาน้ำเน่า เสีย ปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูล ปัญหาการรุกรานทำลายโบราณสถานต่าง ๆ เป็นต้น

สืบเนื่องจากพื้นที่อำเภอแม่สาย ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนทอดตัวในแนวเหนือใต้ พื้นที่ระหว่างหุบเขาเป็นที่ราบแคบๆ และมีแม่น้ำไหลผ่าน จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน

และทำการเกษตร แต่เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจึงทำให้ชุมชนของอำเภอแม่สาย พัฒนาค่อนข้างอิสระ สร้างสังคมขึ้นมาตามแนวความคิดความเชื่อของตน ชุมชนและหมู่บ้าน นิยมความเรียบง่าย ใฝ่สันติ ช่วยเหลือแบ่งปัน ไม่เอาเปรียบกัน และมีหลายกิจกรรมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพึ่งพาธรรมชาติและเพื่อนบ้านร่วมชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น การใช้ระบบเหมืองฝาย เพื่อการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรม และเพื่อความร่วมมือจัดการระบบนิเวศระหว่างชุมชนและหมู่บ้านต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อผีแห่งธรรมชาติ (ผีเหมือง ผีฝาย ผีห้วยหรือผีขุนน้ำ เป็นผีที่เฝ้าดูแลให้น้ำแก่ไร่นา เนื่องจากภาคเหนืออาศัยน้ำจากต้นน้ำบนภูเขามาใช้ในหมู่บ้านและชุมชน) ความเชื่อดังกล่าวเป็นผลให้ชาวบ้านต้องละเว้นการเข้าไปทำลายต้นไม้และสิ่งแวดล้อมในป่า บริเวณเหมือง ฝาย นอกจากนี้ระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านยังมีการประกอบประเพณี พิธีการต่างๆ เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรม (สำนักงานจังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๕)

อำเภอแม่สายมีทรัพยากรธรรมชาติแหล่งน้ำเช่น แม่น้ำสาย แม่น้ำรวก และป่าไม้ ซึ่งแหล่งน้ำในอดีตจะนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรเพราะการเกษตรส่วนใหญ่จะพึ่งพาธรรมชาติ จนปัจจุบันมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและใช้ในการเกษตรมากขึ้นเช่น มีการขุดลอกคลอง การทำระบบชลประทาน และการทำปะปาหมู่บ้านมากขึ้น ส่วนทรัพยากรป่าไม้สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ สัก เต็ง รัง เหียง พลวง ประดู่ มะค่า ตะเคียน ยอป่าและมีไม้ไผ่

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สภาพการผลิต มีการผลิตภาคเกษตร เป็นส่วนใหญ่ โดยมีพื้นที่การเกษตรมีมากถึงร้อยละ ๖๘.๔ ของพื้นที่อำเภอ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา มีระบบชลประทานที่จัดว่าค่อนข้างดีกว่าอำเภออื่น พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว ถั่วลิสง ลำไย มะม่วง สตรอเบอร์รี่ ยาสูบ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง และกระเทียม เป็นต้น ปัจจุบันพื้นที่สำหรับการเกษตรลดน้อยลง

ด้านอุตสาหกรรม อำเภอมะนังจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นใน จังหวัดเชียงราย โรงงานทั้งหมดมีจำนวน ๑๘๔ โรงงาน เงินลงทุนกว่า ๔๐๐ ล้านบาท มีโรงงาน อุตสาหกรรมในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายส่งเสริมพัฒนา ๗ กลุ่ม ที่สำคัญคือ อาหารและอาหารสัตว์ อัญมณีเครื่องประดับ เซรามิกและแก้ว และมีโรงงานนอกกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย ที่สำคัญคือ ช่อมและทำชิ้นส่วนเครื่องจักรกลและงานโลหะ ประกอบชิ้นส่วน หัตถกรรม อุตสาหกรรมที่ควร สนับสนุนจึงเน้นที่มีการผลิตอยู่แล้ว มีการลงทุนสูง จ้างงานมาก มีศักยภาพในการจัดหาวัตถุดิบ ตลาด และแรงงาน โดยสนับสนุนการนำเข้าวัตถุดิบจากพื้นที่ข้างเคียงหรือประเทศเพื่อนบ้านมาแปรรูปโดยใช้แรงงานความชำนาญของบุคลากรท้องถิ่นเฉพาะ (อำเภอมะนัง. ๒๕๕๕)

ด้านการบริการและท่องเที่ยวอำเภอมะนังเป็นแหล่งที่มีผู้นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเป็น จำนวนมาก ในปี ๒๕๕๓ มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในอำเภอมะนัง จำนวน ๑,๒๕๖,๒๙๓ คน มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มีการเข้าถึงพื้นที่สะดวก และมีระบบขนส่งสาธารณะที่สามารถเชื่อมโยงกับ การท่องเที่ยวในกลุ่มภาคเหนือตอนบนและประเทศเพื่อนบ้านได้ ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาด้านสถานที่ พักแรมและบุคลากรเพิ่มขึ้น โดยในอนาคตปริมาณการค้าและนักท่องเที่ยวผ่านแดน จะเป็น ตัวกำหนดความต้องการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานของเมือง

ผลิตภัณฑ์ชุมชนในอำเภอมะนังที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP ประกอบด้วย น้ำพริกสมุนไพรแม่ลัดดาและกระเทียมโทนดองโสม ไวน์กระชายดำ ไวน์ลิ้นจี่ การแกะสลักหินสวยงาม และผ้าไหมทอมือซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของตำบลเวียงพางคำ ไวน์สตอร์ เบอรี่น้ำจืด ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่สาย จัดตั้งเป็นชุมชน อุตสาหกรรม และมีศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน จัดระบบภายในโรงงานให้เป็นระเบียบ ทำ แผนผังแผนที่ ป้ายบอกชื่อชุมชนให้ชัดเจน จัดระเบียบถนน ส่งเสริมให้สิทธิประโยชน์แก่ภาคเอกชน ฝึกทักษะแรงงาน ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทาง Internet หากครอบคลุมพื้นที่กว้างอาจขยายเป็นสวน อุตสาหกรรมในอนาคต เพื่อขายในประเทศและเพื่อส่งออก เร่งจัดระเบียบการค้า จราจรให้เป็น ระเบียบ โดยปรับปรุงและขยายบริเวณตลาดการค้า ปรับปรุงระบบระบายน้ำ จัดระเบียบร้านค้า และปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาพื้นที่ตลาดค้าชายแดน เช่น ก่อสร้างตลาด ค้าชายแดน ปรับปรุงพระธาตุดอยเวา ปรับปรุงภูมิทัศน์ และสวนสุขภาพ เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรม

อำเภอแม่สายมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนาอันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีประเพณีภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรม โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชนเผ่าชาวเขากลุ่มต่าง ๆ ประชาชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น และอศยาศัยไมตรีดี อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งศาสนา มีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาคประชาสังคมและประชาชนมีการรวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ในปัจจุบันถูกบุกรุก โกลาหลเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อทำการเกษตรและแหล่งประกอบการอื่น ๆ คนในอำเภอแม่สายนิยมปลูกบ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้าน หากพื้นที่ใดอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา มีแม่น้ำไหลผ่าน ก็จะมีหมู่บ้านตั้งเป็นระยะ ๆ เรื่อยไปตามแม่น้ำ ลักษณะบ้านจะเป็นบ้านไม้ยกสูง มีใต้ถุนโล่งเป็นที่เก็บของเครื่องมือทำเกษตร และเป็นที่ทำงานหรือพักผ่อนยามว่างได้ด้วย ถัดจากบ้านก็จะเป็นอย่างข้าวขนาดใหญ่เล็กตามฐานะ นอกจากนั้นก็จะมีส่วนเลี้ยง เช่น ไก่ เป็ด วัว ควาย ม้า ถัดบ้านก็จะเป็นสวนผลไม้ซึ่งรวมถึงพืชผักที่ใช้ประกอบอาหารด้วยชาวอำเภอแม่สายมีลักษณะเหมือนคนไทยทั่วไป แต่เป็นเชื้อสายไทยยวน หรือโยนก คนล้านนาเองเรียกคนกลุ่มเดียวกันว่า “คนเมือง” ลักษณะเด่นกว่าคนไทยกลุ่มอื่นคือ ผิวค่อนข้างขาว รูปร่างสันทนต์ไม่สูง ไม่เตี้ยเกินไป ส่วนใหญ่รูปร่างผอมบาง มีภาษาที่เป็นภาษาถิ่นของตัวเอง หรือที่เข้าใจกันว่า “คำเมือง” ภาษาไทยเหนือมีระบบตัวอักษรบันทึกที่เรียกว่า “อักษรล้านนา” บันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนา คัมภีร์ต่าง ๆ ตลอดจนกฎหมายและความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน อักษรล้านนาคัดแปลงมาจากอักษรมอญเดิม มีอายุรุ่นเดียวกับอักษรพ่อขุนรามคำแหง หรืออาจเก่ากว่านั้นอีก คือ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๕)

ทุนทางด้านวัฒนธรรมที่สำคัญในพื้นที่อำเภอแม่สาย คือ วัฒนธรรมล้านนา และวัฒนธรรมชนเผ่า จึงมีวัฒนธรรมในแบบผสมผสานหลายเชื้อชาติ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะเป็นวิถีในการดำเนินชีวิต และกระตุ้นการดำเนินธุรกิจของพื้นที่ ในขณะที่ประชาชนอีกส่วนหนึ่งดำรงอยู่ด้วยวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีแนวทางในการทำธุรกิจแตกต่างกันไป และเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ภูเขา ป่าไม้ สายน้ำ ซึ่งเอื้อต่อการใช้ประโยชน์ในเชิงท่องเที่ยวธรรมชาติ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทิศทางที่สำคัญในการสร้างโอกาสทางธุรกิจในพื้นที่อำเภอแม่สาย ในส่วนของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งก่อตั้งขึ้นมามากมายในช่วงนับตั้งแต่เริ่มโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นอีกบทบาทของการเชื่อมโยงคนในชุมชน และยังเป็นกลไกในการรักษารากวัฒนธรรมของชุมชนโดยแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ของวิสาหกิจชุมชน คือ การเกษตรประเภทปลูก การเกษตรประเภทเลี้ยงสัตว์ และการแปรรูปอาหาร

วิสาหกิจชุมชนการเกษตรประเภทปลูก เช่น ผู้ปลูกยาสูบตำบลโป่งผา กลุ่มผู้ปลูกสับปะรดสันตันปุ๋ย หมู่บ้านกล้วยไม้ไทย กลุ่มผู้ปลูกสตอเบอร์รี่น้ำจืดจากกลาง กลุ่มเพาะเห็ดบ้านใหม่พัฒนา กลุ่มผู้ปลูกไผ่กวนอิมโป่งผา กลุ่มผู้ปลูกลิ้นจี่ผาหมี่

วิสาหกิจชุมชนการเกษตรประเภทเลี้ยงสัตว์ เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาโป่งงาม กลุ่มเลี้ยงปลาตุ๊กกันทรายน้อยสามัคคี กลุ่มเลี้ยงนกกะทาบ้านสันทรายมูล กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงโค กระบือ

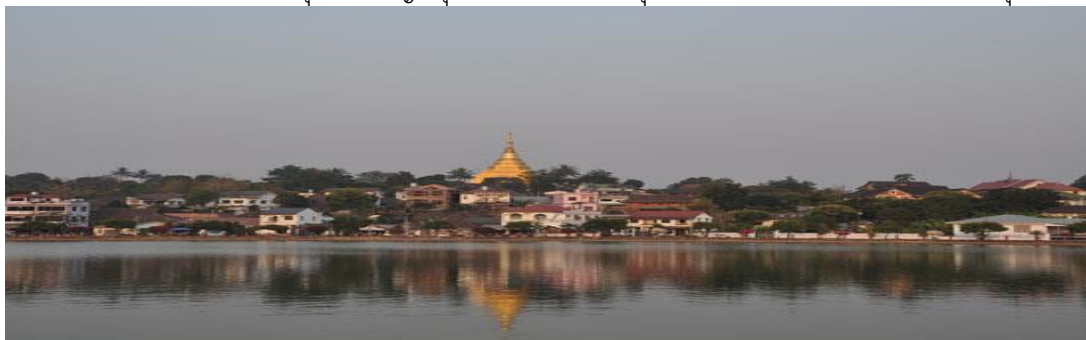

วิสาหกิจชุมชนการเกษตรประเภทแปรรูปอาหาร เช่น กลุ่มน้ำพริกฮ็อตบ้านด้าย กลุ่มไส้อ้วสมุนไพรบ้านป่าเหมือด กลุ่มผลไม้แปรรูปโปงผา กลุ่มขนมทองม้วนบ้านสันถนนใต้ กลุ่มผลิตภัณฑ์พริก لاب เครื่องแกง

เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า

เชียงตุง (Keng tung) เป็นจังหวัดหนึ่งในรัฐฉานของพม่า ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ตั้งอยู่ละติจูดที่ ๒๑ องศา ๑๗ ลิปดา ๔๘ ลิปดาเหนือ และ ลองติจูดที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก ความสูงประมาณ ๒,๗๐๐ ฟุตเหนือระดับน้ำทะเลปานกลางมีรูปร่างเป็นแอ่งกระทะมีภูเขาล้อมรอบ มีที่ราบน้อยมาก จุดที่สำคัญที่สุดก็คือ เวียงเชียงตุง แม้จะเป็นที่ราบแต่ก็มีพื้นที่ตะปุ่มตะป่ำ

ชื่อ "เชียงตุง" ในแผนที่ภาษาอังกฤษเขียนเป็น KENG - TUNG เพราะเขียนตามเสียงไทใหญ่ ซึ่งใช้ "เก็ง" แทน "เชียง" เช่น "เชียงใหม่" จะเรียกเป็น "เก็งเหม่อ - อ" เป็นต้น ส่วนชาวไทจีนเรียก

"เชียงตุง" เป็น "เจิ้งตุง" เจ้าสายเมือง มังราย ในหนังสือของท่าน จึงแก้คำว่า KENG TUNG มาเป็น JENG TUNG ตามเสียงไทเขิน เชียงตุงเป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่กลางหุบเขา ประชากรส่วนใหญ่ เป็นชาวไทเขิน หรือ ไทเขิน “ชนชาวไท” ที่รู้จักกันดีมานานแล้วจากงานศิลปหัตถกรรมเก่าแก่ระดับคลาสสิก ที่คนไทยเราเรียก “เครื่องเขิน” ชนเผ่าไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชีน สายน้ำสาขาของแม่น้ำโขง จึงเรียกชนเผ่าไทกลุ่มนี้ว่า “ชาวไทเขิน” เชียงตุงเป็นเมืองเล็กก็จริงแต่กลับมากมายด้วยวัดวา ตั้งเรียงรายกันอยู่ทั่วเมืองในลักษณะที่เรียกว่า “วัดชนวัด” สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีต และลักษณะนิสัยของชาวไทหรือไตที่ชอบการทำบุญทาน

ในชื่อ "เชียงตุง" คำว่า "เชียง" หมายถึงเมืองซึ่งรวมทั้ง "เวียง" และบริเวณรอบ ๆ ส่วนคำว่า "ตุง" นั้นมาจากชื่อฤๅษีองค์ที่ตำนานเมืองเชียงตุงจารึกกว่าเป็นผู้สร้างเมืองเชียงตุง เรื่องนิทานดึกดำบรรพ์มีอยู่ว่า สมัยโบราณน้ำท่วมเมืองเชียงตุงจนชาวบ้านอยู่ไม่ได้ ต้องหนีขึ้นดอยหมด ตอนหลังมีโอรสเจ้าฟ้าว่อง (จักรพรรดิเมืองจีน) องค์หนึ่งมาใช้อภินิหารไม้เท้าของพระองค์ ชีตพื้นดินให้กลายเป็นร่องน้ำ ระบายน้ำจากหนองไป ที่แรกชีตลงทางทิศใต้ น้ำไม่ไหลออก ครั้งที่สองต้องชีตพื้นทิศเหนือแล้วต่อสายน้ำเข้าแม่น้ำโขง น้ำถึงจะไหล การที่แม่น้ำไหลขึ้นเหนือ จึงมีชื่อว่า แม่น้ำชีน ส่วนบริเวณหนองเดิม จึงมีชื่อว่า "หนองตุง" และเมืองตุงคบุรี หรือ เชียงตุง (ก็ตั้ง) ตามชื่อของตุงฤๅษีผู้สร้างเมืองเชียงตุง

เมืองเชียงตุงได้ชื่อว่าเป็นเมือง ๓ จอม ๗ เชียง ๙ หนอง ๑๒ ประตุ ..อันมีความหมายถึงเมืองที่มีภูเขาสูงล้อมรอบอยู่ ๓ จอม มีชุมชนดั้งเดิมชาวไทเขินที่ขึ้นต้นด้วยเชียงอยู่ ๗ เชียง มีหนองน้ำหล่อเลี้ยงให้ความอุดมสมบูรณ์อยู่ ๙ หนอง และมีประตุเมืองทั้งหมด ๑๒ ประตุ ปัจจุบันเหลือเพียง ๑ หนอง ๒ ประตุ) รวมกันเป็นแคว้นที่เรียกว่า “เขมรัฐตุงคบุรี

เมืองเชียงตุงนั้น มีกำแพงที่ล้อมรอบเวียงเชียงตุง ซึ่งก่อกำแพงเมืองโดยอาศัยภูมิประเทศใช้วิธีปรับแนวกำแพงเมืองไปตามธรรมชาติ ที่ที่สูงก็ไม่ต้องก่อเพิ่ม ที่ ๆ ต่ำก็เสริมให้สูงขึ้น ทำอย่างนี้จนรอบเวียง ความยาวของกำแพงนั้นคาดว่ายาวพอๆกับกำแพงในเวียงเชียงใหม่ แต่กำแพงเชียงตุงนั้น สูงใหญ่กว่าของเวียงเชียงใหม่ มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ากำแพงเมืองเชียงตุงมีความยาวมาก ก็คือครั้งเมื่อกองทัพในสมัย ๔ ซึ่งมีกำลังพลนับหมื่นคน แต่ก็สามารถล้อมได้หมด เนื่องจากกำแพงนั้นใหญ่มาก โดยเฉพาะทางทิศเหนือ ซึ่งในสมัยนั้น ต้องตั้งค่ายทางทิศนี้ถึง ๑๒ ค่าย

เชียงตุงมีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทเขินหรือไทเขิน มีไทใหญ่ และ พม่า รองลงมา ยังมีชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น อาข่า ปะดอง ว้า ฯลฯ รัฐบาลพม่าจัดการศึกษาในเชียงตุงตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา มีวิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัย

ทางด้านวิทยาศาสตร์และคอมพิวเตอร์ โดยในโรงเรียนจะสอนเป็นภาษาพม่า ส่วนภาษาไทจีนมีสอนแต่ในวัดเท่านั้น

กำแพงเมืองเชียงตุง

เชียงตุง หรือ ตุงคบุรี มีประวัติที่ยาวนานควบคู่กับเชียงรุ่ง เชียงราย เชียงใหม่ เชียงทอง ตลอดระยะเวลากว่า ๗๐๐ ปีที่ผ่านมานครเชียงตุงนับได้ว่าเป็นความเจริญรุ่งเรืองไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านครหลวงของอาณาจักรต่างๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิ ในระยะเวลาที่ล่วงเลยมา เชียงตุงกลายเป็นเมืองลับแล ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก พึ่งจะแจ้งประตูสู่โลกภายนอกไม่นานมานี้เอง ทำให้ผู้คนปรารถนาเข้าไปสัมผัสกับดินแดนที่มีมนต์เสน่ห์ทางศิลปะ วัฒนธรรม ผู้คน และธรรมชาติที่สวยงาม

แคว้นเชียงตุงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแคว้นล้านนาในสมัยราชวงศ์มังราย ปกครองเมืองต่างๆ ในเขตเชียงตุง นอกจากนี้ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กันทางการค้าและการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรมกับล้านนามาตลอดเวลาอันยาวนานแม้แต่ล้านนาไทยยุคราชวงศ์กาวิละ เจ้านายฝ่ายเหนือกับเจ้านายชั้น สูงในราชสำนักเชียงตุงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการแต่งงาน ชาวล้านนากับผู้คนในรัฐฉานของไทยใหญ่ ไทยจีน มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น ความสัมพันธ์ต่างๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากแคว้นเชียงตุงและบรรดารัฐต่างๆ ของไทยใหญ่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษการแบ่งแยก "ชาติรัฐ" ได้เกิดขึ้น ประกอบกับรัฐบาลสยามพยายามรักษาดินแดนล้านนาให้รอดพ้นจากการยึดครองของประเทศมหาอำนาจทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส ทำให้ความสัมพันธ์ในอดีตเปลี่ยนแปลงกลายเป็นความขัดแย้งเป็นการเกิดกบฏเงี้ยวในปี พ.ศ.๒๔๔๕ รัฐบาลสยามเชื่อว่าแคว้นเชียงตุงมีส่วนรู้และสนับสนุนชาวไทยใหญ่ ไทยจีน ได้กลายเป็นคนต่างชาติความสัมพันธ์ของพี่น้องไทยด้วยกันถูกปิดกั้นด้วยอิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศ

ข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์รัฐบาลสยาม (รัตนโกสินทร์) ได้พยายามผนวกเชียงตุงเข้าไว้ในอำนาจถึง ๓ ครั้ง คือ ปี พ.ศ.๒๓๙๒ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ปี พ.ศ. ๒๓๙๕ - ๒๓๙๖ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แต่ศึกเชียงตุงทั้ง ๒ ครั้ง กองทัพสยามไม่สามารถยึดเชียงตุงได้ เนื่องจากเชียงตุงตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่ยากต่อการรุกราน มีเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นปราการภูมิธรรมชาติ การเดินทางยากลำบากและเต็มไปด้วยโรคภัย ไข้ป่าชุกชุมยิ่งกว่าดงพญาเย็น ประกอบกับการเดินทางเป็นระยะทางไกล ทหารเหนื่อยล้า การส่งกำลังบำรุงยากลำบาก การศึกเชียงตุงจึงไม่ประสบความสำเร็จ

จนกระทั่งในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ประเทศไทยได้ทำสงครามร่วมกับฝ่ายอักษะ และรัฐบาลไทยมีนโยบายเคลื่อนย้ายกำลังกองทัพออกจากศูนย์อำนาจของประเทศ หลีกเลียงการควบคุมและ

บังคับบัญชาการจากกองทัพญี่ปุ่นประกอบกับการเตรียมแผนการรองรับหลังสงครามโลกยุติลง หากญี่ปุ่นแพ้ สงครามกองทัพไทยจะยังไม่ถูกทำลาย จึงต้องเคลื่อนย้ายกำลังไปทางทิศเหนือ เรียกว่ากองทัพพายัพ และมีแผนการเข้าตีเชียงตุง

กองทัพไทยสามารถยึดเชียงตุงได้ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ และผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในนามของ "สหรัฐไทยเดิม" โดยมีจอมพลผิน ชุณหะวัณ เป็นข้าหลวงใหญ่ปกครองเมืองเชียงตุง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ สงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลงพร้อมกับการพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น ประเทศไทยจำเป็นต้องคืนดินแดนรัฐฉานให้อังกฤษซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคม

ภายหลังสงครามโลก ได้มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนต่างๆ ทำสงครามเพื่อเรียกร้องเอกราชให้อังกฤษคืนเอกราชให้พม่า แต่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศพม่าก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะดินแดนพม่าที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ประกอบกับอังกฤษได้ปกครองตนเองเมื่อพม่าได้รับเอกราช ชนกลุ่มต่างๆ ในพม่าจึงไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพม่า ในที่สุดได้มีข้อตกลงตามสนธิสัญญาเปียงหลวง (ปางโหลง) โดยผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้ตกลงกับวีรบุรุษกษัตริย์ของพม่า คือ "อูอองซาน" (บิดาของนางอองซานซูจี) เคยประกาศไว้เมื่อ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ ว่าเมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษให้กลุ่มชนต่าง ๆ แยกกันอยู่เป็นรัฐตามเผ่าของตน ภายหลัง ๑๐ ปีที่แล้ว ค่อยหาข้อตกลงทางแยกตนเองเป็นรัฐอิสระ แต่เหตุการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น พม่าได้ละเมิดข้อตกลงตามสนธิสัญญาเปียงหลวง ทำให้กลุ่มคนไทยใหญ่ (รัฐฉาน) กลุ่มคะฉิ่น คะยา กะเหรี่ยง มอญ ไม่ยอมร่วมกับพม่าคิดกำจัดบรรดาผู้นำของชนกลุ่มต่างๆ โดยการยึดอำนาจของนายพลเนวิน และได้สังหารผู้นำชนต่างๆ รวมทั้งอูอองซาน นอกจากนี้ได้กำจัดบรรดาเจ้าฟ้าของไทยใหญ่ในรัฐฉานทุกแห่ง เจ้าเหนือหัวองค์สุดท้ายของเชียงตุง คือเจ้าชายหลวง ถูกจับกุมขังเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ต่อมาสิ้นชีพตักษัยประกอบกับในช่วงนั้นได้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็นและพม่าดำเนินนโยบายทางการเมืองแบบสังคมนิยมทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศไทยเสื่อมโทรมลง

ความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจต่อกัน การแข่งขันชิงอำนาจทางการเมือง ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนถูกตัดขาดออกจากกัน เชียงตุงจึงกลายเป็นดินแดนอันลี้ลับอยู่ภายหลังมาสงครามเย็น เป็นเวลานานเกือบ ๕๐ ปี อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาแห่งการปิดกั้นที่ยาวนานได้ก่อให้เกิดคุณค่าที่น่าสนใจคือ ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เชียงตุงสามารถรักษามรดกทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้จนกลายเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดผู้คนให้ปรารถนาได้สัมผัสกับบรรยากาศของอดีต

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

เมืองเชียงตุง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งก้นกระทะอยู่ระหว่างแม่น้ำสายสำคัญ ๒ สาย คือ แม่น้ำสาละวิน ทางทิศตะวันตก กับแม่น้ำโขงทางทิศตะวันออก ลักษณะทางสังคมและกลุ่มชน ผู้คนในเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเขิน ชาวไทยเขินมีความคล้ายคลึงกับชาวล้านนาในเชียงใหม่ เชียงราย นอกจากนี้มีชาวไทยใหญ่ซึ่งเรียกตัวเองว่า "ไต" มีลักษณะแตกต่างจากชาวไทยเขินทั้งด้านภาษา ตัวอักษร และการแต่งกาย เชียงตุงเป็นที่ชุมนุมของคนหลายชาติ เช่น ฮ่อ พม่า กะเหรี่ยง แยก ชาวไตเหนือ ไตลื้อ ไตยอง ชาวดอยเผ่าต่างๆ

เชียงตุงจึงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เป็นสี่ส้นแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ผู้คนเหล่านี้เคยอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเหนือหัว ไทยเขิน เจ้าฟ้าเชียงตุง

วิถีชีวิตของชาวเชียงตุงยังคงรักษาชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ หากเปรียบเทียบกับการเดินทางของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยบรรยายสภาพภาคเช้า (ตลาดเช้า) "ในตอนเช้าจะเห็นหม้อดินและกระทะตั้งบนเตาไฟ มีคนมุงนั่งรับประทานขนมจีนกับหนังพองกันเป็นกลุ่ม ขนมจีนเขาเรียกว่า "ข้าวเส้น" หนังพองคือหนังควายตากแห้งทอดให้พอง ใช้แกล้มกับขนมจีน นอกจากนี้มีข้าวแรมพิน..." สภาพดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นในทุกวันนี้แม้จะล่วงเลยมานานกว่า ๕๐ ปี ตลาดเช้าจะสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี

เชียงตุง เป็นดินแดนแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไม่ด้อยไปกว่าทิเบต ทุกส่วนของเมืองจะเต็มไปด้วยวัดวาอารามติดต่อกันทุกหนทุกแห่ง ไม่ปรากฏว่ามีวัดร้างในเมืองเชียงตุง ถึงแม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของผู้คนจะไม่ดีนัก แต่วัดวาอารามได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นอย่างดี ชีวิตประจำวันยึดมั่นอยู่กับการอุทิศถวายอุปฐากศาสนา ในยามเย็นถึงกลางคืนจะมีผู้คนมาราบไหว้พระพุทธรูปที่สำคัญ คือ พระเจ้าละแซ่ง วัดพระเจ้าหลวง นอกจากนี้ยังมีวัดสำคัญมากมาย เช่น วัดจอมทอง วัดพระแก้ว วัดหัวข่วง วัดเชียงจันทร์ ฯลฯ วัดเหล่านี้จะมีผู้คนไปทำบุญร่วมงานต่างๆ เป็นประจำ

แหล่งท่องเที่ยวในเมืองเชียงตุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งด้านสถาปัตยกรรม แหล่งชุมชน มีอาคารที่สะท้อนให้เห็นสถาปัตยกรรมของยุโรป เช่น โรงเรียนเซนต์แมรี โรงเรียนเซนต์หลุยส์ โรงพยาบาลโบสถ์คริส วัดคาทอลิก สถานที่ราชการในอดีต คุ้มเจ้า หอหลวงเจ้าฟ้ายอเมือง หอเจ้าฟ้าขุนศึกเม็งราย และสถานที่สำคัญที่หน้าเสียดาย คือ หอหลวงเจ้าฟ้าเชียงตุง ที่เจ้าฟ้ารัตนก้องแก้ว อินแถลงได้สร้างขึ้นเป็นอาคารแบบตะวันตกเมื่อ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา ได้ถูกทางการพม่ารื้อทำลายเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ และใช้เป็นสถานที่ใช้สร้างโรงแรมเชียงตุง เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวในวันนี้ บริเวณโรงแรมเชียงตุงเคยเป็นศูนย์กลางแห่งความจงรักภักดีของชาวเชียงตุง ทางด้านตะวันออกห่างออกไปประมาณ ๕ กิโลเมตรมีบ่อน้ำร้อน มีที่อาบน้ำแร่ ซึ่งได้จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและอาบน้ำแร่จากเชียงตุงห่างออกไปอีกประมาณ ๓๐ กิโลเมตร มีภูเขาสูงสุดชื่อว่า ดอยเหมย อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๔,๕๐๐ เมตร เป็นสถานที่ที่มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี คำว่า ดอย แปลว่า ภูเขา เหมย แปลว่า น้ำค้าง เนื่องจากอุณหภูมิต่ำ มีน้ำค้างและหมอกเมฆปกคลุม ดอยเหมยเป็นสถานที่ที่ข้าราชการชาวอังกฤษใช้เป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศ มีบ้านพัก มีฐานปฏิบัติการทางทหาร มีอาคารสิ่งก่อสร้างแบบตะวันตกเรียงรายเต็มไปหมด ประดุงเมืองเมืองหนึ่ง บนดอยเหมย มีตอกนางพญาเสือโคร่ง คล้ายกับดอกซากุระ จะบานในช่วงเดือนสิงหาคม -กันยายน ทุกปี และเป็นแหล่งปลูกพืชเมืองหนาว ปัจจุบันมีการสร้างเจดีย์ซอนตอ หรือเจดีย์มงคล เป็นเจดีย์ ๔ ชาติ คือ ไทย จีน พม่า เป็นมหาเจดีย์เกษเกล้าเมือง ได้มีการประกอบพิธียกยอดเจดีย์เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๓๓

เสน่ห์ของเชียงตุงคือความงามของศิลปวัฒนธรรม หากนักท่องเที่ยวต้องการไปจับจ่ายซื้อสินค้าต่างๆจะผิดหวังเพราะสิ่งที่ท่านนำติดตัวและสัมผัสคือบรรยากาศของอดีตที่ยังหลงเหลือไว้ ประดุงการผ่านเข้าสู่มิติของกาลเวลาในอดีต

โครงสร้างทางสังคมใหญ่ในเมืองเชียงตุง ไม่เด่นชัดมากนักหากเปรียบเทียบกับกลุ่มไทเขิน เพราะรัฐบาลไม่อนุญาตให้ดำเนินกิจกรรมใดๆ นอกจากศาสนกิจ แก่นทางสังคมจึงอยู่ในสถาบันสงฆ์ คณะกรรมการวัดและกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาททางสังคมระดับหมู่บ้าน และเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม วัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่ มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีความเชื่อ ความศรัทธาด้านพุทธศาสนาและมีวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมการบวชสร้างลงซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ และถือว่าเป็นกุศลอันแรงกล้า เป็นสื่อกลางของการสื่อสาร ความสัมพันธ์ของคนในสังคม นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตลอดจนเป็นการสืบทอดอัตลักษณ์ทางสังคมไทใหญ่มิให้ถูกกลืนไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครองและสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่

อาชีพหลักของชาวเชียงตุงคือการเกษตรแบบยังชีพ แต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นหุบเขามีสภาพที่ราบสำหรับทำนายน้อย ชาวเชียงตุงจึงต้องยังชีพด้วยการค้าขายด้วย เกษตรกรชาวเชียงตุงหลายหมู่บ้านยังผลิตสินค้าออกขายตามความถนัดของตน เช่น บ้ายางกวักผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ปัจจุบันก็ยังคงใช้เทคโนโลยีแบบโบราณในการผลิต บ้านกลางทำเหล้าขาย บ้านท่อย่อยทำขนมเส้นขาย บ้านจอมคำทำมีดขาย บ้านยางเก้งทำแอ็บข้าวขาย บ้านเล่าทำกระเบื้องดินขอ สินค้าเหล่านี้จะถูกนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนในกาตตุงซึ่งเป็นตลาดหลักของเมือง

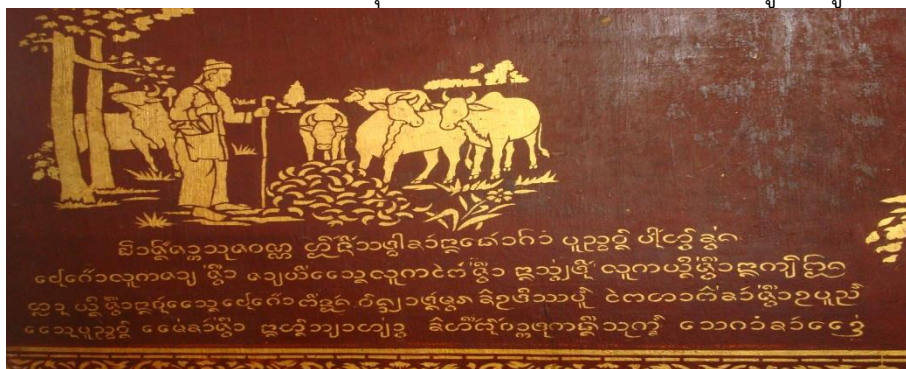
ทุนทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงตุง

วัฒนธรรมของกลุ่มไทเขินในเมืองเชียงตุง เป็นวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับพระพุทธศาสนา มีภาษา ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวล้านนาในภาคเหนือของไทย เช่น วันขึ้นปีใหม่ หรือปอยปีใหม่ ชาวเชียงตุง เรียกว่า วันสังขารไป (สงกรานต์) ภาษาล้านนาออกเสียงสังขาร หมายถึง การที่ดวงอาทิตย์โคจรจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ บรรยากาศไม่ได้แตกต่างจากล้านนา เชียงใหม่

เชียงราย และเมืองอื่นๆ ในแคว้นสิบสองปันนา มีประเพณีการรดน้ำถือว่าเป็นการอวยพรให้อยู่ดีมีสุข มี ขบวนแห่และการละเล่นมากมาย มีประเพณีรดน้ำดำหัว ขอพรผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอาวุโสมักกระทำกันที่วัด

งานรื่นเริงอื่นๆ มักจะเกี่ยวเนื่องด้วยประเพณีทางศาสนา เช่น วันออกพรรษา (ปอยมังกะป่า) การแห่ของพารา ประเพณีแห่ต้นเกี๊ยะ และงานรื่นเริงที่เคยเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางคือ ปอยปางวาส หรืองานปรีวาสกรรมเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุเจริญสมาธิในช่วงเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ ของทุกปี งาน ปอยปางวาส มีการออกร้านงานมหรสพ และมีการจัดมหกรรมการเล่นพนันทุกประเภท ผู้คนทุกรุ่นทุกวัย แม้แต่พระเณรก็เล่นการพนันแสวงโชคกันอย่างล้นหลาม

เมืองเชียงตุง มีวัดมากกว่า ๓๐ วัด อาทิ วัดพระเจ้าหลวงหรือวัดเจ้าหลวง วัดพระแก้ว วัดหัวโขงหรือหัวช่วง สถาปัตยกรรมและประติมากรรมตามวัดต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจาก ศิลปะพุกามตอนปลายผสมกับศิลปะสมัยกรุงมณฑลเย่ จนเรียกได้ว่าเป็นศิลปะคู่บ้านคู่เมืองเชียงตุง

จิตรกรรมฝาผนังในวัดพระแก้ว

ในความเป็นวัฒนธรรมชุมชน เมืองเชียงตุงมีพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างสังคมไทใหญ่และไทจีน พิธีกรรมความเชื่อ ความศรัทธา ด้านพุทธศาสนาและพื้นที่ประกอบพิธีกรรมอย่างวัดจะเป็นสื่อกลางของการสื่อสารความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม เป็นสถาบันหลักในการขัดเกลาทางสังคม ทำให้คนในสังคมได้เรียนรู้ ศีลธรรมจรรยาทางสังคม รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน และสืบทอดอัตลักษณ์ทางสังคมมิให้ถูกกลืนไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครองและสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ ระบบการสืบทอดผ่านความเป็นไทใหญ่ผ่านวัดที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมมีการประยุกต์จากระบบจารีตดั้งเดิมที่เป็นระบบ อาชยานคัมภีร์ทางศาสนา มีการดัดแปลงเป็นตำราเรียนให้เข้ากับยุคสังคมสมัยใหม่ โดยการสืบทอดของกลุ่มพระสงฆ์สามเณร และลูกหลานของคนในชุมชน

วิถีการผลิตของคนส่วนใหญ่ในเมืองเชียงตุง ยังเป็นการผลิตการเกษตรแบบยังชีพแต่เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นหุบเขามีพื้นที่ราบน้อย จึงมีการผลิตทางหัตถกรรมหรืองานฝีมือเพื่อจำหน่าย อาทิ การผลิตเครื่องปั้นดินเผา การทำมิด การจักสานและการทำเครื่องเงิน

เครื่องปั้นดินเผา

การทำมิด

การทำเครื่องเงิน ในเมืองเชียงตุง

แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

แขวงหลวงน้ำทาสร้างขึ้นเมื่อปี ๑,๘๙๖ (ค.ศ.๑๓๕๓) โดยมีชื่อว่า “เมืองหัวทา” ซึ่งเป็นรัชสมัยของของพระเจ้าฟ้ารุ่ง ซึ่งกำลังรวบรวมหัวเมืองน้อยใหญ่ในเขตแคว้นต่าง ๆ เข้ามาเป็นอาณาจักรลาว ล้านช้างอย่างเป็นเอกภาพ เมื่อปี ๒๑๓๑ (ค.ศ. ๑๖๒๘) เมืองหัวทาพัฒนาเป็นเมืองหลวงน้ำทา ซึ่งเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งทางภาคเหนือ มีเขตแดนถึงหลวงพระบาง เชียงแสนเก่า จีน ต่อมาในปี ๒๔๑๐(ค.ศ. ๑๘๖๗) ฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมได้ไล่ซื้อแขวงนี้เป็นแขวงหัวของโดยเรียกตามน้ำของ (แม่น้ำโขง) ที่ไหลมาจากทิเบต ประเทศจีน และไหลเข้าลาวที่เมืองหลวงน้ำทา จึงเรียกว่า “แขวงหัวของ” ในปี ๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) นายโจเซฟ พราก ผู้บัญชาการทหารสูงสุดฝรั่งเศส

ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นแขวงหลวงน้ำทา แต่ระหว่างปี ๒๕๐๕-๒๕๑๘ (ค.ศ.๑๙๖๒-๑๙๗๕) ก็มีการเปลี่ยนชื่อแขวงหลวงน้ำทากลับหลายครั้ง จนกระทั่งเมื่อมีการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงใช้ชื่อแขวงหลวงน้ำทา และได้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาตามลำดับ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖ เมืองห้วยซาย เมืองต้นผึ้ง และเมืองเมิงได้แยกจากแขวงหลวงน้ำทาไปตั้งเป็นแขวงบ่อแก้ว

แขวงหลวงน้ำทา เป็นหนึ่งในแขวงของประเทศลาวที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศ

ทิศเหนือ	ติดกับ ประเทศจีน
ทิศใต้	ติดกับ แขวงบ่อแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดกับ แขวงอุดมไซ
ทิศตะวันตก	ติดกับ ประเทศพม่า

แขวงหลวงน้ำทามีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่เมืองหลวงน้ำทา ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการหลัก มีเมืองภายใต้การปกครองของแขวงหลวงน้ำทาห้าเมือง คือ เมืองหลวงน้ำทา เมืองสิง เมืองลอง เมืองเวียงภูคาและเมืองนาแล

ประชากรของแขวงหลวงน้ำทามีประมาณ ๑๑๔,๕๐๐ คน กลุ่มชาติพันธุ์ในแขวงหลวงน้ำทามีประมาณ ๓๙ กลุ่ม ทั้งกลุ่มไท-กะได กลุ่มมอญเขมร และม้ง-เย้า อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของตนเองกว่า ๓๐ แห่ง เช่น ม้ง อาข่า เมี่ยน สามท้าว ไทแดง ลื้อ ไทเหนือ ไทขาว ไทกะหล่อม ขมุ ละเม็ด ลาว ไต และจีนยูนนาน

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

หลวงน้ำทา เป็นแขวงที่อยู่เหนือสุดของประเทศ ภาคเหนือของลาวประกอบด้วยแขวงหลวงน้ำทา แขวงเชียงขวาง แขวงห้วยพัน แขวงอุดมไชย แขวงหลวงน้ำทา แขวงพงสาลี แขวงบ่อแก้ว และแขวงไชยบุรี มีเมืองสิงเป็นเมืองชายแดนติดต่อกับจีนที่เมืองล่า เขตการปกครองตนเองสิบสองปันนา ที่หลักเขตชายแดนจีนลาวหมายเลข ๕๖ ทางตะวันตกแขวงหลวงน้ำทาทติดต่อกับพม่าโดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน ทางใต้และทางตะวันออกของแขวงหลวงน้ำทาทติดต่อกับแขวงบ่อแก้วและแขวงอุดมไชย โดยแขวงบ่อแก้วนั้นมีเมืองห้วยทรายอยู่ตรงข้ามฝั่งน้ำโขงกับเมืองเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีด่านชายแดนที่ข้ามติดต่อกันได้ที่เชียงของและที่ห้วยโก๋น จังหวัดน่าน เมืองหลวงน้ำทา-เมืองสิง ๖๐ กิโลเมตร

หลวงน้ำทามีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำทาไหลจากเหนือลงใต้ เป็นที่มาของชื่อเมืองนี้ พื้นที่นี้ยังมีแม่น้ำสาขาของน้ำทาที่หล่อเลี้ยงพื้นที่การเพาะปลูก ทางตะวันออกมีน้ำดีและน้ำทุ้ง ทางตะวันตกมีน้ำแรงและน้ำฮอย ส่วนทางตะวันตกเฉียงใต้มีน้ำลือ ถนนสายหลักของเมืองหลวงน้ำทาทัด

คู่ขนานกับลำน้ำทาไปสู่เมืองสิงที่ชายแดนเหนือสุดหรือลงไปได้สุดถึงเมืองห้วยทรายหรือแยกไปแขวงอุดมไซ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าและการตัดถนนเพื่อขนส่งสินค้าจากจีนลงมาสู่ตลาดลาว ทำให้เศรษฐกิจของแขวงหลวงน้ำทาพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เดิมที่มีไฟฟ้าใช้จำกัดเพียงแค่หอกโมงเย็นถึงสามหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงเป็นใช้ได้ตลอดวัน ถนนกว้างขวาง มีการใช้รถยนต์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รถปิกอัพที่ชนได้ทั้งคนและสินค้า ตลาดเมืองหลวงน้ำทามีสินค้านำเข้าราคาถูกของจีนเข้ามาล้นหลาม ตลาดเปลี่ยนรูปแบบใหม่เป็นตลาดแบบโรงไม้ถาวร แบ่งแยกประเภทของสินค้าให้สะดวกแก่คนซื้อ แต่อาจไม่ถูกอหิชาภัยของชาวต่างถิ่นที่อยากเห็นความเก่าของบ้านเมือง

ลักษณะเด่นของแขวงหลวงน้ำทา คือ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่สุดในลาวและประวัติศาสตร์อันยาวนาน พิพิธภัณฑสถานเมืองหลวงน้ำทาดังแสดงโบราณวัตถุเก่าแก่ เช่น ไหหินบรรจุกระดูก เครื่องโลหะสำริดแบบต่างๆ แผ่นหินตั้ง ศิลาจารึก กลองมโหระทึกของชาวมุ เครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ไม้สอยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์เป็นเทือกเขาและที่สูงจึงทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หรือ ลาวสูงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก

ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ทำอาชีพเพาะปลูก อาชีพหลักได้แก่ ปลูกข้าว ทำนาในที่ราบหุบเขา ปลูกข้าวไร่ในที่สูง การปลูกข้าวไม่ค่อยพอกินเพราะการเกษตรยังไม่ค่อยเจริญ และเจอปัญหาจากภัยธรรมชาติ เศรษฐกิจของหลวงน้ำทาก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศลาวทั่วไป คือ ทำการเกษตรแบบยังชีพ ประชากร ๘๐% ทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หาของป่า

สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวจะปลูกในบริเวณที่ลุ่มแม่น้ำ สำหรับการปลูกข้าวไร่ จะปลูกบนพื้นที่สูงในพื้นที่ภูเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๒๕ ล้านไร่ แต่มีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เกษตรกรรมเพียง ๒๐% เท่านั้น เกษตรกร ๘๓% ปลูกข้าวไว้กินเอง โดยแบ่งออกเป็นทำนาในพื้นที่ลุ่ม ๖๕ %

และปลูกข้าวไร่บนที่สูง ๓๕% การปลูกข้าวไม่พอสำหรับบริโภคเนื่องจากการทำการเกษตรไม่เจริญก้าวหน้าและมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ทั้งนี้มีประชากร ๖๐% ที่ข้าวไม่พอกินประมาณ ๓ เดือนต่อปี สำหรับนโยบายของรัฐบาลลาว ได้ปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนโดยรัฐมาเป็นระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี และส่งเสริมการลงทุนกับต่างประเทศ ทั้งนี้สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจของลาวมีความเป็นมาดังนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ ๑ (ค.ศ. ๑๙๘๑ - ๑๙๘๕) ได้ใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการและควบคุมกลไกทางเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐได้ดำเนินธุรกิจแบบรัฐวิสาหกิจ ที่จัดตั้งไว้ราว ๖๐๐ แห่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๘๖-๑๙๙๐) เปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจสู่ระบบตลาดเสรี ให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรม สนับสนุนการแปรรูปผลิตผลด้านการเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ ๓ (ค.ศ. ๑๙๙๑-๑๙๙๕) สนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ โดยมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบธรรมชาติไปสู่เศรษฐกิจแบบเสรี โดยรัฐเข้าไปคุ้มครองธุรกิจของเอกชนและในส่วนของเอกชนของประเทศลาว กับนักลงทุนต่างชาติ ซึ่งรัฐจะไม่เข้าไปยึดครองกิจการมาดำเนินการเอง แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ ๔ (ค.ศ. ๑๙๙๖- ๒๐๐๐) กำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุน ๓ เขต ประกอบด้วย เขตภาคเหนือ ได้แก่ แขวงเชียงขวาง แขวงหลวงพระบาง ส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปศุสัตว์และการพลังงาน ภาคกลาง เขตกำแพงนครเวียงจันทน์และแขวงคำม่วน ส่งเสริมด้านการค้ากับการลงทุนด้านอุตสาหกรรม ภาคใต้ ส่งเสริมแขวงสะหวันนะเขต กับแขวงจำปาสัก เพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางเกษตรกรรม การค้าและท่องเที่ยว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ค.ศ. ๑๙๙๖-๒๐๐๐) นโยบายคือพัฒนาเขตเกษตรกรรมและปศุสัตว์ เพื่อบริโภคในประเทศและส่งออกต่างประเทศ พัฒนาป่าไม้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาการไฟฟ้า ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ

ทุนทางวัฒนธรรมของหลวงน้ำทา

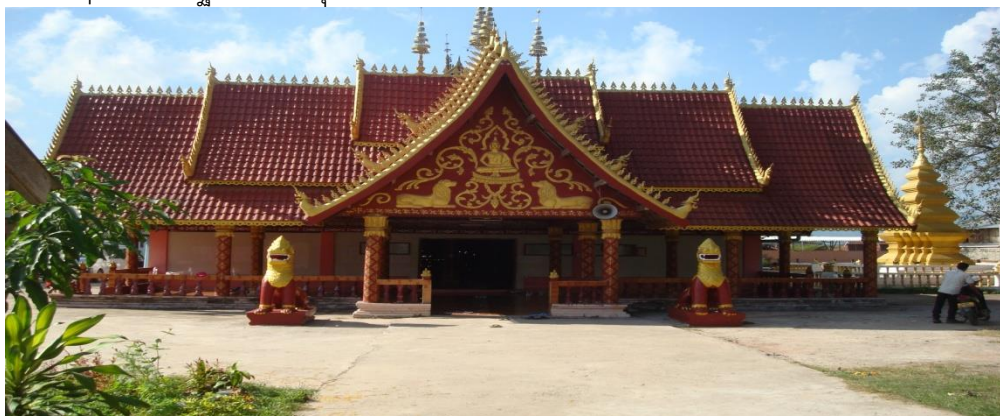
แขวงหลวงน้ำทายังเป็นพื้นที่ห่างไกลจากการท่องเที่ยว ทำให้ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง แต่สิ่งที่น่าสนใจของหลวงน้ำทา คือ ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ธรรมชาติที่สวยงาม ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของริมฝั่งน้ำโขง และงานฝีมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงรูปแบบเดิม ใช้วัสดุจากธรรมชาติหรือที่ผลิตขึ้นเอง และการย้อมสีธรรมชาติที่สวยงาม มีทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้ายที่ผลิตในหมู่บ้านต่างๆ

แขวงหลวงน้ำทา มีวัดอุโบสถ ปูชนียสถาน หลากอย่างในเขตเทศบาล เมืองและหมู่บ้าน ต่าง ๆ ซึ่งสามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น ทองแดง ถ่านหิน ป่าไม้ มีเขตป่าสงวนน้ำทา และมีการขุดพบโบราณวัตถุ เครื่องใช้สอยของคนโบราณที่เมืองเวียงพูคา เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องหิน ซึ่งมักเก็บไว้ในถ้ำ เช่น ครกหิน มีด ที่กรอกยาสูบ ไห คนโท แจกัน และอื่น ๆ ซึ่งสันนิษฐานว่ามีอายุถึงศตวรรษที่ ๑๖

โบราณวัตถุที่สำคัญอื่นๆ เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัยที่เมืองสิงห์ ศิลปะล้านช้าง-ไทลื้อ แพน พระพุทธรูป ทองสำริด พระพุทธรูปธาตุจอมสิงห์และอื่น ๆ และตามเมืองต่าง ๆ ก็มีชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องโบราณ วัตถุของคนโบราณอีกมากมาย

แหล่งท่องเที่ยวในแขวงหลวงน้ำทา

จากข้อมูลของ National Tourism Administration of Lao PDR ระบุว่า ปัจจุบันแขวงหลวงน้ำทามีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญจำนวน ๖๒ แห่ง ในจำนวนนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๓๑ แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ๘ แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๑๑ แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ๑๒ แห่ง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ อาทิ **ป่าสงวนแห่งชาติน้ำฮ่า** (Nam Ha rotected Area) ครอบคลุมพื้นที่ ๑.๓๙ ล้านไร่ ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๖๐๐-๒,๐๐๐ เมตร ลักษณะพื้นที่ประกอบด้วย ผืนป่ากว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของ สปป.ลาว มีพืชพันธุ์และสัตว์ป่านานาชนิด เนื่องจากมีป่าหลายประเภทอยู่ในพื้นที่ ทั้งป่าดงดิบชื้นคล้ายดอยอินทนนท์ของไทยและป่าดงดิบแล้งคล้ายป่าทางภาคใต้ของไทยที่ต้นไม้มีลำต้นสูงและเป็นไม้ผลัดใบนอกจากนี้ยังมีลำน้ำสายใหญ่ไหลผ่านเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวแนวผจญภัยที่ชอบการเดินป่าและล่องแก่ง ป่าสงวนแห่งชาติน้ำฮ่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกๆ ของ สปป.ลาว ที่ให้บริการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและขี่จักรยานเสือภูเขา

เมืองสิงห์ ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางทางทหารของฝรั่งเศสและวังเก่าของเจ้าฟ้าน้อยซึ่งเป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่นปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของแขวงหลวงน้ำทา โดยมีการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้นักท่องเที่ยวศึกษาประวัติความเป็นมาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดให้ชมทุกวันจันทร์-ศุกร์

บ่อเต็น-บ่อหาน อยู่ระหว่างบ้านบ่อเต็นในแขวงหลวงน้ำทากับเมืองบ่อหานในมณฑลยูนนานของจีนที่ผ่านมา สปป.ลาว ให้สัมปทานพื้นที่ราว ๑๕ ตารางกิโลเมตรบริเวณบ้านบ่อเต็นแก่จีนเพื่อสร้างเมืองใหม่ ล่าสุดมีการสร้างอาคารพาณิชย์และมีชาวจีนเข้ามาพักอาศัยและประกอบธุรกิจอยู่จำนวนมาก ทำให้มีบรรยากาศของความเป็นชุมชนชาวจีนอยู่มาก นอกจากนี้ยังมีสถานบันเทิงโรงแรม และสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักท่องเที่ยวครบครันรวมถึงศูนย์การค้าและร้านจำหน่ายสินค้าไฮเทคและเครื่องประดับจากจีนจำนวนมาก ด้านบ่อเต็น-บ่อหานจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งหนึ่งในแขวงหลวงน้ำทา

เมืองสิง เป็นเมืองที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ เพราะอยู่ใกล้สิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ชาวไทลื้ออาศัยในพื้นที่ลุ่ม ส่วนบนเขตภูเขาเป็นที่อยู่ของชาวม้ง ชาวเย้า แต่เดิมเป็นเมืองเดียวกับเมืองเชียงแขง ในรัฐฉาน ประเทศพม่า แต่เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาล่าอาณานิคม ได้ตกลงแบ่งดินแดนกันโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นแดน ผังเชียงแขงจึงอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ และรัฐฉานของพม่าในที่สุด ส่วนฝั่งเมืองสิงอยู่ในการปกครองของฝรั่งเศส และประเทศลาวในปัจจุบัน

เมืองสิงอยู่ห่างจากตัวเมืองหลวงน้ำทามาทางทิศเหนือระยะทางประมาณ ๖๐ กิโลเมตร มีทิวเขา สายน้ำทาและผืนป่าเขียวขจีทั้งสองข้างทาง จนมาถึงเมืองสิงห์ ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่บนที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ โอบล้อมด้วยทิวเขา มีสายน้ำยวนคอยหล่อเลี้ยง อดีตเคยเป็นเมืองอู่น้ำที่

สำคัญและเคยตกเป็นเมืองขึ้นของแคว้นทางตอนเหนือของไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกฝิ่นและเป็นผู้ผูกขาดการค้าฝิ่นเสียเอง

เมืองสิง เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทลื้อ ชาวไทลื้อนับเป็นหนึ่งในกลุ่มชนที่ใช้ภาษาตระกูลภาษาไทซึ่งรวมถึงพวกลาวลุ่ม ชาวเขางเผ่า ผู้คนในภาคเหนือของไทย และในรัฐฉานของพม่า ชาวไทลื้อมีถิ่นฐานอยู่ในมณฑลยูนนานทางภาคใต้ของจีนห่างจากเมืองสิงห์เพียง ๑๐ กิโลเมตร ชาวไทลื้อในลาว จึงได้ชื่อว่ามีสายเลือดและวัฒนธรรมแบบไทลื้อแท้กว่ากลุ่มอื่นๆ ที่อยู่นอกถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ นอกเมืองสิงออกไปยังมีชาวเขาเผ่าต่างๆ ทั้งม้ง เย้า มูเซอ อาข่า แวนแต่น ส่วนใหญ่มักตั้งหมู่บ้านอยู่บนไหล่เขาและจะลงมาซื้อของในเมืองสิงห์กันทุกเช้า

เมืองสิง ถูกกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเช่นเดียวกับเมืองน้ำทา เพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ โดยถูกกำหนดให้เป็นเขตพัฒนา ๖ ด้าน คือ การเกษตร เลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรม หัตถกรรม บริการ และการค้า ด้วยลักษณะภูมิประเทศของเมืองสิงเป็นทุ่งราบหุบเขา ชาวบ้านจึงยึดอาชีพปลูกข้าว ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และหาของป่าขาย ดังนั้นข้าวและผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ จึงเป็นสินค้าหลักที่รัฐบาลต้องการส่งเสริมเพื่อขายให้กับประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ

แหล่งวัฒนธรรมของเมืองสิง

วัดหลวงบ้านเชียงใจ : ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนสายหลักในเมืองใกล้เคียง กับแม่น้ำ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบไทลื้อ ภายในพระอุโบสถเป็นหลังคาทรงสูง มีหน้าต่างบานเล็กๆ และหมู่เสาที่ล่งรักสีแดงดูสวยงามมาก ด้านนอกเป็นที่ตั้งของพระธาตุสี่ทองมีรูปทรงที่แปลกตา

เรือนพญาเชกกอง ปัจจุบันกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมือง เก็บรวบรวมและแสดงประวัติเรื่องราว สิ่งของ เครื่องใช้ ของชนเผ่าต่างๆ ในเมืองสิงห์ แต่ต้องขออนุญาตเจ้าหน้าที่ก่อนเข้าไปชม หลังจากนั้นเดินเข้าไปในซอยติดกับเรือนแห่งนี้จะเป็นที่ตั้งของตลาดเช้า และสถานีรถโดยสารแห่งใหม่ของเมืองสิงห์

ตลาดใหญ่ เป็นตลาดประจำเมืองสิงห์ สมัยก่อนเป็นตลาดที่มีการซื้อขายผืนที่ใหญ่ที่สุดในสามเหลี่ยมทองคำ ปัจจุบันเป็นตลาดจำหน่ายอาหาร เสื้อผ้า และของใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่นำเข้ามาจากจีน และยังเป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของชนเผ่าต่างๆ ด้วย

พระธาตุเชียงตุง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวเมือง เป็นเจดีย์ฐานแปดเหลี่ยมสูง ๑๐ เมตร ตั้งอยู่บนเนินเขาคัดศีลสิทธิ์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา-ล้านช้าง ทุกปีในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ชาวเมืองจะจัดงานฉลองบุญขึ้นธาตุ จัดเป็นงานใหญ่ประจำปี เหมือนกับงานฉลองพระธาตุหลวงนครเวียงจันทน์ที่จัดในเวลาเดียวกัน

งานบุญพระธาตุเมืองสิงห์ (งานบุญประจำปี) ซึ่งจะจัดขึ้นในปลายเดือนตุลาคมหรือต้นพฤศจิกายน ตามกำหนดวันในปฏิทินทางจันทรคติของแต่ละปี สถานที่จัดงานคือบริเวณพระธาตุนบนเขาทางทิศใต้ของตัวเมืองจัดเป็นงานบุญในพระพุทธศาสนา จึงมีทั้งรูปเทียนอาหารที่ชาวบ้านนำมาถวายพระ พวกชาวเขาเผ่าต่างๆ ก็มาร่วมงานบุญนี้อย่างคับคั่ง มีการแต่งกายประจำเผ่า ส่วนงานประเพณีสงกรานต์ในเดือนเมษายนและงานบุญบั้งไฟ เพื่อขอฝนในช่วงฤดูแล้งของเมืองสิงห์ก็ครึกครื้นไม่แพ้กัน

วัดพระธาตุเชิงดิ่ง

วัดพระธาตุเมืองสิงห์

พระสงฆ์ในเมืองสิงห์

วิธีการผลิตของชนชาวเขาที่เมืองสิงห์ หลวงน้ำทา

ชาวเขาเผ่าเย้าที่เมืองสิงห์กับการปักผ้า

บทที่ ๕

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม ศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมและความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ของการวิจัย คือ ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) และชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic) มีดังนี้

รูปแบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ พื้นที่ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นตำบลที่อยู่ตรงกลางของพื้นที่อำเภอแม่สาย ห่างจากอำเภอแม่สายประมาณ ๖ กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงราย ประมาณ ๕๔ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒๖,๕๒๐ ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ (ร้อยละ ๖๓.๒๐) และเป็นพื้นที่การเกษตร (ร้อยละ ๕๔) หมู่บ้าน ในตำบลมี ๑๒ หมู่บ้าน ๕,๐๓๖ ครัวเรือน ประชากร ๘,๗๒๒ คน รูปแบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโป่งผา คือ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การแปรรูปผลิตผลการเกษตรและความร่วมมือกันในการผลิต

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นภูมิปัญญาด้านการผลิตการเกษตร งานหัตถกรรมหรืองานฝีมือทางช่าง การแปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน วิถีชีวิตขนบประเพณีประเพณีแบบล้านนาไทย และความร่วมมือ ความเอื้ออาทรในชุมชน ดังนั้นรูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ของครัวเรือนส่วนใหญ่ คือ การเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่) ผสมผสานไปกับการนำผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย ซึ่งมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยในปี พ.ศ.๒๕๕๕ ชุมชนตำบลโป่งผามีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกว่า ๑๐๐ กลุ่ม และสามารถจำแนกรูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑. การผลิตด้วยภูมิปัญญาด้านการเกษตร ที่เป็นการเกษตรพื้นฐาน อาทิ การทำนา การทำสวน การทำไร่ และมีการรวมกลุ่มผลิตเป็นวิสาหกิจชุมชนด้านการเกษตร อาทิ กลุ่มผู้ปลูกยาสูบ กลุ่มกล้วยไม้ไทย กลุ่มผู้ปลูกสตอเบอรี่น้ำจิ้มกลาง กลุ่มเกษตรกรพื้นฟูบ้านจ้อง กลุ่มไผ่กวนอิม ๒๐๑๐ กลุ่มไผ่กวนอิมบ้านสันทรายมูล กลุ่มทำนากันหนองอ้อ กลุ่มยาสูบบ้านถ้ำ กลุ่มผู้ปลูกกาแฟบ้านสันป่าสัก กลุ่มขายน้าบ้านน้ำจิ้มกลาง กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพดบ้านสันปูยี่ กลุ่มผู้ปลูกข้าวขุนน้ำนางนอน กลุ่มเลี้ยงนกกระทาบ้านสันทรายมูล กลุ่มไม้ดอกบ้านน้ำจิ้ม ศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวบ้านจ้อง

๒. การผลิตด้วยภูมิปัญญาในการทำปุ๋ยสำหรับการเกษตร อาทิ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านจ้องเด่น กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพบ้านจ้องวัด กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพหนองอ้อ

๓. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน อาทิ กลุ่มผู้ผลิตไวน์ Maisai One Winery กลุ่มแปรรูปสมุนไพร ผลไม้แปรรูปโป่งผา กลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านน้ำจิ้ม กลุ่มแปรรูปสตอเบอรี่บ้านน้ำจิ้ม

๔. การผลิตด้วยภูมิปัญญาด้านการแกะสลัก อาทิ ไม้หยกมงคลบ้านจ้องเด่น

พื้นที่ชุมชนเมืองสิง หลวงน้ำทา

เมืองสิงอยู่ห่างจากตัวเมืองหลวงน้ำทามาทางทิศเหนือระยะทางประมาณ ๖๐ กิโลเมตร เป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่บนที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ โอบล้อมด้วยทิวเขา มีสายน้ำยวนคอยหล่อเลี้ยง เมืองสิง เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทลื้อ เมืองสิงเป็นเมืองขนาดเล็กที่อยู่ระหว่างประเทศลาว ประเทศพม่าและประเทศจีน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ พื้นที่ชุมชนเมืองสิง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบและเป็นพื้นที่การเกษตร ประมาณร้อยละ ๒๐ มีชุมชนในเขตเมืองสิง ๕ ชุมชน ๒๗๕ ครัวเรือน ประชากร ๑,๑๒๐ คน

เมืองสิง ถูกกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเช่นเดียวกับเมืองน้ำทา เพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ โดยถูกกำหนดให้เป็นเขตพัฒนา ๖ ด้าน คือ การเกษตร เลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรม หัตถกรรม บริการ และการค้า ด้วยลักษณะภูมิประเทศของเมืองสิงเป็นทุ่งราบหุบเขา ชาวบ้านจึงยึดอาชีพปลูกข้าว ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และหาของป่าขาย ดังนั้นข้าวและผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ จึงเป็นสินค้าหลักของชุมชนเมืองสิง

เศรษฐกิจชุมชนเมืองสิง เป็นลักษณะเดียวกับชุมชนชนบทประเทศลาวโดยทั่วไป คือ ทำการเกษตรแบบยังชีพ ประชากร ๘๐% ทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หาของป่า สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวจะปลูกในบริเวณที่ลุ่มแม่น้ำ สำหรับการปลูกข้าวไร่ จะปลูกบนพื้นที่สูงในพื้นที่ภูเขา เกษตรกร ๘๕% ปลูกข้าวไว้กินเอง โดยแบ่งออกเป็นทำนาในพื้นที่ลุ่ม ๖๕ % และปลูกข้าวไร่บนที่สูง ๓๕% การปลูกข้าวไม่พอสำหรับบริโภคเนื่องจากการทำการเกษตรไม่เจริญก้าวหน้าและมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติ สำหรับนโยบายของรัฐบาลลาว ได้ปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน โดยรัฐมาเป็นระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีและส่งเสริมการลงทุนกับต่างประเทศ

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสิง คือ ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบไทลื้ออาทิ วัดหลวงบ้านเชียงใจ เป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบไทลื้อ ภายในพระอุโบสถเป็นหลังคาทรงสูง มีหน้าต่างบานเล็กๆ และหมู่เสาที่ล่งรักสีแดงดูสวยงามมาก ด้านนอกเป็นที่ตั้งของพระธาตุสี่ทองมีรูปทรงที่แปลกตา เรือนพญาเซกอง ปัจจุบันกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมือง เก็บรวบรวมและแสดงประวัติเรื่องราว สิ่งของ เครื่องใช้ ของชนเผ่าต่างๆ ในเมืองสิง พระธาตุเชียงตุง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวเมือง เป็นเจดีย์ฐานแปดเหลี่ยมสูง ๑๐ เมตร ตั้งอยู่บนเนินเขาศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา-ล้านช้าง ทุกปีในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ชาวเมืองจะจัดงานฉลองบุญขึ้นธาตุ จัดเป็นงานใหญ่ประจำปี วัดพระธาตุเมืองสิงห์ นอกจากนั้นก็มีภูมิปัญญาด้านการเกษตรและวิถีชีวิตของชนชาวเขา งานหัตถกรรม

รูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสิง คือ การเกษตร ปลูกข้าว ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และหาของป่าขาย การท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวเขา และการผลิตงานหัตถกรรมของชนชาวเขา เมืองสิงไม่มีหมู่บ้านวัฒนธรรม ไม่มีร้านขายของที่ระลึก ร้านขายของพื้นเมือง นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมเมืองสิง จะเป็นการเดินป่า ไปดูชีวิตชนเผ่า ดูวิถีชีวิตของความเป็นเมืองสิง ที่ไปตามวิถีเดิมๆ

ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ชุมชนที่ศึกษาวิเคราะห์ ๓ ชุมชน คือ ชุมชนตำบลโป่งผา ชุมชนเชียงตุง และชุมชนเมืองสิงห์ เป็นชุมชนมีประวัติศาสตร์และรากฐานวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ด้วยพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ต่างกัน จึงส่งผลให้ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมต่างกันไป โดยชุมชนตำบลโป่งผามีพัฒนาการมาพร้อมๆ กับที่ประเทศไทย ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๑ (๒๕๐๔-๒๕๐๙) มีความชัดเจนในการพัฒนาระดับชุมชนมากขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๙) ซึ่งเป็นแผนแรกที่มุ่งเน้นพัฒนาภูมิภาค ชนบท และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง ภายใต้การดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือเรียกว่า โอท็อป (OTOP) ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙

ชุมชนเชียงตุงนั้น ด้วยสภาพปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่าและการอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเสมือนเป็นสังคมปิดมากกว่า ๔๐ ปี จึงทำให้พัฒนาการด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างช้าๆ หรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๕๐

ในส่วนของชุมชนเมืองสิงห์ หลวงน้ำทา สปป.ลาว นั้น สปป.ลาวมีช่วงการเปลี่ยนผ่านด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ อยู่ ๒ ช่วง คือ ๑) จากระบบการปลดปล่อยมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๘) ซึ่งความสัมพันธ์ทางการค้ามุ่งเน้นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นหลัก ๒) การเริ่มเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาเป็นเศรษฐกิจระบบตลาด (ปี ๒๕๒๙-ปัจจุบัน) ด้วยการใช้ "นโยบายจินตนาการใหม่" (NEM: New Economic Mechanism) เมื่อปี ๒๕๒๙ แต่ ณ ปัจจุบัน เศรษฐกิจในภาคชนบทของ สปป.ลาว ก็ยังเปลี่ยนแปลงจากเดิมน้อย

การวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตของชุมชน ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพภายใน ซึ่งประกอบด้วย ศักยภาพของปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น (Resources) ด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี (Technology) ร่วมกับทุนวัฒนธรรม ด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต (Knowledge & Knowledge Management) ด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชน (Social Cooperative & Networks) ด้านการจัดการสินค้า (การตลาด) (Products Management) และด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ (Products Quality) ซึ่งศักยภาพในแต่ละชุมชนที่ศึกษา ๓ ชุมชน สรุปได้ดังนี้

๑. ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา
ชุมชนโป่งผามีที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตร โดยมีพื้นที่การเกษตรกว่า ๑๔,๐๖๙ ไร่ (ร้อยละ ๘๔.๘๑) ของพื้นที่ราบทั้งหมด ที่ดินเหมาะกับการทำนาและปลูกพืชไร่ พืชสวนในระดับที่เหมาะสมมาก สามารถให้ผลผลิตข้าวต่อไร่มากกว่า ๕๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ (สถาบันวิจัยข้าว ๒๕๔๓) มีพื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตอาหารและสินค้าเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว สตรอเบอร์รี่ ดอกไม้ ลิ้นจี่ ลำไย มีแหล่งน้ำที่ธรรมชาติ คือ แม่น้ำสายที่เอื้อต่อการผลิตด้านการเกษตร ที่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี มีป่าและภูเขาที่เป็นธรรมชาติ อาทิ ดอยนางนอน ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุดอยตุง อันเป็น ปุชนิยสถานสำคัญของภูมิภาคนี้ เทือกเขาดอยนางนอนมีจุดสูงสุดคือ ผาช้างมูบ ซึ่งมีความสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๘๓๐ เมตร ดอยนางนอนเป็นภูเขาหินปูน ซึ่งมีถ้ำอยู่หลายแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาตินิเวศน์ มีวนอุทยานขุนน้ำนางนอน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยา เป็นอ่างน้ำขนาดใหญ่และบนหน้าผาเป็นที่ตั้งของ ถ้ำทรายทองที่เป็นถ้ำลอด มีความเป็นธรรมชาติอยู่สูงและขุนน้ำนางนอน เป็นน่านาชนิด บรรยากาศร่มรื่น มีศูนย์อาหารบริการ	ชุมชนเชียงตุงพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดเอียง (ร้อยละ ๗๐ และมีพื้นที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมประมาณร้อยละ ๓๐ ซึ่งถือว่าพื้นที่สำหรับการผลิตด้านการเกษตรตามภูมิปัญญา วัฒนธรรมของตนเองมีค่อนข้างน้อย มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ แม่น้ำสาละวินทางตะวันตกและแม่น้ำโขงทางตะวันออกของเมือง โดยมีแม่น้ำซิ่น (จีน) ไหลผ่านตัวเมือง นอกจากนั้นใจกลางเมืองมีหนองน้ำขนาดใหญ่หลายแห่งสำหรับการอุปโภคและบริโภคและมีพื้นที่ราบลุ่มโดยรอบอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตเสบียงอาหารเลี้ยงผู้คนได้อย่างเพียงพอ ซึ่งกล่าวได้ว่ามีน้ำที่เอื้อต่อการเกษตรได้ตลอดปี มีป่าและภูเขาที่เป็นธรรมชาติล้อมรอบ เพราะเชียงตุงมีภูมิประเทศเป็นแอ่งที่ล้อมรอบด้วยภูเขา ศักยภาพที่โดดเด่นของเชียงตุง คือ สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรมไทยจีน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรม ที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่น โดยมีวัดและพระธาตุ กว่า ๑๐ แห่งในเชียงตุง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี มีประเพณีภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรมและวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่าย และเชียงตุงมีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยจีนหรือ	ชุมชนเมืองสิงห์พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ โอบล้อมด้วยทิวเขาและมีพื้นที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมและมีแม่น้ำยวนและแม่น้ำสิงห์สำหรับการอุปโภค บริโภคและเอื้อต่อการเกษตรได้ตลอดปี มีป่าและภูเขาที่เป็นธรรมชาติล้อมรอบ แต่สิ่งที่ทำให้ศักยภาพการผลิตด้านการเกษตรลดน้อยลง คือ ภัยธรรมชาติ ทั้งภัยแล้งในฤดูร้อนและภัยจากพายุและน้ำท่วมในฤดูฝน ศักยภาพที่โดดเด่นของเมืองสิงห์ คือ วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรมไทยลื้อ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรม อันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น โดยมีวัดและพระธาตุที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ วัดหลวง บ้านเชียงใจ ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนสายหลักในเมืองโก๊หลั๊ กับแม่น้ำ เป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบไทลื้อ ภายในพระอุโบสถเป็นหลังคาทรงสูง มีหน้าต่างบานเล็กๆ และหมู่เสาที่ลงรักสีแดงดูสวยงามมาก ด้านนอกเป็นที่ตั้งของพระธาตุสี่ทองมีรูปทรงที่แปลกตา เรือนพญาเซกอง ปัจจุบันกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมือง เก็บรวบรวมและแสดงประวัติเรื่องราว สิ่งของ เครื่องใช้ ของชนเผ่าต่างๆ ในเมืองสิงห์ พระธาตุเชียงตุง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ

๑. ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
แหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้ใหญ่นักท่องเที่ยว การเดินทางสะดวกสบาย เปิดให้บริการตลอดทั้งปี วนอุทยานถ้ำหลวง เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่มีความยาวกว่า ๗ กิโลเมตร ปากถ้ำเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ กว้าง ภายในถ้ำเป็นทางน้ำขนาดกว้าง-แคบสลับกันไป มีหินงอกหินย้อย เกร็ดหินสะท้อนแสงงดงาม หนองน้ำพุมหัศจรรย์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และเชิงสุขภาพ เหมาะแก่การเป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ และจัดกิจกรรมต่างๆ ลักษณะเป็นหนองน้ำจืด มีเนื้อที่ประมาณ ๖ ตารางกิโลเมตร ลึกประมาณ ๒-๕ เมตร มีทัศนียภาพที่สวยงาม ห้อมล้อมไปด้วยภูเขาความ เป็นธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์และสามารถกักเก็บน้ำไว้เพื่อการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมและศูนย์พัฒนาพันธุ์พืช ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เชิงนิเวศน์ เชิงเกษตร เชิงสุขภาพและศิลปวัฒนธรรม ล้านนา มีทุนวัฒนธรรมล้านนา อันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ประเพณีภาษาท้องถิ่นศิลปกรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชนเผ่าชาวเขากลุ่มต่างๆ	ไทเขิน มีไทใหญ่ และ พม่า ลงลงมา ยังมีชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น อาข่า ปะดों ว้า ฯลฯ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม	ตัวเมือง และพระธาตุเมืองสิงห์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีมีประเพณีภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรมและวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่าย และเมืองสิง มีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ อาทิ ไทลื้อ ไทดำ

๒. ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี (Technology) ในการผลิตร่วมกับทุนวัฒนธรรม

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา
ชุมชนโป่งผา ได้มีการนำเทคโนโลยี รวมถึงวิธีการใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการผลิตร่วมกับภูมิปัญญาการผลิตเดิมของตนเองในทุกมิติการผลิต อาทิ การทำนา ทำไร่และทำสวน จะใช้เครื่องจักรในการไถ พรวนดินแทนแรงงานสัตว์ และแรงงานคน ที่เป็นวิธีการผลิตเดิม มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (เคมี) ผสมผสานไปกับปุ๋ยอินทรีย์ที่หาได้ในท้องถิ่น และผลิตขึ้นมาเอง ด้านการผลิตงานหัตถกรรมและแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น ก็ได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และวิธีการผลิตใหม่มาใช้ในการผลิต อันทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนได้ดี กล่าวได้ว่าชุมชน โป่งผามีศักยภาพค่อนข้างสูงในด้านการใช้เทคโนโลยีในการผลิตร่วมกับทุนวัฒนธรรม	ชุมชนเชียงตุง มีการนำเทคโนโลยี วิธีการใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการผลิตร่วมกับภูมิปัญญาการผลิตเดิมของตนเองน้อยมาก หรือกล่าวได้ว่าไม่มีเลย ไม่ว่า การทำนา ทำไร่และทำสวน ซึ่งยังใช้แรงงานสัตว์และแรงงานคนที่เป็นวิธีการผลิตดั้งเดิม การทำมีด การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา ใช้วิธีการผลิตและเครื่องมือในการผลิตแบบดั้งเดิมและใช้แรงงานคนเป็นหลัก	การผลิตหลักของชุมชนเมืองสิงห์ คือ การเกษตร ซึ่งเป็นการเกษตรแบบยังชีพ การนำเทคโนโลยี วิธีการใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการผลิตร่วมกับภูมิปัญญาการผลิตเดิมของตนเองน้อยมาก หรือไม่มีเลย ไม่ว่า การทำนา ทำไร่และทำสวน ซึ่งยังใช้แรงงานสัตว์และแรงงานคนที่เป็นวิธีการผลิตดั้งเดิม ส่วนการผลิตสินค้าท้องถิ่นอื่นๆ อาทิ การแปรรูปหรืองานหัตถกรรมต่างๆ ไม่ปรากฏในชุมชนเมืองสิงห์ที่เป็นชุมชนไทลื้อ มีการผลิตแบบใหม่ในชุมชนเมืองสิงห์ คือ การบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่ดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น ซึ่งก็มีศักยภาพในระดับหนึ่ง

๓. ศักยภาพด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
คนในพื้นที่ชุมชนโป่งผาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบและมีการตื่นตัวในการเรียนรู้ค่อนข้างดี ผู้ผลิตในด้านต่างๆ ในชุมชน มีการเรียนรู้และพัฒนาความรู้การผลิตอย่างต่อเนื่องทั้งไปเรียนรู้ข้างนอกและที่หน่วยงานต่างๆ เข้ามาจัดในชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งผา มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการผลิตทุกปีนอกจากนี้ในชุมชนมีศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ซึ่งก่อตั้งโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงมูลนิธิ ตามพระดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งทำการรวบรวมและพัฒนาพันธุ์พืช เก็บรักษาพันธุ์พืชผักพื้นบ้านให้เกษตรกร มีพันธุ์พืชที่ดีไว้ปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนจำหน่าย และสามารถเก็บไว้ทำพันธุ์ต่อไป ทำการผลิตและสะสมเมล็ดพันธุ์พืชผักพื้นบ้าน เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานแก่ราษฎร ศึกษาวิจัยวิธีการผลิต และใช้น้ำจุลินทรีย์จากปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตจากมูลกระบือ เพื่อใช้ในการเกษตรระดับครัวเรือน และศึกษาความเป็นไปได้ในการคัดเลือกชนิดสายพันธุ์ของจุลินทรีย์ที่เป็น	คนในพื้นที่ชุมชนเชียงตุงส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงชั้นอ่านออกเขียนได้ โดยศึกษาจากวัดมากกว่าจากโรงเรียนหรือสถานศึกษาและไม่ค่อยมีการตื่นตัวในการเรียนรู้แบบใหม่ๆ อันสืบเนื่องมาจากการขาดการสนับสนุนจากรัฐในยุคสมัยที่ผ่านมาผู้ผลิตในด้านต่างๆ ในชุมชน มีการเรียนรู้วิธีการผลิตในครอบครัวแบบสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ไม่พบว่ามีการเรียนรู้จากชุมชนสังคมภายนอกและนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตในครัวเรือน/ชุมชน ไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ที่เข้าไปจัดดำเนินการให้การเรียนรู้การผลิตกับชุมชน และในชุมชนเองก็ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตระหว่างกัน	คนในพื้นที่ชุมชนเมืองสิง มีลักษณะคล้ายคนในชุมชนเชียงตุง คือ ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงชั้นอ่านออกเขียนได้ ไม่ค่อยมีการตื่นตัวในการเรียนรู้แบบใหม่ๆ อันสืบเนื่องมาจากการขาดการสนับสนุนจากรัฐในยุคสมัยที่ผ่านมาผู้ผลิตในด้านต่างๆ ในชุมชน มีการเรียนรู้วิธีการผลิตในครอบครัวแบบสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ไม่พบว่ามีการเรียนรู้จากชุมชนสังคมภายนอกและนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตในครัวเรือน/ชุมชน ไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ที่เข้าไปจัดดำเนินการให้การเรียนรู้การผลิตกับชุมชน และในชุมชนเองก็ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตระหว่างกัน

๓. ศักยภาพด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต (ต่อ)

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ประโยชน์ในน้ำจืดในทรีจากปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตจากมูลกระบือเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ จัดสินค้าจำหน่ายในร้านขายผลิตภัณฑ์ของศูนย์จำหน่ายพืชผักที่เหลือจากการทดสอบและพัฒนาพันธุ์ ขยายสัลดและส้มดำซึ่งใช้พืชผักที่ศูนย์ผลิตเอง ขายของที่ระลึกและขายกาแฟ และจัดประกวดสื่อสร้างสรรค์ ‘บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง’ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายและประชาชนทั่วไป เพื่อยาวชนไทยเรียนรู้วิธีการปลูกผัก ประโยชน์จากการรับประทานผัก และได้ทำสื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนไทยรู้จัก การเพาะปลูกและนำพืชผักที่ปลูกมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไม่ซับซ้อน		

๔. ศักยภาพด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชน

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ชุมชนโป่งผา มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในระหว่างเพื่อนบ้านคนในกลุ่มกิจกรรมเดียวกันอยู่เสมอมีการร่วมกลุ่มกันผลิตสินค้าและประกอบอาชีพในชุมชนที่เป็นแบบแผนชัดเจน ในลักษณะวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทุนหมุนเวียนในการลงทุน ประชาชนในชุมชนมีอัธยาศัยไมตรีดี อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อในวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งศาสนา มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีเครือข่ายองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาช่วยพัฒนาสินค้าและบริการของชุมชน	ชุมชนเชียงตุงมีระบบเครือข่ายที่ใกล้ชิด และมีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นร่วมกัน มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันทางสังคม แต่ในด้านความร่วมมือกันผลิตสินค้าหรือบริการ ไม่พบว่ามีความร่วมมือกันหรือมีการร่วมกลุ่มกันผลิตแต่อย่างใด เป็นลักษณะการผลิตแบบครัวเรือน (Household Base) และไม่มีเครือข่ายภายนอกใดๆ ที่เป็นความร่วมมือกันในการผลิต	ชุมชนเมืองสิง ซึ่งเป็นชุมชนไทลื้อมีระบบเครือข่ายที่ใกล้ชิดและมีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นร่วมกันมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันทางสังคม แต่ในด้านความร่วมมือกันผลิตสินค้าหรือบริการ ไม่พบว่ามีความร่วมมือกันหรือมีการร่วมกลุ่มกันผลิตแต่อย่างใด เป็นลักษณะการผลิตแบบครัวเรือน (Household Base) และไม่มีเครือข่ายภายนอกใดๆ ที่เป็นความร่วมมือกันในการผลิต

๕. ศักยภาพด้านการจัดการสินค้า (การตลาด)

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ชุมชนโป่งผามีจัดการด้านการตลาดสินค้าของชุมชนทั้งตลาดภายใน มีการบริหารจัดการให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมการผลิตกับชุมชนอื่นและตลาดอื่นๆ โดยมีช่องทางการกระจายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ผู้บริโภค ๔ ช่องทาง คือ ๑) การขายตรง (Direct Sales) ให้กับคนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งจะเป็นสินค้าทางด้านการเกษตร อาทิ ข้าว ผักสด ผลไม้ นอกจากนั้นก็จะส่งให้กับลูกค้าทางไปรษณีย์ ซึ่งจะเป็นสินค้าบรรจุภัณฑ์ อาทิ ไวน์สตอเบอรี่ ๒) ขายสินค้าโดยผ่านร้านค้าปลีกหรือร้านค้าย่อย ปั๊มน้ำมัน และร้านค้าปลีกข้างทาง ๓) ขายสินค้าโดยผ่านพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก ซึ่งมารับสินค้าในชุมชนและนำไปขายให้กับผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นสินค้าบรรจุภัณฑ์ของชุมชน ๔) นำไปจำหน่ายและหาตลาด โดยการนำไปจัดร่วมกับการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการของชุมชนในอำเภอแม่สาย ที่จัดโดยอำเภอแม่สาย และการจัดจำหน่ายสินค้า OTOP ของจังหวัดเชียงรายในงานประจำปีของจังหวัด	ชุมชนเชียงตุงมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่ง (Transportation Network) ระหว่างเมือง ที่สามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้หลากหลายทิศทาง อาทิ ทางด้านเหนือ คือ มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ทางด้านตะวันออก ก็จะเป็นแขวงหลวงน้ำทาประเทศลาว ทางทิศใต้เป็นท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่าและจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ส่วนทางด้านตะวันตก คือ เมืองตองยี เมืองย่างกุ้งและเมืองต่างๆ ของประเทศพม่า ซึ่งน่าจะส่งผลดีต่อการสร้างเครือข่ายตลาดสินค้าของชุมชนแต่เศรษฐกิจเมืองยังไม่หลากหลาย อุตสาหกรรมและบริการระดับสูงมีน้อย การตลาดสินค้าชุมชนเชียงตุงเกือบทั้งหมด เป็นตลาดภายในชุมชน ซึ่งมีดำเนินการเป็น ๒ ลักษณะ คือ มีคนมาติดต่อซื้อขายสินค้าในชุมชนและนำไปจำหน่ายที่ตลาดในเมืองเชียงตุง มีเพียงสินค้าหัตถกรรมเครื่องเงิน ซึ่งเหลืออยู่เพียงรายได้ในชุมชนเชียงตุงที่สร้างเครือข่ายตลาดกับภายนอก โดยมีเครือข่ายการตลาดในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและ กรุงเทพฯ ในเมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า และประเทศญี่ปุ่น แต่ก็มีข้อจำกัดในความสะดวกด้านกฎระเบียบทางการค้า ศุลกากรและการเข้าเมือง	ชุมชนเมืองสิง มีโครงข่ายการคมนาคมขนส่ง (Transportation Network) ระหว่างเมือง มีโครงข่ายเส้นทางการคมนาคมที่มีความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้หลากหลายทิศทางเช่นกัน อาทิ ทางด้านเหนือ คือ เมืองบ่อเต็นและมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ก็จะเป็นเมืองเชียงตุงประเทศพม่า ด้านตะวันตกก็จะเชื่อมต่อเมืองลงและแม่น้ำโขงที่ลงเรือไปยังเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้วและจังหวัดเชียงรายของประเทศไทย ทางด้านตะวันออก ก็จะเป็นเมืองพงสาตี แขวงอุดมไซ ของลาว ทางทิศใต้เป็นหลวงน้ำทา หลวงพระบาง แขวงบ่อแก้ว และจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ซึ่งน่าจะส่งผลดีต่อการสร้างเครือข่ายตลาดสินค้าของชุมชน แต่เศรษฐกิจเมืองยังไม่หลากหลาย อุตสาหกรรมและบริการระดับสูงมีน้อย การตลาดสินค้าชุมชนเมืองสิงเกือบทั้งหมด เป็นตลาดภายในชุมชน มีเพียงการบริการท่องเที่ยวที่สร้างเครือข่ายตลาดกับภายนอกมากกว่าภายใน โดยมีเครือข่ายการตลาดในแขวงหลวงน้ำทา หลวงพระบาง แขวงบ่อแก้ว และเชียงราย ประเทศไทย

๖. ศักยภาพด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
สินค้าและบริการที่ผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผา มีคุณภาพความปลอดภัยและมีความแตกต่างของสินค้าและบริการที่ต่างจากพื้นที่อื่น ได้รับความเชื่อถือได้ และมีความสวยงาม (Aesthetics หรือ Esthetics) โดยผลิตภัณฑ์และบริการที่ขึ้นชื่อได้รับการกล่าวขาน (namely) และเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP คือ ผลิตภัณฑ์สตรอบอรี่ ซึ่งมีทั้งสตรอบอรี่สด สตรอบอรี่แห้งและไวน์สตรอบอรี่ ดอกเบญจมาศ ซึ่งเป็นผลิตผลของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	ชุมชนเชียงตุง มีความโดดเด่นในความแตกต่างของสินค้าที่ผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม ๑๐๐% เป็น Handmade ที่ได้รับความเชื่อถือได้และมีความสวยงาม (Aesthetics หรือ Esthetics) โดยผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อได้รับการกล่าวขาน (namely) คือ เครื่องเงินและมีดดาบ ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นๆ และการท่องเที่ยว ก็เหมือนผลิตภัณฑ์ชุมชนทั่วไปที่ผลิตใช้และบริการในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง	สินค้าและบริการที่ผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสิง ไม่มีอะไรที่โดดเด่นในความแตกต่างของสินค้าที่ผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม เพราะเป็นสินค้าเกษตรที่ผลิตเพื่อการบริโภคในพื้นที่เกือบทั้งหมด จะมีเพียงการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่มีเสน่ห์ คือ ความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม เรียบง่าย

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตของชุมชน สรุปได้ดังนี้

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น (Resources) ด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี (Technology) ด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต ด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชน และด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ โดยในด้านที่ค่อนข้างด้อยกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านการจัดการสินค้า (การตลาด) อันเนื่องมาจากมีข้อจำกัดในด้านการสร้างเครือข่ายนอกชุมชน

ชุมชนเชียงตุง มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในทุกด้าน อยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น (Resources) ด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี ด้านความรู้และกามรู้ในการผลิต ด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชน และด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ โดยในด้านที่ค่อนข้าง ด้อยกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านการจัดการสินค้า (การตลาด) อันเนื่องมาจากมีข้อจำกัดในด้านอำนาจอันเนื่องจากการไม่ได้การส่งเสริมสนับสนุนใดๆ จากภาครัฐทั้งในระดับจังหวัดและส่วนกลาง

ชุมชนเมืองสิง มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในทุกด้าน อยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ อันเนื่องก่อนหน้านี้ขาดการส่งเสริมสนับสนุนในทุกด้าน จากภาครัฐทั้งในระดับแขวงและส่วนกลางโดยนโยบายของรัฐบาลลาว ได้ปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนโดยรัฐมาเป็นระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี และส่งเสริมการลงทุนกับต่างประเทศอย่างจริงจังในปี คศ.๒๐๐๐ ต้นๆ นี้เอง

ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม

จากการจัดทำ Focus Group ของผู้ผลิตและประชาชนในชุมชน ๓ แห่ง คือ ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) และชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic) ซึ่งเป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตสินค้าของชุมชน ความร่วมมือในชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางการดำเนินงานต่อไป ซึ่งสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบ ๓ ชุมชนในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการของชุมชนที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนให้ความเห็นว่า โดยทั่วไปชุมชนตำบลโป่งผาจะผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ที่ยึดโยงกับแบบแผนการผลิตเดิมของชุมชนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นผนวกเข้ากับวิธีการผลิตใหม่ อาทิ รูปแบบของสินค้า การบรรจุหีบห่อจะมีรูปแบบการผลิตใหม่ที่เข้ามา ก็คือ การบริการการท่องเที่ยว ซึ่งก็ยึดโยงกับภูมินิเวศน์ชุมชน มีการใช้วัตถุดิบ/ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ผลิตสินค้าในระดับมาก ซึ่งการผลิตในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นจุดแข็งของชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการที่ตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมชุมชน อาทิ ทำให้สินค้าและบริการที่ผลิตมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การเรียนรู้และพัฒนาสินค้าทำได้ง่ายเพราะมีทุนเดิมอยู่แล้วและทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการต่ำ	ชุมชนเชียงตุง มีการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ที่ยึดโยงกับแบบแผนการผลิตเดิมของชุมชนลดลง ทั้งการทำมิด การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา โดยมีหน่วยผลิต (ครัวเรือน) ที่ทำการผลิตลดลงจากเดิมกว่า ๖๐-๗๐ % โดยประชาชนในชุมชนให้ความคิดเห็นว่าการผลิตสินค้าของชุมชนแบบเดิมก็จะเหลือเพียงคนรุ่นเก่า ส่วนคนรุ่นใหม่ได้หันเหไปประกอบอาชีพรับจ้างทำงานบริการ/งานในโรงงานตามเมืองใหญ่ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ การทำเครื่องเงินก็เหลือเพียงครัวเรือนเดียวที่ยังทำการผลิตอยู่ ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในชุมชนเชียงตุงยังไม่มี การดำเนินการที่เป็นรูปแบบที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยข้อจำกัดในด้านระเบียบกฎหมายของทางการและการไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการรวมกลุ่มในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน	ชุมชนเมืองสิงห์ มีการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ที่ยึดโยงกับแบบแผนการผลิตเดิมของชุมชนที่ชัดเจนคือ การเกษตร คือ การทำนา ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและในชุมชนเป็นสำคัญ โดยประชาชนในชุมชนให้ความคิดเห็นว่าการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชนก็ยังคงเป็นแบบเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงและไม่มีอะไรโดดเด่น ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองสิงห์ มีการจัดบริการเรือนพักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักพอสมควร

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดความหลากหลายในการผลิต การประกอบอาชีพมากขึ้น โดยเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนหน้า ๑๐ กว่าปีที่ผ่าน มา วิธีการผลิตหลักของชุมชน คือ การทำนา ทำสวน ทำไร่ เมื่อเสร็จจากการทำนา คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะทำงานรับจ้างในที่ต่างๆ หรือไม่ก็ว่างงานอยู่กับบ้าน เมื่อรัฐบาลมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าชุมชนตามนโยบาย OTOP ทำให้คนในชุมชนมีการตื่นตัวและหันมาผลิตสินค้าที่ชุมชนมีทุนอยู่แล้ว โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ เข้ามาช่วย ที่สำคัญก็คือ ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนมากขึ้น โดยสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีกับชุมชนที่สำคัญ คือ การสร้างงาน สร้างอาชีพสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน ทำให้เกิดมีการพึ่งพาตนเอง และมีความร่วมมือของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นและทำให้วัตถุดิบ/ทรัพยากรท้องถิ่นมีคุณค่าและได้นำมาใช้ประโยชน์และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง ให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านี ๕-๑๐ ปี ด้วยสาเหตุดังกล่าวในข้อ ๑ โดยคนในชุมชนได้ไปพึ่งพิงรายได้และสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากภายนอกชุมชนมากขึ้น โดยรายได้ของชุมชนโดยส่วนใหญ่ได้มาจากการไปทำงานนอกชุมชน และสินค้าอุปโภคและบริโภคส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มาจากชุมชนอื่นๆ หรือต่างประเทศ ซึ่งซื้อมาจากตลาดโดยเฉพาะสินค้าจากประเทศไทยและจีน แม้แต่ข้าวที่ปลูกในชุมชนก็ไม่ได้มีการนำมาจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนแต่นำไปจำหน่าย/แลกเปลี่ยนในตลาดหลวงเชียงตุง	ประชาชนในชุมชนเมืองสิงห์ ให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้ที่เลี้ยงตนเองได้ในระดับหนึ่งโดยเฉพาะผลผลิตการเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก รายได้ของชุมชนส่วนหนึ่งได้มากจากการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๓. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชน (การตลาด)

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนให้ความเห็นว่าการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชนยังดำเนินการได้ไม่สนองต่อศักยภาพการผลิต กล่าวคือ สามารถที่จะผลิตสินค้าและบริการได้จำนวนมากๆ ที่จะสนองความต้องการของตลาดได้แต่ทุกวันนี้ยังจัดจำหน่ายในช่องทางต่าง ๆ ได้น้อย ไม่ว่าจะเป็นการจัดจำหน่ายในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง การขายสินค้าโดยผ่านร้านค้าปลีกหรือร้านค้าย่อย ปั๊มน้ำมัน และร้านค้าปลีกข้างทาง การขายสินค้าโดยผ่านพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก และการนำไปจำหน่ายและหาตลาด โดยการนำไปจัดร่วมกับการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการของชุมชนในอำเภอและจังหวัด ซึ่งมีปีละครั้งหรือสองครั้ง	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง ให้ความเห็นว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตขึ้น มีช่องทางการจำหน่ายน้อยมาก อาทิ จำนวนลูกค้าเข้ามาสั่งทำ/สั่งซื้อก็มีจำนวนที่ลดน้อยลงและการนำไปจำหน่ายที่ตลาดหลวงเชียงตุงก็มีผู้ขายมากและสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากชุมชนอื่นๆ ก็จะมีคล้ายๆ กัน จะมีเพียงการทำเครื่องเงินที่มีการตลาดต่างประเทศทั้งตลาดเก่า คือ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า จังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและกรุงเทพฯ ในประเทศไทย และตลาดใหม่ที่เริ่มดำเนินการ คือ ประเทศญี่ปุ่นและจีน	ประชาชนในชุมชนเมืองสิง ให้ความเห็นว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตขึ้น ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรและส่วนหนึ่ง คือ การบริการท่องเที่ยวในชุมชน สินค้าและบริการทั้งหมดมีการจำหน่าย ซื่อขายและแลกเปลี่ยนกันในตลาดเมืองสิง

๔. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนโป่งผาให้ความเห็นว่า ภาครัฐ อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ พัฒนาชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ/มาตรฐานสินค้าชุมชนในระดับปานกลาง ทั้งในโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP อาทิ การส่งเสริมการนำวัตถุดิบท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต การให้ความรู้ด้านการจัดการ การผลิต หรือการตลาดและการจัดให้มีเผยแพร่สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบต่างๆ	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง ให้ความเห็นว่า การผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนใดๆ จากทางการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การจะดำเนินการใดๆ เป็นเรื่องของแต่ละครัวเรือนทั้งสิ้น	ประชาชนในชุมชนเมืองสิง ให้ความเห็นว่า การผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนใดๆ จากทางการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การจะดำเนินการใดๆ เป็นเรื่องของแต่ละครัวเรือนทั้งสิ้น

๕. ความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน/ท้องถิ่น

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนโป่งมีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง โดยสิ่งที่พึงพอใจได้แก่ การใช้วัสดุ/ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต ความร่วมมือกันของคนในการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนและการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาล (ชุมชนปัจจุบัน) หลังจากที่ย้ายหายไป ๓-๔ ปี	ชุมชนเชียงตุง มีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านี้ ๕-๑๐ ปี ต่างมีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ลดลง โดยเห็นว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่มาจากชุมชนอื่น หรือต่างประเทศจะดีกว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง มีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง โดยเห็นว่าสินค้าและบริการของชุมชนสามารถที่จะทำคนในชุมชนไม่ต้องพึ่งพิงสินค้าสำหรับการบริโภคจากภายนอกมากนัก

๖. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดประชาคมอาเซียนกับผลกระทบการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนในชุมชนโป่งผารับรู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนพอสมควร จากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อทีวีและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งแจ้งของหน่วยงานราชการต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ให้การสัมภาษณ์หลายคนได้มีโอกาสไปท่องเที่ยวในประเทศพม่าและสปป.ลาว ได้มีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียนน่าจะเป็นผลดีต่อการผลิตและจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยมองว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของประเทศไทยน่าจะได้ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะประเทศพม่าและลาวที่อยู่ติดกัน ทั้งในด้านรูปแบบลักษณะของสินค้าและบริการที่มีหลากหลายคุณภาพของสินค้า/ผลิตภัณฑ์และการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ นอกจากนั้นในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจากจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) ซึ่งเข้ามาท่องเที่ยวในเชียงรายมากขึ้น และนิยมซื้อสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากคนจีน คือ ผลไม้ งานฝีมือ สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ที่ชุมชนผลิตขึ้น	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง รับรู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนค่อนข้างน้อย ซึ่งจะรับรู้จากสื่อทีวีจากประเทศไทยและสื่อสิ่งพิมพ์ และประชาชนในชุมชนเชียงตุงส่วนใหญ่ได้เคยมาทำงาน มาเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย มีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียน จะทำให้มีคนมาเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม อาทิ วัดและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองเชียงตุงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ทางรัฐบาลพม่าจะต้องลดระเบียบกฎเกณฑ์การเข้าเมืองที่เป็นอยู่ให้น้อยลง ส่วนสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นๆ น่าจะไม่มีผลใดๆ โดยมองว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของเชียงตุงไม่มีความโดดเด่นและไม่ได้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ เช่นเดียวกับประเทศไทย จะมีเพียงผู้ผลิตเครื่องเงินที่คิดว่าการเปิดประชาคมอาเซียนน่าจะเป็นผลดีต่อตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องเงินได้มากขึ้น	ประชาชนในชุมชนเมืองสิง รับรู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนค่อนข้างน้อยมาก และมีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียน น่าจะทำให้มีคนมาท่องเที่ยวในเมืองสิงเพิ่มขึ้น

๗. ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการผลิตสินค้าด้วยทุนวัฒนธรรม

ชุมชนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย	ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง	ชุมชนเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา
ประชาชนชุมชนโป่งผาให้ความเห็นว่าปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญ คือ ขาดแหล่งเงินทุนในการผลิตสินค้า ขาดช่องทางตลาดจำหน่ายสินค้าและขาดการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างต่อเนื่อง ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินงานผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นโดยโครงการวิสาหกิจชุมชน โครงการ OTOP จัดหาแหล่งเงินทุน/เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิต จัดหาวิทยากรของรัฐมาให้ความคำแนะนำ/ช่วยพัฒนาฝีมือและทักษะในการผลิตสินค้า และควรประชาสัมพันธ์สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน จัดให้มีการแสดงสินค้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดปี จัดหาตลาดจำหน่ายสินค้าภายใน/ภายนอกประเทศให้มากขึ้น	ประชาชนในชุมชนเชียงตุง ให้ความเห็นว่าปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญ คือ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ขาดวัตถุดิบ หรือวัตถุดิบในการผลิตหายากมากขึ้น โดยเฉพาะการทำมีด และขาดช่องทางตลาดจำหน่ายสินค้า ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินงานผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ต้องการให้ภาครัฐได้มีนโยบาย/มาตรการในการส่งเสริม สนับสนุนการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนและการมีมาตรการที่จะให้คนต่างประเทศได้เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองเชียงตุงได้สะดวกและง่ายขึ้น อันจะทำให้สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้เผยแพร่และมีตลาดที่กว้างมากยิ่งขึ้น	ประชาชนในชุมชนเมืองสิงห์ ให้ความเห็นว่าปัญหา/อุปสรรคในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน คือ ขาดเงินทุนในการพัฒนาการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินงานผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ต้องการให้ภาครัฐได้มีนโยบาย/มาตรการในการส่งเสริม สนับสนุนการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน และการมีมาตรการที่จะให้คนต่างประเทศได้เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองสิงห์เพิ่มขึ้น